

PLATON

PHAİDROS

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN: ARI ÇOKONA

Platon (MÖ 428/9-348/7): Atina'nın aristokrat gençlerinin gramer, müzik ve beden eğitiminden oluşan temel eğitimini aldıktan sonra filozof Kratylos'un öğrencisi olmuş, onun sayesinde Sokrates öncesi filozofların eserlerini tanımıştır. Bununla birlikte Platon'u en çok etkileyen düşünür Sokrates'tir, ancak tarihin en meşhur öğretmen öğrenci ikilisinin nerede ve nasıl karşılaştığına dair bilgiler çelişkilidir. Eserlerindeki atıflardan tanıştıkları sırada hocasının altmış, kendisinin de yirmi yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır. Siyasetle de ilgilenen Platon, Sokrates'in ölümüne mahkûm edilışinin ardından bu uğraşından vazgeçip hocasının düşüncelerini geliştirmeye ve kendi felsefe sistemini kurmaya yönelmiştir. MÖ 387 yılında Batı dünyasının en uzun ömürlü eğitim kurumlarından Akademia'yı kuran Platon, felsefesini işlediği diyaloglardan Phaidros'ta aşk, güzellik ve retorik hakkındaki düşüncelerini dile getirmiştir.

Ari Çokona (1957): İstanbul'un Fener semtinde doğdu, İTÜ'den kimya yüksek mühendisi olarak mezun olduktan sonra bir süre boya sanayiinde çalıştı. Halen özel bir lisede kimya öğretmenidir. Antik ve çağdaş Yunancadan Türkçeye edebiyat, tarih ve felsefe çevirileri yapmaktadır. Platon, Aristoteles, Euripides, Sophokles, Ksenophon, Rodoslu Apollonios ve Kritovulos'tan yaptığı pek çok çeviri Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi'nde yayımlanan Ari Çokona'nın, İstanbul ve Anadolu Rumlarının tarih, kültür ve edebiyatına ilişkin telif eserleri, Türkiye ve Yunanistan'da çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlanmış birçok makale, şiir ve öyküsü vardır.

Genel Yayın: 4538

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

PLATON
PHAİDROS

ÖZGÜN ADI
Φαίδρος

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN
ARİ ÇOKONA

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2019
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

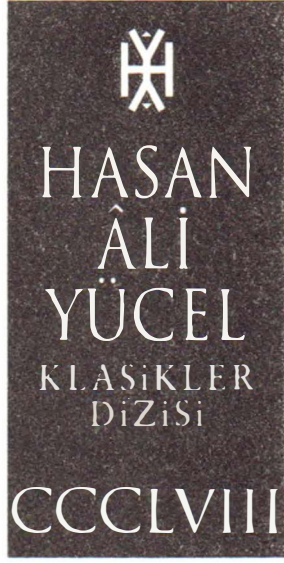
I. BASIM, TEMMUZ 2019, İSTANBUL
II. BASIM, NİSAN 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-875-9 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. 2622. SOK. NO: 6 / 31
BAĞCILAR İSTANBUL
Tel: (0212) 445 32 38 Faks: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 44871

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

PLATON

PHAİDROS

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
ARİ ÇOKONA

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş.....	vii
Phaidros	1
Açıklamalar.....	73

Sunuş

Platon'un Hayatı

Platon MÖ 428 ya da 427 yazının başlarında Atina'da doğdu. Diogenes Laertios annesiyle babasının bir görev ve-silesiyle geldikleri Aigina Adası'nda doğduğunu söyler. Ona dedesinin adı olan Aristokles adını vermişlerdi, ancak alnı ve bağı geniş olduğundan beden eğitimi hocası ona “ge-niş” anlamına gelen Platon adını uygun gördü. Gençliğinde sporlarda başarılı olduğu ve İsthmia Oyunları'nda güreştiği¹ biliniyor.

Babası Ariston Atina'nın efsanevi kralı Kodros ve Mes-senia kralı Melanthos'un soyundan geliyordu. Annesi Perik-tione ise meşhur yasa koyucu Solon'un soyundandı. Adei-mantos ve Glaukon adında iki kardeşi, Potone adında bir kız kardeşi vardı. Çocuk yaştayken babası öldü, annesi Pyri-lampes ile evlendi, Antiphon adında bir kardeşi daha oldu. Pyrilampes birçok kez Pers sarayına elçi olarak gönderilen, Perikles'in yakın dostu, demokratik görüşlü bir siyasetçiydi. Buna karşın Platon'un dayısı Kharmides'le annesinin kuzeni Kritias Peloponessos Savaşı'ndan sonra güçlenen oligarşik kesimin güçlü siyasetçileriydi.

Platon diyaloglarında yakın akrabalarından ailesiyle gu-rur duyan bir soylunun yaklaşımıyla söz eder.² Atina'nın

1 Diogenes Laertios, V.

2 Kritias ve Kharmides adına birer diyalog yazdığı gibi, *Devlet*'te de akraba-larına atıfta bulunur (*Devlet*, 368a ve sonrası).

tarihinde önemli roller üstlenmiş yakınlarının da etkisiyle küçük yaşlardan itibaren bir siyasi kariyere hazırlanmaya başlar. Üvey babasının ve anne tarafından akrabalarının desteğiyle hem demokratik hem de oligarşik kesimlerden siyasete atılabilirdi. Ancak her iki kesimin de hayran olduğu Sokrates'e olumsuz yaklaşması onu siyasetten soğutur.

Gramer, müzik ve beden eğitiminden oluşan, Atina'nın aristokrat gençlerine uygun temel eğitimi aldıktan sonra, Aristoteles'in³ aktardığına göre Herakleitos ekolünden filozof Kratylos'tan felsefe dersleri alır. Onun sayesinde Sokrates öncesi filozofların eserlerini tanır ve diyaloglarında onlara sık sık atıfta bulunur. Ancak Platon'u en çok etkileyen, hayatını değiştiren düşünür Sokrates olur. Tarihin en meşhur öğretmen öğrenci ikilisinin ilk kez nerede ve nasıl karşılaştığı hakkında çelişkili bilgiler vardır. Diogenes Laertios şiirsellik katarak bu karşılaşmayı Sokrates'in bir rüyasıyla ilişkilendirir. Sokrates rüyasında kucağında bir kuğu yavrusu tuttuğunu görür. Küçük kuğu tatlı bir ses çıkarır ve aniden kanatları büyümeye başlar, sonra da uçarak uzaklaşır. Sokrates ertesi gün yanına getirtilen Platon'un rüyasında gördüğü kuğu olduğunu söyler.

Platon hiçbir diyalogunda doğrudan kendini konuşturmadığı hâlde dolaylı olarak Sokrates'in çok yakınında bulunduğunu sürekli ima eder. Hatta *Phaidon*'da hayatının son gününde hocalarını ziyarete gelen öğrencilerin arasında olmadığını özellikle belirtir. Öznellikten uzak durmak için gösterdiği bunca çabaya rağmen hocasına olan duygusal bağının zayıflık olarak nitelenmemesi için orada olması gerektiği hâlde olmayışını öne çıkararak bağlılığının niteliğine zekice dikkatleri çeker.

Platon Sokrates'in Kharmides ve Kritias'la eskiden beri dost olduğunu⁴ söyleyerek dolaylı olarak onu o tarihlerden

3 Aristoteles, *Metafizik* 987a 32.

4 *Kharmides*, 155a ve sonrası.

tanıdığını doğrular. Ancak yakın çevresine katılması hocasının altmış, kendisinin de yirmili yaşlarının başında olduğu bir zamana rastlar. Sofistlerin halkın yerleşmiş değer yargılarına kuşkuyla yaklaştığı, güzel konuşma sanatını geliştirerek her şeyi tartışmaya açtığı bir dönemdir bu. Sokrates her şeyden kuşkulananmanın doğurduğu belirsizliği aşabilmek için mutlak etik değerlere dayanarak gerçek bilgeliği aramanın gerektiğini savunur. O tarihlerde Atina'yı utanca boğan başarısız Sicilya seferi unutulmaya başlamış, oligarşik Dört yüzler Darbesi olmuştu. Görelilik ekolünün kurucusu sofist Protagoras yetmiş yaşını aşmış, Sokrates'in öğrencilerinden Eukleides ve Antisthenes kendi okullarını açmıştı. Büyük düşünür Aristoteles'in doğumuna daha yirmi beş yıl vardı. Atina Peloponessos Savaşı'nın son yıllarını yaşıyordu ve Pers savaşlarındaki büyük zaferler daha unutulmamıştı. Perikles'in ölümünden bu yana yirmi yıl geçmesine karşın Altın Çağ'ın etkileri hâlâ sürüyordu.

Platon hocasına hayranlık ve tutkuyla bağlanır. Onun etkisinde kalarak daha önce yazmış olduğu bir tragedya dörtlemesini yayımlamaktan vazgeçerek güzel yazma yeteneğini felsefenin hizmetine sunar. Anne tarafından akrabalarının etkin olduğu Oligarşik Otuzlar yönetimi hocasının Salamisli Leon adındaki bir Atinalının haksız mahkûmiyetine karşı çıkmasına çok sert tepki gösterir. Aynı şekilde MÖ 403'te yeniden kurulan demokratik rejim belki de tarihin üzerinde en çok konuşulan davasından sonra Sokrates'i ölüme mahkûm eder. Platon bu olayların etkisinde kalarak eserinde ayrıntılı bir şekilde anlattığı gibi⁵ siyasetle uğraşmaktan vazgeçer. Hocasının düşüncelerini geliştirerek kendi felsefe sistemini kurar⁶ ve ömrünü felsefeye adar.

5 *Mektuplar VII*, 324b-326b.

6 Sokrates'in felsefesinin etkisinde kalarak onu geliştirdiğini ve sürdürdüğünü söyleyen tek filozof Platon değildir. Kyrene ekolünün kurucusu Aristippos ve Kynik ekolün kurucusu Antisthenes başta olmak üzere Sokrates'in birçok öğrencisi birbirlerinden farklı temellere dayanan felsefelerinin kaynağı olarak hocalarını gösterir, en sadık izleyicileri olduklarını iddia ederler.

Sokrates'in ölümünün ardından Platon Megara'da kendi felsefe okulunu kuran hocasının eski öğrencisi Eukleides'in yanına gider. Bir yıl kadar burada kaldıktan sonra Atina'ya geri dönerek Mısır, İtalya ve Kyrene'yi (Libya) kapsayan gezilerine başlar. Bazı kaynaklara göre Fenike'de Zerdüşt, Babil'de Musa üzerine araştırmalar yapar, Hint ve Akkad felsefesini tanır. İtalya'da önce Pythagorasçılarının etkin olduğu Taranto'ya uğrar. Kentin yöneticisi matematikçi Arkhytas onu Orpheus inancı ve Pythagoras'ın öğretisiyle tanıştırır. Bu yeni bakış açısı Platon'u yapıtlarında matematik ve geometrik kavramlara sıklıkla başvurmaya yöneltecektir. Daha sonra Kartacalılara karşı savaşları sayesinde Hellen kültürünün batıdaki savunucusu olarak tanınan Syracuse tiranı⁷ Dionysios'u ziyaret eder. Platon kent yönetiminde etkin olmak isteyen tiranın kayınbiraderi Dion'la yakınlaşır ve belki de bu yüzden Syracuse'den ayrılmak zorunda kalır. Dönüş yolunda gemisi Atinalılarla savaş halinde olan Aigina Adası'na uğradığında köle tacirlerinin eline düşer. Köle olarak satılmak üzereyken Kyreneli zengin tüccar Annikeris 30 mna ödeyerek serbest kalmasını sağlar.

Platon Atina'ya vardığında dostları fidye bedelini toplayarak Annikeris'e geri vermek isterler, ancak o kabul etmez. Bunun üzerine toplanan parayla Atina'nın kuzeybatısında, efsanevi Attika kahramanı Akademos'un bugünkü Kolonos semtinde bulunan mabedinin yakınlarında bir arazi satın alınır. Antalkidas barışının imzalandığı MÖ 387 yılında burada Platon'un yönetiminde Batı dünyasının en uzun ömürlü yüksek eğitim kurumlarından biri olan Akademia kurulur. Akademia'da beden eğitimi salonları, sınıflar, yemekhaneler ve yatılı öğrencilerin kalması için daha sonra eklenen lojmanlar vardır. Okula Yunanistan'ın her yöresinden ve komşu ülkelerden birçok öğrenci kaydolur. Bizzat Platon ve

7 Tiran: Antik Yunanistan'da siyasal erki zorla ele geçirerek tek başına elinde tutan kişi.

dönemin en yetkin bilim adamları tarafından felsefe, siyaset bilimi, matematik, astronomi, biyoloji, fizik, coğrafya ve sanata ilişkin dersler verilir. Akademia'nın girişine analitik düşüncenin ve tezlerin ispatının önemini belirtmek üzere "Geometri bilmeyenler girmesin"⁸ yazısı asılır. Dışarıdan gelen öğretmenler arasında Knidoslu meşhur matematikçi Eudoksos da vardır. Akademia'nın mezunları ülkelerinin siyasi hayatında önemli mevkilere gelirler ya da felsefe alanında sivrilirler. Sokrates'in erkeklerle kadınların etik açıdan eşit olduğuna ilişkin öğretisinin etkisiyle Akademia'ya kadın öğrenciler de kabul edilir.

MÖ 367'de Syracuse tiranı I. Dionysios ölür ve yerine oğlu II. Dionysios geçer. Platon kent yönetiminde etkin olan dostu ve Akademia'dan öğrencisi Dion'un daveti üzerine İtalya'ya gider. Genç tiranın eğitimi üstlenerek felsefi ve siyasi düşüncelerine dayanan bir kent yönetim sistemi geliştirmeye çalışır. Bir süre Syracuse'de kaldıktan sonra hayal kırıklığına uğrayarak geri döner. MÖ 361'de Syracuse'de şansını bir kez daha denedikten sonra bütün ilgisini Akademia'ya ve diyaloglarını yazmaya yöneltir. Ölene kadar (MÖ 348-7) yazmaya ve ders vermeye devam eder.

Akademia kurucusunun ölümünden sonra da faaliyetini sürdürür. Platon'un yeğeni Speusippos, Ksenokrates, Karneades ve Antiokhos Askalonitis gibi seçkin filozofların yönetiminde İmparator Iustinianus dönemine kadar (MS 529) antik dünyanın en önemli eğitim kurumlarından biri olur. Okulun öğrencileri arasında burada yirmi yıl kadar kalan Aristoteles de vardır.

Eserleri

Platon eserlerinin büyük çoğunluğu günümüze kadar gelen nadir antik yazarlardan biridir. Bu tespit diyaloglarıyla

8 ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσὶτω [ageometritos medeis eisito]

ilgilidir, çünkü derslerinde ve sunumlarında yazılı metin kullanmıyordu. Eski tarihlerden itibaren yazılış tarihlerine ya da konularına göre eserlerinin sınıflandırılmasına çalışıldı. İmparator Tiberius döneminin (MÖ I. yüzyıl) aydın ve astrologlarından Thrasyllus tarafından trajedi tetralojilerinden (dörtleme) esinlenerek hazırlanan liste günümüzde de itibar görmektedir.

1. *Euthyphron*, *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Phaidon*
2. *Kratylos*, *Theaitetos*, *Sophistes*, *Politikos*
3. *Parmenides*, *Philebos*, *Şölen*, *Phaidros*
4. *Alkibiades*, *İkinci Alkibiades*, *Hipparkhos*, *Erastai*
5. *Theages*, *Kharmides*, *Lakhes*, *Lysis*
6. *Euthydemos*, *Protagoras*, *Gorgias*, *Menon*
7. *Büyük Hippias*, *Küçük Hippias*, *İon*, *Meneksenos*
8. *Kleitophon*, *Devlet*, *Timaios*, *Kritias*
9. *Minos*, *Yasalar*, *Epinomis*, *Mektuplar*

Platon'un bazı öğrencileri hocalarının tekniğini taklit ederek diyaloglar yazıp ona atfettiler. Bunlardan *Adalente Dair*, *Erdeme Dair*, *Demodokos* ve *Sisyphos* gibi bazılarının özgün olmadığı erken tarihlerde anlaşıldı. Ancak Thrasyllus'un listesinde bulunan diyaloglardan bazılarının özgünlüğü hakkında da itirazlar vardır,⁹ bazıları hakkında ise tartışmalar hâlâ sürmektedir.¹⁰

Savunma ve *Mektuplar* dışındaki bütün eserler diyalog şeklinde yazılmıştır. Ksenophon, Antisthenes, Aiskhines, Aristippos ve Sokrates'in başka öğrencileri de diyaloglar yazdığından bu özgün yazı türünün Sokrates'in öğretim yönteminden kaynaklandığını söyleyebiliriz. *Yasalar* dışındaki diyalogların başkişisi Sokrates'tir ve hiçbirinde

⁹ *İkinci Alkibiades*, *Hipparkhos*, *Erastai*, *Theages*, *Kleitophon* ve *Minos*.

¹⁰ *Alkibiades*, *İon*, *Büyük Hippias*, *Epinomis* ve 7. mektup dışındaki *Mektuplar*.

Platon'un kendisi yer almaz. Diyaloglar, altısı dışında¹¹ diyaloga katılan kişilerden birinin adını taşır. Bu kişiler son dönem diyaloglarından üçü dışında¹² tarihî kişilerdir. Genel kabul gören bir görüşe göre erken tarihli eserlerde Sokrates'in düşünceleri, geç tarihli eserlerde ise Platon'un düşünceleri yansıtılır.

Platon'un eseri yazıldığı tarihten bugüne felsefeyi etkileyip yönlendirmiştir. Karşıt ve yandaşları arasında üstadın eserinin önemini belirten en ilginç yaklaşım düşünür Alfred North Whitehead'e aittir. 20. yüzyılın tanınmış felsefecisi şöyle der: "Avrupa felsefe geleneğinin en sağlıklı genel tanımı Platon'un eserine yazılmış bir dizi dipnottan oluşmasıdır."¹³

Phaidros

Phaidros diyalogu Platon'un Geçiş döneminden Olgunluk dönemine geçtiği MÖ 375 ile 365 yılları arasında yazıldı. *Şölen*, *Phaidon*, *Sokrates'in Savunması* ve *Kharmides* gibi daha eski tarihli diyaloglara atıflarda bulunduğu gibi, *Politikos*, *Sophistes* ve *Timaios* gibi daha geç tarihli diyaloglarda ele alacağı konulara da değiniyor.

Diyalogun kişileri Sokrates ile hatip Lysias'a hayran olan genç öğrencisi Phaidros'tur. Diyalog güneşli bir yaz günü kent surlarının dışında İlissos Deresi'nin kıyısındaki bir çınarın gölgesi altında gerçekleşir. Burada Sokrates'in nadiren kent dışına çıktığını ve bu diyalogunda yaptığı gibi nadiren doğanın güzelliklerinden söz ettiğini vurgulamalıyız. Phaidros, Platon'un iki başka diyalogunda da yer alır. *Şölen*'in

11 *Şölen*, *Devlet*, *Sophistes*, *Politikos*, *Yasalar* ve *Epinomis* adlarını konularından alırlar.

12 Bir diyalogda adları belirtilmeden yer alan konuşmacılar: *Sofistes*'te "Elealı bir yabancı", *Politikos*'ta "Yabancı" ve *Yasalar*'da "Atinalı bir yabancı"dır.

13 Alfred North Whitehead, *Process and Reality: An Essay in Cosmology*, sayfa 39, New York, Free Press, 1979.

başkışisidir ve Eurymakhos’la birlikte gecenin konusu olan aşka ilişkin sohbeti başlatır. *Protagoras*’ta ise Hippias’ı dinleyenler arasında yer alır. Tarihi kişilik olarak Phaidros hakkında bilinenler çok azdır. Adının sözlük anlamı “mutluluktan ışıltılar saçan, neşeli” dir.

Diyalogun ilk kısmında aşka ilişkin üç söyleve yer veriliyor. Birincisini hatip Lysias, ikincisini de Lysias’a yanıt vermek amacıyla profesyonel bir hatibin yöntem ve argümanlarını kullanarak Sokrates yazar. İkisinde de aşkın insanları mutsuzluğa sürüklediği ve tutkulu ilişkilerden kaçınılması gerektiği savunulur. Üçüncü diyalog ise bir palinodedir.¹⁴ Sokrates daha önce söylediklerinin tam tersini savunarak aşkın methiyesini düzer. İkinci bölümde söylev yazarları ve hitabet öğretmenleri sertçe eleştirilir ve diyalog Theuth’un yazıyı buluşuna ilişkin bir mitle sona erer.

Aşk kavramı tarih boyunca insanların kalplerini birbirlerine bağlayan gizemli bir güç olarak nitelendirilmiştir. Platon’da ise hem insani hem de tanrısal bir nitelik kazanır. İnsani olandan tanrısal olana ulaşmada bir tür araç işlevi görür. Bu geçişte ilk basamak “güzel”i sevmektir. Bu “güzel”, başlangıçta tikel bir “güzel” iken sonrasında tikellerden bağımsız ideal bir “güzel”e dönüşür. İdealle ilişkinin ürünü olarak ortaya çıkan mutluluk, maddiyatla ilişkiden ortaya çıkan mutluluktan daha yücedir. Aşkın diyalektik sürecini yaşamış bir insan ulaştığı ideal seviyeden sonra dönüp tekrar bu dünyadaki ilişkilerine baktığında muhtemelen mutsuzlukla karşılaşacak ve kendi ruhunu oradan uzaklaştırmaya çalışacaktır. Çünkü o gerçek anlamda “güzel”i yeniden görmüş, bunu hatırlamış ve gerçek bilgiyi elde etmiştir.

Platon *Gorgias*’ta dönemin retorik anlayışını reddeder, hakikate ulaştırmadığını, göz boyamaktan başka bir şey yapmadığını söyler. Ancak diyalogun sonlarında retoriğin

14 “Geri şarkı” anlamına gelen παλινωδία [palinode] kelimesi çağdaş dillerde “inkâr, tekzip, daha önce söylediğinin aksini savunma” anlamlarına gelir.

hak ve hakikat adına kullanılması gerektiğini söyleyerek retorik tümden reddetmediğini de gösterir. Bu durumda retorik nedir, ne işe yarar ve iyiye kullanılabilecek retorik nasıl olabilir soruları doğar. Bunlara sofistlerin ve ünlü hatiplerin tek suçu adaleti bilmeden adalet hakkında konuşmaları mıdır sorusunu da ekleyebiliriz.

Platon diyalektiği retorikğin karşısına koyar. Diyalektik içeren, onun ölçütlerine uyan bir retorikğin mümkün olduğunu ve bu retorikğin övgüyü hak ettiğini düşünür. *Gorgias*'ta açıklığa kavuşturulmadan bırakılan övgüye değer retorik *Phaidros*'ta açıklığa kavuşur. Platon'a göre hakikati bilen kişinin yaptığı doğrudur, çünkü ahlakın ne olduğunu bilen ahlaklı davranır. Ayrıca retorik sadece mahkemelerde ve meclislerde kullanılmaz, konu ister küçük ister büyük olsun, ister özel ister kamusal olsun, her tür konuşmada kullanılır. Dolayısıyla retorik artık kalabalıklara etkileyici konuşmalar yapmaktan daha geniş ve daha temel bir nitelik kazanır, her türlü iletişimin asli karakteri olarak karşımıza çıkar.

Platon'un aşk, güzellik ve retorik hakkındaki düşüncelerini dile getiren *Phaidros* çağdaş düşünürlerin büyük önem verdiği felsefi diyaloglardan biridir. Üstadın *Şölen*'de açıkladığı aşka ilişkin düşüncelerini ve *Gorgias*'ta açıkladığı retorikğe ilişkin düşüncelerini geliştirerek daha da ileriye götürür.

Çeviride eserin eski Yunanca aslının “Plato, *Platonis Opera*, ed. John Burnet. Oxford University Press, 1903” edisyonu kullanıldı. Çeviri çağdaş Yunanca (Panagiotis Doikos, Zitros Yayınları, 2001 – İoannis Theodorakopoulos, Estia Yayınları, 2013 – İoannis Gryparis, Feksis Yayınları, 1911) ve İngilizce (Harold N. Fowler, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd., 1925 – Benjamin Jowett, Oxford, 1892) çevirileriyle karşılaştırıldı.

Ari Çokona

PHAİDROS
ya da
GÜZELLİĞE DAİR

SOKRATES – ^[227a] Sevgili Phaidros, nereden gelip nereye gidiyorsun?

PHAİDROS¹ – Kephalos’un² oğlu Lysias’ın yanından geliyorum Sokrates ve surların dışında bir gezintiye çıkacağım. Sabahtan beri orada uzun süre oturup zaman geçirdim. Ortak dostumuz Akoumenos’un³ tavsiyesine uyarak gezintilerimi şehir dışındaki yollarda yapıyorum, ^[227b] çünkü dediğine göre insanı [şehir içindeki] sokaklardan daha az yoruyorlarmış.

SOKRATES – Söylediği çok doğru dostum! Görüldüğü kadarıyla Lysias kentte olmalı.

PHAİDROS – Evet, Epikrates’in⁴ yanında, Morykhos’un⁵ Olympios Zeus Tapınağı’nın yakınındaki evinde kalıyor.

SOKRATES – Neler yaptınız peki? Yoksa açıkça belli olduğu gibi Lysias sizi söylevleriyle mi eğlendirdi?⁶

PHAİDROS – Benimle birlikte yürüyüp dinlemeye vaktin varsa öğrenirsin.

SOKRATES – Ne demek? Pindaros’un dediği gibi Lysias’la konuştuklarınızı öğrenmeyi “bütün uğraşlardan üstün tutmayacağımı”⁷ mı sanıyorsun?

PHAİDROS – ^[227c] Yürüyelim öyleyse.

SOKRATES – Anlat bakalım!

PHAİDROS – Sokrates, dinleyeceklerin gerçekten de tam sana göre.⁸ Nasıl olduğunu bilmiyorum, ama aşka ilişkin konuştuk. Lysias güzel gençlerden⁹ birine yapılan bir

[ilişkiye girme] teklifi üzerine yazmıştı. Ancak teklifte bulunan kişi gence âşık değil ve Lysias işte bununla övünüyor, çünkü dediğine göre gençler kendilerine âşık olanlara değil, olmayanlara ilgi göstermeliymiş.

SOKRATES – Soylu adammış! Keşke güzel gençlerin zenginlere değil de yoksullara, gençlere değil de yaşlılara, bana ve çoğumuza uygun özelliklere sahip olanlara ilgi göstermelerini önerseydi. ^[227d] O zaman sözleri zarif ve halkın yararına olurdu. Söyleyeceklerini öyle merak ediyorum ki gezintini Megara'ya¹⁰ kadar uzatsan, Herodikos'un¹¹ önerilerine uyarak şehrin surlarına kadar gidip gelsen bile yanından ayrılmayacağım.

PHAİDROS – Sevgili dostum Sokrates, ne diyorsun? ^[228a] Günümüzün en yetenekli yazarı olan Lysias'ın uzun bir zaman dilimi içinde ve özenerek yazdıklarını benim gibi bu işlere pek yatkın olmayan biri ezberinden ve ona layık olacak şekilde nasıl aktarabilir? Yapabilmeyi büyük bir servete sahip olmaktan fazla istediğim hâlde bundan çok uzağım.

SOKRATES – Phaidros, eğer seni tanıımıyorsam demek ki kendimi de unutmuşum. Bu iki şık geçerli olmadığına göre [Phaidros'un] Lysias'ı sadece bir kez dinlemekle yetinmeyeceğinden eminim. Söylediklerini tekrarlamasını rica etmiş olmalı, o da memnuniyetle razı olmuştur. ^[228b] Ama Phaidros yine de yetinmemiştir, sonunda kitabı¹² eline alarak beğendiği noktalara tekrar bir göz atmış olmalı. Bunu erken saatlerden başlayarak gün boyu yaptığı için de yorulmuş, gezintiye çıkmıştır ve köpek adına¹³ yemin ederim, söylevi – çok uzun değilse– başından sonuna kadar ezberlemiştir. Sur dışına çıkması da ezberlemek üzere söylev üzerinde çalışması içindir. ^[228c] Yolda söylev dinlemeye hasta¹⁴ biriyle karşılaşınca heyecanını paylaşacak¹⁵ birini bulduğuna sevinerek birlikte yürümeyi teklif etmiştir. Söylevlere âşık dostu konuşmasını isteyince de güya kabul etmeye yanaşmıyor, oysa kendisini dinleyecek birini bulamasa söylevi dinletmek için

zor kullanmaya bile hazır. İyisi mi Phaidros, [ona] mutlaka yapmaya niyetli olduğu şeyi bir an önce yapmasını söyle.¹⁶

PHAİDROS – En iyisi konuştuklarımızı elimden geldiğince sana anlatayım, çünkü şu ya da bu şekilde anlatmazsam beni rahat bırakmayacaksın sanırım.

SOKRATES – Hakkımdaki düşüncelerin çok doğru!

PHAİDROS – ^[228d] Ben de tam olarak bunu yapacağım Sokrates. Aslında söylevi kelimesi kelimesine ezberlemedim, ama hemen hemen her bölümünün ana hatlarını sana söyleyebilirim. Bir âşığın duygularının âşık olmayan birinin duygularından farklı olduğu noktalara ilişkin söylediklerini birincisinden başlayarak ardı ardına özetleyeceğim.

SOKRATES – Ama sevgili dostum, önce sol kolunda, elbisenin altında neler sakladığını göster, çünkü tahminime göre [o elinde tuttuğun] söylevin kendisi olmalı. ^[228e] Eğer öyleyse seni çok sevmeme rağmen, Lysias burada olduğuna göre [retorik] alıştırması yapabilmen için kendimi sana teslim etmeye hiç niyetim yok. Ama haydi, göster artık!

PHAİDROS – Yeter! Üzerinde alıştırma yapabileceğime ilişkin beklentimi yok ettin Sokrates. Ama nerede oturup okumamızı istersin?

SOKRATES – ^[229a] Yolumuzu değiştirip İlissos’a¹⁷ doğru yürüyelim. Sonra da rahat olacağımızı düşündüğün herhangi bir yerde otururuz.

PHAİDROS – Görüldüğü kadarıyla şu an ayakkabı giymemem isabet olmuş, sen ise her zaman öylesin zaten.¹⁸ Bu durumda [dere boyunca] yürüyüp ayaklarımızı suda serinletmemiz kolay olacak. Yılın bu mevsiminde ve günün bu saatinde böyle yapmak hiç de fena olmaz.

SOKRATES – Öyleyse sen önden yürü, bir yandan da nereye oturacağımıza bakınırsın.

PHAİDROS – O yüksek çınarı görüyor musun?

SOKRATES – Ne olmuş ona?

PHAİDROS – ^[229b] Orada gölge, hafif bir esinti ve oturmamız ya da istersek uzanabilmemiz için çim var.

SOKRATES – İlerle öyleyse!

PHAİDROS – Söyle bana Sokrates! Efsaneye göre Boreas Oreithyia'yı İlissos'un kıyısından, buralara yakın bir yerden kaçırmamış mıydı?¹⁹

SOKRATES – Öyle diyorlar.

PHAİDROS – Acaba buradan mı kaçırmış, çünkü derenin suları güzel, berrak, temiz ve genç kızların oyunlar oynamasına uygun.

SOKRATES – ^[229c] Hayır, buradan değil, iki ya da üç stadion ileride, Agra Tapınağı'na²⁰ gitmek üzere derenin karşı tarafına geçtiğimiz noktadan [kaçırmış olmalı]. Aynı yerde Boreas'a adanmış bir sunak da var.

PHAİDROS – Farkında değilmişim! Ama Zeus adına söyle bana, sen bu efsaneye inanıyor musun?

SOKRATES – Eğer ben de bilgeler gibi inanmasaydım pek aykırı²¹ davranmış sayılmazdım. Sonra bir açıklama bulmaya çalışır, arkadaşı Pharmakeia ile oynarken kuvvetli bir rüzgârın kızı kayalara doğru savurduğunu ve bu şekilde öldükten sonra onu Boreas'ın kaçırdığı efsanesinin doğduğunu söyledim. ^[229d] Aynı açıklama Ares Kayası'ndan²² kaçırılması durumunda da geçerli, çünkü buradan değil, oradan kaçırıldığı da söylenir. Ama ben bu tür açıklamaların hoş olmalarına rağmen yetenekli ve çok çaba göstermeye razı bir insana yakıştığına inanırım. Aslında bu insan çabalamasına karşın pek de başarılı olamayacaktır, çünkü bu efsaneyi açıkladıktan sonra Hippokentauros²³ ve Khimera'yı²⁴ da açıklaması gerekecektir. ^[229e] Ardından Gorgonlar,²⁵ Pegasoslar²⁶ ve onlar gibi canavar görünümlü, açıklanması zor ve tuhaf bir sürü yaratık gelecek. Bir insan onlara inanmaz ve her birini kaba bilgilerden²⁷ yararlanarak mantıklı nedenlere dayandırmak isterse çok zaman harcamalıdır. Ama dostum, benim bunlara ayıracak zamanım

yok, çünkü –Delphoi’deki yazıtı²⁸ göre konuşmam gerekirse– daha kendimi tanımıyorum ^[230a] ve kendimi tanımazken bana yabancı olan şeyleri araştırmayı gülünç buluyorum. Dolayısıyla az önce söylediğim gibi bu konular hakkındaki yerleşmiş inançları kabul ediyor, onları değil kendimi sorguluyorum. Typhon’dan²⁹ daha karmaşık ve daha saldırgan bir canavar mı, yoksa doğası gereği alçakgönüllü tanrısal bir yazgıya sahip uysal ve basit bir hayvan mıyım diye düşünüyorum. Ama sevgili dostum, konuşmaya daldık, bizi götüreceğin ağaç bu değil miydi?

PHAİDROS – ^[230b] Evet, gerçekten de bu.

SOKRATES – Hera adına, dinlenmek için güzel bir yer. Çınar yüksek ve dalları geniş bir alana yayılıyor, salkım söğüdün yüksekliğiyle gölgesi çok güzel ve çiçek açmış hâliyle çevresine nefis kokular yayıyor. Islak ayaklarımdan anladığım kadarıyla çınarın altından akan şirin pınarın suyu çok soğuk. Etraftaki genç kız heykelciklerine ve heykellere bakılırsa burası Nymphelere³⁰ ve Akheloos’a³¹ adanmış kutsal bir mekân olmalı. ^[230c] Dahasını istersen, hoş ve iç açıcı esinti tatlı yazlık ezgilerle cırcır böceklerinin korosuna eşlik ediyor. Ama her şeyden en sevimlisi, hafif bir eğimle yayılan şu gür çim. Toprağa uzandığımızda bizi dinlendiren bir yastık olacak. Demek ki sevgili Phaidros bana çok iyi rehberlik etmişsin.

PHAİDROS – Ama sen de tuhaf adamsın dostum! Buranın yerlisi gibi değil, gezintiye çıkarılan yabancılar gibi konuşuyorsun. ^[230d] Kentin sınırları dışına çıkmadığın gibi,³² gördüğüm kadarıyla surların dışına da çıkmıyormuşsun.

SOKRATES – Affet beni sevgili dostum. Ben öğrenmeye tutkunum ve ağaçlarla kırlar bana bir şey öğretmezken kentteki insanlar çok şey öğretir. Ama beni dışarı çıkarmanın yolunu buldun sanırım. Çünkü insanların önlerinde yaşı bir ağaç dalı ya da meyve sallayarak aç hayvanları istedikleri yere götürebildikleri gibi, sen de ^[230e] kitaba yazılmış söylev-

lerle bana bütün Attika'yı ya da istediğin başka her yeri gezdirebilirsin. Şimdilik buraya geldiğimize göre çimlere uzanacağım, sen de rahat hissedebileceğin herhangi bir konumda söylevi okumaya başla.

PHAİDROS – Dinle öyleyse!

(*Phaidros söylevi okumaya başlar.*)

“Benim durumumu biliyorsun ve bu işin yürümesinin yararımıza olacağına inandığımı duymuş olmalısın. ^[231a] Sana âşık olmadığım için teklifimi geri çevirmemeni bekliyorum, çünkü âşık olanlar tutkuları söndüğü zaman yaptıkları iyiliklerden pişman olurlar, oysa âşık olmayanlar pişman olmazlar. Onlar yaptıkları iyilikleri tutkularının zorlamasıyla değil, ihtiyaçlarına en iyi hizmet edecek şekilde güçleri yettiğince kendi iradeleriyle yaparlar. Aynı zamanda âşık olanlar aşkları yüzünden uğradıkları zararları, sevdiklerine yaptıkları iyilikleri ve bu uğurda çektikleri sıkıntıları da düşünerek sevdiklerine sevgilerinin karşılığını yeterince verdiklerine inanırlar. ^[231b] Ama âşık olmayanlar ne aşkları yüzünden kendi sorunlarını ihmal ettikleri bahanesini kullanabilir, ne bu yüzden çektikleri sıkıntıları hesaplayabilir, ne de akrabalarıyla olan anlaşmazlıklarını buna yorabilirler. Bunca olumsuzluk bertaraf edildiğine göre onlara sadece kendilerini memnun edeceğini düşündükleri şeyleri hevesle yapmak kalır. Öte yandan âşık olanlar sevdiklerini büyük bir aşkla sevdikleri, ^[231c] sözleri ve yaptıklarıyla onları memnun etmek uğruna başkalarının düşmanlığını kazanmayı umursamadıkları için yeğlenmeyi hak ettiklerini öne sürenlerin doğruyu söyleyip söylemediğini anlamak çok kolaydır. Söyledikleri doğruysa, daha sonra başkalarına âşık olduklarında yeni âşıklarını eskilerine tercih edecekler ve onları memnun etmek uğruna eski âşıklarını inciteceklerdir. Durum böyleyken deneyimli birinin bile tedavi etmeye kalkışmayacağı böyle bir dertten mustarip biri nasıl yeğlenebilir? ^[231d] Akıllarının başlarında olmadığını, hasta olduklarını, yanlış yaptıklarını bilmelerine

karşın kendilerine engel olamadıklarını itiraf ettikleri hâlde, akılları başlarına geldiği zaman hastalığın etkisi altındayken düşündüklerini nasıl doğru bulabilirler? Ayrıca âşıkların en iyisini seçmen gerekirse seçimini az kişi arasında yaparken, sana âşık olmayanların en uygununu seçmen gerektiğinde seçimini çok kişi arasında yaparsın. ^[231e] Çok aday arasından da dostluğuna layık olanı bulma umudun daha fazla olur.”

“Öte yandan yerleşmiş kurallardan³³ korkuyorsan, yani insanlar ilişkini öğrendiklerinde utanç içinde kalacağından çekiniyorsan, ^[232a] bilmelisin ki âşıklar başkalarını kıskandıkları gibi, başkalarının da kendilerini kıskandığını düşünürler ve ilişkilerini anlatarak böbürlenmekten, herkese gösteriş yapmaktan, çabalarının boşa gitmediğini göstermekten hoşlanırlar. Ancak âşık olmayanlar duygularını denetleyebildiklerinden insanlar arasında nam salmaktan çok kendileri için en iyisini seçmeye bakarlar. ^[232b] Aynı şekilde âşıklar sevdiklerinin peşinden koştukları ve başka bir şeyle ilgilenmedikleri için onları bir arada gören herkes tutkularını tatmin ettiklerini ya da etmek üzere olduklarını anlar. Oysa âşık olmayanları ilişkiye girmekle suçlamaya kimse kalkışmaz bile, çünkü iki insanın dost oldukları ya da başka bir hazzı paylaştıkları için bir araya gelmelerinin çok doğal olduğu bilinir. ^[232c] Ayrıca [aşk söz konusu değilken] bir ilişkiyi sürdürmenin zor olacağından ve herhangi bir anlaşmazlık doğduğunda bunun her iki tarafa da zarar vereceğinden çekiniyorsan, sahip olduğun en değerli şeyleri verdiğin bir aşk ilişkisinde en büyük zararı sen göreceğin için bir âşıktan daha çok çekinmen gerekeceği açıktır, çünkü âşıkları çok şey incitebilir ve her şeyin kendilerine zarar vermek üzere yapıldığını düşünürler. Bu yüzden sevdiklerinin başkalarıyla görüşmesine engel olurlar, çünkü [yeni dostların] zengin iseler servetleriyle, eğitimli iseler kültürleriyle kendilerini geçeceğinden çekinirler ve sevdiklerini herhangi bir erdeme sahip olan herkesin gücünden sakınırlar. ^[232d] Seni herkesin

nefretini kazanmaya inandırdıktan sonra hiçbir arkadaşın kalmayacak duruma getirirler ve onlardan daha iyi düşünüp kendi çıkarını kollamaya kalktığında onlarla anlaşmazlığa düşersin. Tam aksine âşık olmayıp arzuladıkları şeyleri kendi değerleriyle kazananlar görüştüğün kişileri kıskanmazlar ve seninle görüşmek istemeyenlerden nefret ederler, çünkü birincilerden yararlanacaklarını, ikincilerin ise onları aşağılayacağını düşünürler. ^[232e] Bu durumda senin başkalarıyla görüşmenin kendilerine düşmanlıktan çok dostluk kazandıracığı umudunu taşırlar.”

“Âşık olanların çoğu daha karakterlerini ve diğer kişisel özelliklerini tanımadan önce sevdiklerinin bedenini arzuladıkları için, tutkuları söndüğünde onlarla dost kalmayı sürdürmeyi isteyip istemeyecekleri belli değildir. ^[233a] Aksine âşık olmayanlar ilişkiye girmeden önce de dost oldukları için [emellerine kavuştuktan sonra] yaşadıkları güzel şeyler yüzünden dostluklarını bozmazlar, bunları gelecekte yaşayacaklarının işareti hoş anılar olarak anımsarlar. Ayrıca kendini geliştirmek istersen bir âşığına değil, bana kulak vermek gerekir. Çünkü onlar bir yandan seni üzmekten çekindikleri, bir yandan da tutkuları yüzünden doğru değerlendirme yapamadıkları için ^[233b] söyledikleriyle yaptıklarını iyi olmasalar bile överler. Aşk kendini işte böyle gösterir. Aşkta şanssız olanlar başkalarını üzmeyen şeylerin üzücü olduğuna inanırken, aşkta şanslı olanlar haz vermeye layık olmayacak şeyleri de överler. Bu yüzden âşık olanları kıskanmak değil, onlar için üzülme yakışıır. Söylediklerimden ikna olursan, ^[233c] seninle anlık tutkularımı tatmin etmek için değil, gelecekteki çıkarlarımı da düşünerek ilişkiye girmek isterim. Aşkımın kölesi değil, kendimin efendisi olacağım ve küçük şeyler için sana büyük düşmanlık beslemeyeceğim gibi, önemli konularda kızgınlığımı ağır ağır ve ölçülü göstereceğim. Kasıtsız hatalarını affederken kasıtlı hatalarını engellemeye çalışacağım. Bütün bunlar uzun sürecek bir dostluğun işaretleridir.

[233d] Ama iki kişi arasında aşk olmadan güçlü bir dostluk kurulamayacağına inanıyorsan şunu düşünmelisin. Dediklerin doğru olsaydı, oğullarımızı, annelerimizi ve babalarımızı bu kadar çok sevemezdik ve hiç kimseyle tutkudan başka nedenlere dayanan güvenilir dostluklar kuramazdık.”

“Ayrıca eğer hoşnut edilmeye en çok ihtiyaç duyanları hoşnut etmemiz gerekseydi, en iyilere değil, hiçbir şeye sahip olmayanlara yardım etmemiz gerekirdi, çünkü onlar büyük dertlerini geride bıraktıklarında bize daha çok minnet duyarlar. [233e] Bu durumda vereceğimiz ziyafetlere de dostlarımızı değil, dilencileri ve karınlarını doyurmak isteyen açları davet etmeliyiz, çünkü onlar bizi daha çok sevecek, evimizin kapısına kadar peşimizden gelecek, çok mutlu olacak, büyük minnet duyacak ve bizim iyiliğimiz için dua edeceklerdir. Ama belki de en çok yalvaranlara değil, yapılan iyiliğin karşılığını en iyi şekilde verebilecek olanlara ve sadece talepte bulunanlara değil, bunu hak edenlere iyilik yapılmalıdır. Sen de güzelliğinin sefasını süreceklerle değil, [234a] yaştın ilerlediğinde sahip olduklarını seninle paylaşacak olanlara, tutkularını tatmin ettiklerinde bunu böbürlenerek herkese anlatacaklara değil, başkalarının yanında utangaçlıkla sessiz kalacaklara, seninle sadece kısa bir süre ilgilenenlere değil, ömür boyu dostun kalacaklara, tutkuları söndüğünde kavgaya etmek için fırsat kollayacaklara değil, gençliğin geçtikten sonra sadakatlerini gösterecek olanlara kendini vermelisin. [234b] Bu söylediklerimi aklından hiç çıkarma ve bil ki dostları aşk yüzünden işleri kötü gidiyor diye âşık olanları suçlarken, âşık olmayanları işlerini bu gerekçeyle ihmal ettiklerini söyleyerek kimse hiçbir zaman suçlamamıştır.”

“Şimdi belki de sana âşık olmayan herkesi hoşnut etmeyi öğütleyip öğütlediğimi sorabilirsin. Ama âşık biri de sana âşık olan herkese ilgi göstermeni istemez sanırım. [234c] Çünkü bu ilgiye erişenlerin aynı değerde olacağını kimse söyleyemeyeceği gibi, sen de kendini başkalarından sakınmaya

çalışırken herkese aynı ilgiyi gösteremezsin. Hele iki tarafın da bu ilgiden zarar görmemesi, karşılıklı yarar sağlanması gerekirken! Söylediklerimin yeterli olduğunu sanıyorum, ama sen değinmeyi unuttuğum şeyler olduğunu düşünür ya da başka bir şey öğrenmek istersen bana sorabilirsin.”

Söylevi nasıl buldun Sokrates? ^[234d] Her yönüyle ve özellikle ifade ediliş şekliyle mükemmel değil mi?

SOKRATES – Gerçekten de mükemmelmış dostum, ona hayran kaldım. Bu karara da senin yüzünden vardım Phaidros, çünkü söylevi okurken keyiften parlıyor³⁴ gibiydin. Bu konuları benden iyi bildiğini düşünerek seni izledim ve duyduğun Dionysos törenlerine özgü coşkuyu³⁵ senin ilahi başınla³⁶ paylaştım.

PHAİDROS – Güzel! Konuyla ilgili dalga mı geçmek istiyorsun?

SOKRATES – Dalga geçtiğimi, ciddi konuşmadığımı mı sanıyorsun?

PHAİDROS – ^[234e] Tabii ki hayır Sokrates. Ama dostluk tanrısı Zeus³⁷ adına söyle bana, bütün Hellenler içinde bu konuda daha uzun ve daha güzel konuşabilecek başka biri var mıdır sence?

SOKRATES – Nasıl yani! Sen ve ben söylevi sadece her kelimesi anlaşılır, kapsamlı ve kesin olduğu için değil, söylenmesi gereken şeyleri söylediği için de mi övmeliyiz? Öyle yapmamız gerekiyorsa senden özür dilemeliyim, ^[235a] yetersizliğim yüzünden gözümünden kaçırmışım. Aklım söylevin retorik açıdan yetkinliğindeydi ve sanırım Lysias da bu konuda tatmin olmamıştır. Gerçekten Phaidros –sen de farklı düşünmüyorsan eğer– konuyla ilgili söyleyecek başka şeyi yokmuş ya da konu hiç ilgisini çekmiyormuş gibi aynı şeyleri iki ya da üç kez tekrarlardı sanırım. Hatta aynı şeyler hakkında iki farklı şekilde de mükemmel konuşabileceğini göstermeye çalışmakla gözüme gençler gibi böbürleniyor göründü.

PHAİDROS – ^[235b] Bence boş konuşuyorsun Sokrates, çünkü söylev tam da bunu hedefliyordu. Konuyla ilgili söylenmesi gereken ne varsa hepsine değindi, hiçbirini ihmal etmedi. Öyle ki bir başkası onun söyledikleri dışında söyleyecek daha fazla ve daha değerli hiçbir şey bulamaz.

SOKRATES – Bu konuda ikna olamayacağım. Hatırını kırmamak uğruna sana hak verseydim bile daha önce bu konuda konuşan ve yazan, erkek ve kadın eski bilgeler söylediklerimi çürütürdü.

PHAİDROS – ^[235c] Kim bunlar? Ve sen az önce duyduklarından daha iyilerini nerede duydu?

SOKRATES – Sana hemen şu anda cevap veremem, ama güzel Sappho’dan, bilge Anakreon’dan³⁸ ve başka yazarlardan mutlaka bir şeyler duymuş olduğuma eminim. Bunları neye dayanarak mı söylüyorum? İlahi dostum, göğsümün bir şekilde dolu olduğuna, söylenenlerin dışında ve onlardan daha kötü olmayan bir sürü şey söyleyebileceğime inanıyorum. Bilgisizliğimin bilincinde olduğum için de bunlardan hiçbirini kendim düşündüm diyemem. ^[235d] Bana sadece nereden geldiğini bilmediğim başkalarının düşünceleriyle bir küp gibi dolmuş olduğumu kabul etmek kalıyor. Hafızamın zayıflığından da bunları kimlerden ve nasıl duyduğumu unuttum.

PHAİDROS – Gerçekten de çok güzel konuştun soylu dostum. Ama seni söylemeye zorlasam bile bunları kimlerden ve nasıl duyduğunu bırak da sözünü yerine getir. Kitapta yazılanlardan farklı, daha uzun ve daha güzel konuşmaya söz vermiştin, hem de onlarla arana bir mesafe koyarak. Ben de sana söz veriyorum: Dokuz arkhon gibi Delphoi’ye sadece benim için değil, senin için de ^[235e] insan boyutlarında bir altın heykel adayacağım.³⁹

SOKRATES – Phaidros, Lysias’ın söylevinde tamamen başarısız olduğunu ve onun söylediklerinden farklı şeyler söyleyebileceğimi iddia ettiğimi sanıyorsan dostların en iyisi

ve gerçekten de altın kalpli bir adamsın. Ama böyle bir şey en kötü yazarın bile başına gelmez. Örneğin söylevin konusuna geri dönersek, ^[236a] âşğın değıl de âşık olmayanın yeğlenmesini öneren bir yazar, yapılması gerektiğı gibi âşğın çılğnlğını kötülemeyi ve âşık olmayanın sağduyusunu övmeyi ihmal ederse söyleyecek başka ne söz bulabilir? Ama bence böyle şeylere hoşgörü gösterilmeli ve söylenmelerine izin verilmelidir. Bu tür [yaygın] argümanların düşünülmesi değıl, ifade ediliş şekli övülmeli, oysa herkese malum olmayan düşünülmesi zor argümanların düşünülmesinden başka ifade ediliş şekli de övülmelidir.

PHAİDROS – Ölçülü konuştuğunu gördüğüm için söylediklerine katılıyorum. ^[236b] Ardından da şunu yapacağım: “Âşık olanlar âşık olmayanlardan daha hastadır,” cümlesinden hareketle Lysias’ın söylediklerinden farklı, daha çok ve daha önemli şeyler söyleyebilirsen çekiçle dövülmüş altın heykelin Olympia’da Kypselosoğullarının adadığı heykelin yanına dikilecek.⁴⁰

SOKRATES – Phaidros, sana takılmak için sevgili dostun hakkında söylediklerimi ciddiye alıp gerçekten de Lysias’ın bilgeliğini aşacak daha ustalıkli bir konuşma yapacağımı mı sandın?

PHAİDROS – Vereceğim yanıtın dayanak noktasını⁴¹ ^[236c] sen verdin dostum. Komedyada aktörlerinin yaptığı sıkıcı espriyi yapmak zorunda kalmamamız, yani birimizin diğerrinin sözlerini tekrarlayarak yanıt vermememiz için mutlaka konuşabileceğın en iyi şekilde konuşmalısın. Ve dikkat et: “Ey Sokrates, eğer ben Sokrates’i tanımıyorsam, demek ki kendimi de unutmuşum,” ve “Konuşmak istediğı hâlde nazlanıyordu,” demeye zorlama beni.⁴² Kafana iyice sok, az önce “göğsünü doldurduğunu” itiraf ettiğın şeyleri söylemeden buradan hiçbir yere gitmeyeceğiz. ^[236d] Issız bir yerde yalnızız, senden de daha güçlü ve daha gencim. “Ne demek istediğimi anla,”⁴³ ve zor kullanmama gerek kalmadan kendi isteğınle konuş.

SOKRATES – Ama kutsanmış arkadaşım Phaidros! Benim gibi sıradan biri daha önceden hazırlanmadan usta bir yazarla⁴⁴ aynı konuda konuşarak rekabete girerse gülünç durumlara düşer.

PHAİDROS – Sana bir şey söyleyeyim mi? Benimle oyun oynamayı bırak, çünkü seni konuşmaya zorlayacak lafı söylemeye hazırım.

SOKRATES – Sakın söyleme!

PHAİDROS – Hayır, hemen söyleyeceğim ve sözüm yeminim olacak.⁴⁵ [236e] İşte yemin ediyorum, ama hangi tanrının üstüne yemin etmemi isterdin? Yoksa şu çınarın üstüne mi yemin etsem? Gerçekten de bu ağacın önünde [söz verdiğin] konuşmayı yapmazsan, sana bundan böyle hiç kimsenin söylevini okumayacak ya da hakkında bilgi vermeyeceğim.

SOKRATES – Seni kurnaz seni! Söylev âşığı birine emirlere boyun eğdirmenin ne de güzel yolunu bulmuşsun!

PHAİDROS – O zaman niye lafını kıvırıyorsun?

SOKRATES – Sen bu yemini ettikten sonra uzatmanın anlamı kalmadı artık. Zaten böyle bir şölenden kendimi nasıl mahrum bırakabilirdim?

PHAİDROS – [237a] Konuş o zaman!

SOKRATES – Ne yapacağım biliyor musun?

PHAİDROS – Hangi konuda?

SOKRATES – Söylevimi bir an önce bitirebilmek ve sana baktıkça utancımdan lafımı karıştırmamak için yüzümü örteceğim.

PHAİDROS – Ne yaparsan yap, yeter ki konuş!

SOKRATES – Gelin öyleyse baştan çıkarıcı Mousalar! Bu sıfatınızı şarkılarınızın güzel ezgileri ya da Ligya halkının müzik tutkusu yüzünden aldınız.⁴⁶ İnsanların en iyisi dostum Phaidros'un anlatmam için zorladığı öyküyü anlatabilmeme yardım edin, [237b] öyle ki daha önceden de bilge olduğuna inandığı dostu [gözünde] daha da bilge görünsün.

Bir zamanlar güzel bir erkek çocuk ya da daha doğrusu bir delikanlı varmış ve birçok kişi ona âşık olmuş. İçlerinden kurnaz biri delikanlıya diğerleri gibi âşık olduğu hâlde onu âşık olmadığına inandırmış. Ve ona ilişki teklifinde bulunduğu kendisine âşık olanı değil, olmayanı seçmesi gerektiğini şu sözlerle savunmuş:

(Sokrates’in birinci söylevi.)

“Herhangi bir konu hakkında doğru düşünmek isteyenler için temel bir ilke⁴⁷ vardır oğlum. ^[237c] Neyin üzerine düşüneceklerini iyi bilmelidirler, yoksa her zaman hata yaparlar. Ancak insanların çoğu her bir şeyin özünü [ousia] bilmediklerinin farkında değildir. Dolayısıyla bildiklerini sandıkları konuyu araştırmaya başlamadan önce söz birliğine varmadıkları için araştırmaları ilerlediğinde beklenen bedeli öderler, çünkü ne kendileriyle ne de birbirleriyle anlaşmışlardır. Öyleyse senle ben başkalarında görüp kınadığımız şeyin başımıza gelmesine izin vermeyelim. ^[237d] Konumuz “âşık olanla mı yoksa olmayanla mı dost olunmalı” olduğuna göre, önce aşkın tanımında ve nasıl bir güce sahip olduğu konusunda anlaşalım. Sonra da bu tanımlı göz önünde tutup ona atıfta bulunarak bize yarar mı yoksa zarar mı verdiğini düşünelim. Aşkın bir arzulama olduğu herkesçe malumdur, ama aynı şekilde âşık olmayanların da güzel şeyleri arzuladığı bilinir. Öyleyse âşık olanla olmayanı nasıl ayırabiliriz? ^[237e] Hepimizin içinde bizi yönetip yönlendiren ve nereye götürürlerse peşlerinden gittiğimiz iki ilkenin⁴⁸ bulunduğunu kabul etmeliyiz. Biri hazlara karşı duyduğumuz doğal ilgi, diğeri de sonradan edinilmiş en iyiye yönelme düşüncesidir. İçimizdeki bu iki yaklaşım bazen uyum içindedir, bazen de çatışarak kimi zaman biri kimi zaman diğeri üstün gelir. Mantık yoluyla desteklenerek üstünlük kuran ve en iyiyi hedefleyen yaklaşıma “sağduyu”,⁴⁹ ^[238a] bizi ele geçirerek mantık dışı dürtülerle arzularımızı tatmin etmeye yönlendiren yaklaşıma da “hybris”⁵⁰ adı verilir. Hybris çok yönlü ve

çok bileşenli olduğu için birçok farklı ada sahiptir. Özelliklerinden hangisi baskın çıkarsa, bu özelliğe sahip olan insan onunla adlandırılır ve bu ne güzel ne de onurlandırıcı bir şeydir. Örneğin yemek yeme arzusu daha iyi olma düşüncesine ve bütün diğer arzulara baskın çıkarsa ^[238b] oburluk adını alır ve bu arzuya sahip olan insan obur adıyla anılır. Aynı şekilde içki içmek arzusuyla kıvranarak içkiye yönelen insanın da nasıl adlandırılacağı açıktır. Benzer arzulara ilişkin adlar da her seferinde hâkim olan arzuya göre verilir. Bu söylediklerimi neden söylediğim hemen hemen belli olduğu hâlde, söylenen her zaman söylenmeyenden daha iyi anlaşılır: ^[238c] Mantık dışı arzu en iyi olma düşüncesine baskın çıkarak güzellikten keyif almaya yöneltir ve bedene yönelik cinsel arzularla güçlenerek bu gücünden dolayı aşk adını alır.⁵¹

Ama sevgili Phaidros, benim de düşündüğüm gibi sen de “ilahi bir tutku”ya kapıldığımı düşünmüyor musun?

PHAİDROS – Gerçekten de öyle Sokrates, konuşman alışılmışın dışında çok akıcı!

SOKRATES – Sus öyleyse ve dinle! Burası kutsal bir yer gibi görüldüğüne göre ^[238d] konuşmamın devamında Nymphelerin coşkusuna kapılırsam şaşırma sakın, çünkü şimdi söylemekte olduklarım dithyramboslardan⁵² pek farklı değil.

PHAİDROS – Söylediklerin çok doğru!

SOKRATES – Böyle olmasının sebebi sensin. Ama geri kalanını da dinle, çünkü geldiğini hissettiğim ilham bakarsın birazdan gider. Bu tabii ki tanrının yetki alanında, biz en iyisi lafı tekrar delikanlıya getirelim.

(Sokrates söylevine devam eder.)

“Evet, cesur dostum. Hangi konuyu tartışacağımız konuşulup tespit edildi. Daha önce konuştuklarımızın ışığında diğer şeyleri de, ^[238e] yani kendini sunan kişinin âşık ya da âşık olmayan sevgilisinden ne yarar ya da zarar görebileceğini de

konuşalım. Arzuların yönlendirdiği, tutkularına esir olmuş birinin, sevgilisinden mümkün olduğunca en büyük tatmini almak isteyeceği açıktır. Ama bir hasta kendisine direnmeyen şeyleri hoş bulurken kendisinden güçlü ya da eşit güçte olan şeylerden nefret eder. ^[239a] Bu yüzden âşık bir insan bilinçli olarak sevgilisinin ne üstünlüğüne ne de eşitliğine katlanabilir, her zaman onu aşağıya çekmeye ve daha güçsüz kılmaya çalışır. Cahil bilgeden, korkak cesurdan, güzel konuşamayan güzel konuşandan ve aptal zekiden aşağıdır. Böyle zihinsel kusurlar ve daha fazlası sevdiği kişide doğuştan varsa âşık bunlardan hoşnut kalır, kimilerini de kendisi oluşturur, yoksa geçici hazzından mahrum kalacaktır. ^[239b] Âşık bu yüzden kıskanç olmak zorundadır ve özellikle sevgilisinin [yetişkin] bir erkek olmasını sağlayacak kişilerle ilişkiye girmesine engel olur. Böylece sevgilisinin sağduyulu bir insan olmasını sağlayacak ilişkilerini engelleyerek ona en büyük zararı verir. Sağduyulu olmayı tanrısal felsefe sağlar ve âşık kendisini küçümseyeceğinden çekinerek sevgilisini ondan uzak tutar. Âşık diğer şeyleri de sevgilisinin hiçbir şey bilmemesini ve dikkatini kendisine yöneltmesini sağlayacak şekilde düzenler. Sevgili de öyle yaparak ona hoş görüldüğü hâlde kendisine en büyük zararı verir. ^[239c] Demek ki düşünceye ilişkin konularda âşık iyi bir yol gösterici ve yoldaş olamaz.

Bundan sonra iyiyi istemektense haz almayı hedefleyen bir âşığın üzerinde hâkimiyet kurduğu bedene ve onun bakımına nasıl özen gösterdiğine bakalım. Onun güçlü değil kırılgan, açık güneşin altında değil gölgede yetişmiş, erkeklerle özgü işlere ve alın terine yabancı, erkeksi olmayan ve yumuşak tarzda yaşamaya alışmış, ^[239d] kendine ait süslere sahip olmadığı için yabancı renklerle ve takılarla süslenen ve sıraladığımız bu tür sözü edilmeye değmeyen ve özetlemekle yetindiğimiz işlerle uğraşan birini aradığını göreceğiz. Böyle bir beden savaşta ve hayatın zor anlarında düşmanlarını korkutmazken, dostlarını ve âşıklarını da endişeye sevk eder.

Bunları açıkça belli oldukları için bir kenara bırakalım ^[239e] ve bir âşıkla birlikte olup onun koruması altına girmenin sevilen kişinin sahip olduğu şeylere hangi yarar ya da zararları olduğuna bakalım. Âşık, sevdiği kişinin sahip olduğu en sevilen, en değerli ve en kutsal şeyleri yitirmesini dileyecektir. Bu herkes için ve özellikle âşık için çok açıktır. Tatlı ilişkisine engel olacaklarını, bu ilişkiyi ayıplayacaklarını düşündüğü için sevgilisinin ^[240a] babasını, annesini, akrabalarını ve dostlarını yitirmesini isteyecektir. Aynı şekilde büyük miktarda altına ya da başka türden servete sahip olması da sevgiliyi zor elde edilebilir ya da elde edildiyse zor elde tutulur konuma getirir. Bu yüzden âşık zorunlu olarak sevgilisinin servetini kıskanır ve onu yitirdiğinde sevinir. Buna ilaveten tatlı ilişkisinden keyif almayı sürdürebilmek için sevgilisinin uzun süre bekâr, çocuksuz ve ailesiz kalmasını diler.

Başka kötü şeyler de vardır, ama bir tanrısal güç⁵³ ^[240b] bunlardan çoğunu geçici birer hazla ilişkilendirmiştir. Örneğin doğa korkunç bir canavar olan ve büyük zarar veren dalkavuşu sanatsal bir hazdan mahrum bırakmamıştır. Bunun yanı sıra fahişeler ve kısa süreli, hatta sadece bir günlük haz veren ona benzer birçok varlık ve davranış şekli de zararlı olmakla suçlanabilir. Ama âşık sadece sevgilisine zarar vermekle kalmaz, birlikte yaşadığı insanda tiksinti de uyandırır. ^[240c] Eski bir atasözüne göre akranlar birbirlerine mutluluk verirmiş, bu yüzden kanımca aynı yaşta olmak aynı ilgileri uyandırarak dostluklar doğurur. Ancak böyle bir ilişki bile bıkınlık verebilir. Öte yandan bir kişinin zorunluluk hissiyle bazı şeylere zorlanması herkese ağır geldiği söylenir ve âşıkla sevgilisinin ilişkisini yaş uyumsuzluğunun yanında özellikle bu his tanımlar. ^[240d] Yaşlı biri kendisinden genç biriyle ilişkiye girdiğinde gece gündüz onun yanından ayrılmak istemez, zorunluluk hissiyle ve tutkuyla sevdiği kişiyi görmek, dinlemek, ona dokunmak ve her duygusuyla onu hissetmek ister. Sevdiğine düzenli olarak ve memnuniyetle

hizmet eder, ama ona bu birliktelikten tiksinnemesi için nasıl bir teselli ve haz verebilir? Delikanlı âşığının eski gücünde olmadığını, yüz hatlarının yaşlandığını ^[240e] ve insanın katlanmak zorunda kalmayı değil, anlatıldığını duymak bile istemediği diğer özelliklerini görür. Her hareketi ve herkesle ilişkisi kıskançlıkla gözetim altındadır. Âşığı ayıkken yersiz ve abartılı övgüleri yanında katlanılması zor suçlamalara da maruz kalır. Âşığı sarhoş olduğunda da bıktırıcı ve tiksindirici bir patavatsızlıkla davranacağı için katlanılamaz olmanın yanında utanç verici de olur.

Âşık olduğu süre içinde zararlı ve iğrençken, bu duygusu geçtiğinde daha önce yeminlerle,⁵⁴ yakarışlarla ^[241a] ve birtakım yararlar sağlayacağını vaat ederek katlanılması zor birlikteliğini sevgilisine kabul ettiren âşık artık güvenilmez olur. Vaatlerini yerine getirmenin zamanı gelince içinde bir değişim olur, aşk ve tutku yerine sağduyu ve mantığın etkisinde kalır. Bambaşka bir insan olur, ama sevgilisi bunun farkında değildir, aynı kişiye hitap ettiğini sanarak ona yaptıklarını ve söylediklerini hatırlatır, verdiklerinin karşılığını ister. Ama âşık utancından artık başka biri olduğunu, ^[241b] denetlenemez bir tutkunun etkisi altındayken ettiği yeminleri ve bulunduğu vaatleri tutamayacağını söylemeye cesaret edemez. Şimdi aklı başına gelmiş, özdenetimini kazanmış olduğu için daha önce yaptıklarını yapmaktan ve daha önce olduğu kişi olmaktan kaçınır. Bu şekilde eski âşık sevgilisinden uzaklaşır, çömlek parçası diğer yüzüyle yere düşmüş gibi⁵⁵ onu terk eder ve [kovalayanken] kaçağa dönüşür.

Delikanlı bu işe girişirken kendisine olan aşkı yüzünden aklını yitirmiş birine değil de kendisine âşık olmayan aklı başında birine bağlanmayı düşünemediği için ^[242c] öfkeyle ve beddualar okuyarak eski âşığının peşine düşmek zorunda kalır. Böyle yaparak kendini güvenilmez, geçimsiz, kıskanç, sevimsiz, hem bedenine hem de servetine zararlı ve özellikle tanrılarla insanlar nezdinde en değerli şey olan

ruhunun eğitimine zarar veren birine teslim etmiş olur. İşte oğlum, aklında tutman gereken bunlardır ve âşığın ilgisinin iyi niyetten değil, doyurmak istediği bir açlıktan doğduğunu bilmelisin. ^[241d]

*Kurtlar kuzuları nasıl severse
âşıklar da sevgililerini öyle sever.*⁵⁶

İşte bu kadar Phaidros! Bundan böyle benden başka şeyler duymayacaksın, söylevim burada sona ersin.

PHAİDROS – Ben de söylevinin ortasına geldiğini ve âşık olmayanlar hakkında da konuşacağını, bir gencin onları seçmekle ne yararlar sağlayacağını anlatacağını sanıyordum! Neden durdun Sokrates?

SOKRATES – ^[241e] Dithyrambos ölçüsünü bırakıp epik şiir ölçüsüyle konuştuğumu ve bunu da suçlamada bulunurken yaptığımı fark etmedin mi kutlu dostum? Diğerini methetmeye başlasaydım neler söyleyebilirdim sence? Beni kasıtlı olarak önlerine attığın Nymphelerin esini altında olduğumu görmüyor musun? Tek bir kelimeyle belirtmek gerekirse, âşık olan için söylediğimiz bütün kötü şeylerin karşıtı iyi şeyler âşık olmayan için geçerlidir. Uzun uzun konuşmanın ne gereği var? Her ikisi için yeterince konuşuldu. Bu durumda hikâyem de hak ettiği sona erecek. ^[242a] Sen beni başka bir iyilik yapmaya zorlamadan dereyi geçip gitmeyi düşünüyorum.

PHAİDROS – Şimdiden değil Sokrates, bu kavurucu sıcak yumuşamadan gitme! Günün tam ortasında olduğumuzu görmüyor musun? Biraz daha bekleyip konuştuklarımızı tartışalım, hava serinleyince de gideriz.

SOKRATES – Gerçekten de Phaidros, söylevler söz konusu olduğunda tanrısalsın ve şüphe yok ki hayranlık uyandırıyorsun. İster kendin konuş ister başkalarını konuşmaya zorla, ^[242b] çağdaşların içinde senden fazla söylev üreten kimse olmamıştır. Thebaili Simmias⁵⁷ dışında başka herkesten

kat kat üstünsün ve sanırım şimdi de beni söylev vermeye zorlayacaksın.

PHAİDROS – Bana savaş ilan etmiyorsun ya! Ama söyle bakalım, söylevin nasıl olacak ve neye değinecek?

SOKRATES – Tam dereyi geçmek üzereyken, beni sıklıkla ziyaret eden ve yapmak istediklerimi engelleyen ^[242c] o tanrısal işaret⁵⁸ kendini gösterdi. Tanrıya karşı bir suç işlemişim gibi, söylediklerimin kefareti ödemededen burayı terk etmem gerektiğini söyleyen bir ses duydum sanki. En önemlilerinden olmasam da bir kâhinim ve eğitimleri sadece kendi ihtiyaçlarına yetecek kadar olanlar gibi kehanet yeteneğimi kendim için kullanarak hatamı görebiliyorum. Dostum, ruhların da kehanette bulunma güçleri vardır! Deminden beri söylevimi okurken beni rahatsız eden bir şey vardı. ^[242d] Ve İbykos’un⁵⁹ dediği gibi insanların saygısını tanrılara karşı işlediğim bir suç karşılığında kazanmaktan korktum. Ama şimdi hatamı anladım.

PHAİDROS – Ne demek istiyorsun?

SOKRATES – Yanında getirdiğin söylev ile beni okumaya zorladığın söylev korkunçtu Phaidros!

PHAİDROS – Nasıl yani?

SOKRATES – İkisi de fazlasıyla basit ve bir bakıma dine karşı saygısızdılar. Bundan korkunç başka ne olabilir ki?

PHAİDROS – Söylediklerin doğruysa hiçbir şey daha kötü olamaz.

SOKRATES – Ne yani! Eros Aphrodite’nin oğlu⁶⁰ ve bir tanrı değil mi sence?

PHAİDROS – Öyle olduğu söylenir!

SOKRATES – Evet ama ne Lysias’ın ne de beni zehirleyerek ^[242e] ağzımdan söylediğin senin söylevinde buna hiç değinilmedi. Eğer Eros bir tanrı ya da tanrısal bir varlıksa ki öyledir, hiçbir şekilde kötü olamaz. Oysa az önce ona değinen her iki söylev de Eros’un kötü olduğunu söyledi. Böy-

le yaparak ona karşı günah işlediler ve bu düşüncesizlikleri bayağı gülünçtü. Sağlıklı ve gerçek hiçbir şeyden söz etmedikleri hâlde, birkaç değersiz insanın aklını çelmek saygınlık kazandıracakmışçasına kendilerini önemliymiş gibi gösterdiler. ^[243a] Dolayısıyla benim arınmam gerekir dostum. Dinî inançlara karşı günaha girenler için Homeros'un bilmediği, ama Stesikhoros'un⁶¹ bildiği eski bir arınma yolu var. Helene hakkında kötü konuştuğu için [cezalandırılarak] gözlerinin nurunu yitirdiğinde, Homeros gibi umursamazlık etmemiş ve gerçek bir şair olduğu için olayın nedenini anlayarak hemen şu dizeleri yazmıştı:

Doğru değildi bu söylenenler:

Ne güzel kürekli gemilere bindin,

^[243b] *ne de ayak bastın Troia'nın burçlarına.*

Ve “palinode”⁶² adını verdiğimiz şiirini bitirince hemen gözleri açıldı. Ben iki ozandan daha bilgece davranacağım: Eros hakkında kötü konuştum diye başıma bir bela gelmeden kendi “palinode”mi dile getireceğim ve bunu yaparken daha önce utancımdan örtmüş olduğum başım açık olacak.

PHAİDROS – Sokrates, hiçbir şey bu söylediklerinden daha hoş olamazdı benim için.

SOKRATES – Sevgili Phaidros, söylevimin ve senin ki-taptan okuduğun ^[243c] diğer söylevin saygısızca sorgulamalar içerdiğinin farkına varmış olmalısın. Kendisine yaraşır birini seven ya da daha önce sevmiş olan soylu ve uysal karakterli birinin bizi dinlediğini varsayalım. Bu adam âşıkların önemsiz nedenler yüzünden büyük düşmanlıklar geliştirdiğini, birbirlerini kıskandıklarını ve birbirlerine zarar verdiklerini söylediğimizde, denizcilerin arasında yetiştiği için özgür insanların aşklarını hiç görmemiş birilerini dinlediğini sanacak ^[243d] ve Eros'a yönelttiğimiz suçlamalara hiç katılmayacak.

PHAİDROS – Zeus adına, belki de öyledir Sokrates!

SOKRATES – Ben böyle bir insandan utandığım ve Eros'tan korktuğum için kulaklarımızı sıvayan tatsızlıkları

tatlı sözlerle yıkamak isterim. Lysias'a da bir an önce insanın denkleri arasında kendini âşık olmayana değil, âşık olana teslim etmesi gerektiğini söyleyen başka bir söylev yazmasını öneririm.

PHAİDROS – Öyle yapacağından emin ol! Sen âşık olanın övgüsünü düzersen ben de ^[243e] Lysias'ı bu konuda yeni bir söylev yazmaya zorlarım.

SOKRATES – Sen sen olduğun sürece buna inanırım.

PHAİDROS – Öyleyse hiç çekinmeden konuş.

SOKRATES – Az önce kendisiyle konuştuğum delikanlı nerede? Söyleyeceklerimi o da dinlesin ve bunları dinlemekten kendisine âşık olmayan birine yakınlık göstermesin.

PHAİDROS – O şimdi yanı başında ve ne zaman istersen burada olacak!

(*Sokrates'in ikinci söylevi. Aşkın methiyesi.*)

SOKRATES – Öyleyse güzel delikanlı bilmelisin ki ^[244a] az önceki söylev Myrrinouslu Pythokleus'un oğlu Phaidros'un söyleviydi. Ama şimdi okuyacağım söylev Himeralı Euphemos'un oğlu Stesikhoros'un. Ve bu söylev biri çılgınken diğeri sağduyulu diye yanında kendisine âşık biri varken âşık olmayanın tercih edilmesini öneren söylevin yanlış olduğunu belirtmeli. Çılgınlığın kötü olduğu doğruysa söylenenler de doğru olur. Ama nimetlerin en büyükleri bize tanrısal bir armağan olarak çılgınlık yoluyla gelir. ^[244b] Çünkü bilindiği gibi Delphoi'deki kadın kâhin ile Dodone'deki rahibeler kendilerinden geçmiş hâldeyken Hellas'a kişisel ve kamusal alanda büyük hizmetlerde bulunurlar. Oysa akılları başlarındayken yaptıkları yararlı işler ya çok azdır ya da hiç yoktur. Sibylla'yı⁶³ ve tanrıların esiniyle geleceği okuyan diğerlerini anlatmaya başlarsak, herkesin bildiği şeyler hakkında uzun uzun konuşmak zorunda kalırız. [Kavramların] adlarını veren eskilerin tanrısal çılgınlığı ayıp ya da kötü bir şey olarak görmemeleri de söylediklerimizi destekleyen bir tanıklıktır. ^[244c] Tanrıların telkiniyle gelen çılgınlığı [*ma-*

nike] iyi bir şey sayarak gelecekte haber veren sanatların en soylusu olan kehanete *manike sanatı* adını verdiler. Ama çağdaşlarımız kelimenin içine zevksizce bir τ [tau] harfi ekleyerek ona *mantike* dediler.⁶⁴ Aynı şekilde insan kanılarına [*oiesis*] düşünce yoluyla akıl [*nous*] ve bilgi [*historia*] kattığı için, kuşları ve başka işaretleri gözlemleyerek zihinlerde geleceği araştırma işine *oionoistike* adı verildiği hâlde, yeniler kelimenin o harfini omega ile yazıp vurgulayarak şimdi *oiōnistiki* adını veriyorlar.⁶⁵ [244d] Eskilerin tanıklığına göre isim ve içerdiği anlam itibarıyla *mantike oiōnistike*'den ne kadar üstün ve saygınsa, tanrıların telkiniyle gelen çılgınlık da insanlarda kendiliğinden var olan sağduyudan [*sophrosyne*] o kadar güzeldir. Geçmiş günahlar yüzünden bazı ailelerin başına hastalıklar ve büyük felaketler geldiğinde de kötü durumda olanlara kurtuluş yolunu ilahi çılgınlık ve kehanet gösterir. Tanrılara dua edilerek ve ibadette bulunularak [244e] arınmalar ve törenlerle o an ve sonraki zamanlar için çılgınlığın doğru biçimde esinlendirdiği kişi korunur, hâlihazırdaki kötü durumundan kurtulur. Esinlenme ve çılgınlığın bir üçüncü türü de [245a] Mousalardan kaynaklanır. Narin ve el değmemiş bir ruhu şarkılar ve başka şiir çeşitleriyle canlandırarak kendinden geçirir ve eski nesillerin sayısız başarılarına methiyeler düzerek sonraki nesilleri eğitir. Ama kendi sanatıyla yetkin bir şair olacağına inanan, Mousaların çılgınlığından esinlenmeden şiirin kapılarını zorlayan biri hedeflerinde başarıya ulaşamaz, kendisi ve düşüncelerine dayandırdığı şiirleri Mousalardan esinlenenlerin şiirlerinin gölgesinde kalır.

[245b] Tanrılardan kaynaklanan çılgınlığa ilişkin bu kadar çok ve daha da fazla güzel olay sıralayabilirim. Bundan dolayı tanrısal çılgınlıktan korkmamalıyız ve akli başında dostları çılgınlığa kapılmış olanlara tercih etmemizi öğütleyen söylevler bizi rahatsız edip korkutmamalı. Böyle bir söylev daha önce iddia ettiklerine ek olarak aşkın seven ve

sevilene yararlı olmak üzere tanrılar tarafından gönderilmediğini gösterebilirse ödüllendirilmeyi hak eder. Ama biz tam tersini, yani tanrıların çılgınlığı en büyük mutluluğu getirmek üzere gönderdiğini kanıtlayacağız ^[245c] ve bu kanıtlamamızı kurnazlar inandırıcı bulmazken bilgeler inandırıcı bulacak. Bu durumda öncelikle nelerden etkilenip nasıl davrandıklarını inceleyerek ilahi ve beşerî ruhun gerçek doğalarını anlamamız gerekiyor. Kanıtlamamızın başlangıcı da işte böyle olacak:

Sürekli hareket eden şeyler ölümsüz olduğu için her ruh ölümsüzdür. Ama başka bir şeyi hareket ettirip başka bir şey tarafından hareket ettirilen şeyin yaşamı hareket durunca sona erer. Sadece kendiliğinden hareket eden şey hiçbir zaman kendisini bırakmayacağı için hareketini hiçbir zaman durdurmaz ve hareket eden diğer şeylerin hareketinin kaynağı ve başlangıcı olur. ^[245d] Başlangıcın yaratılışı yoktur. Var olan her şeyin bir başlangıçtan yaratılması gerekirken onun herhangi bir şeyden yaratılmasına gerek yoktur. Çünkü yaratılması için başka bir şeye gerek duyulsaydı başlangıç olamazdı. Yaratılmadığı için de zorunlu olarak yok edilemez. Çünkü başlangıç yok edilseydi, var olan her şey bir başlangıçtan yaratıldığına göre kendisi hiçbir zaman başka bir şeyden yaratılamayacak ve kendisinden de başka şeyler yaratılamayacaktı. Demek ki kendi kendini hareket ettiren şey hareketin başlangıcıdır. Bu yüzden yaratılması ve yok olması mümkün değildir. Aksi takdirde gökyüzü ve yaratılmış olan bütün şeyler birlikte çökecek, ^[245e] yeniden yaratılmalarını ve hareket etmelerini sağlayacak bir başlangıç var olmayacağı için hareketsiz kalacaklardı. Kendiliğinden hareket eden şeyin ölümsüzlüğü kanıtlandığına göre bu özelliğin ruhun özünü ve tanımını oluşturduğunu söylemek ayıplanmamalıdır. Çünkü hareketi dışarıdan alan beden ruhsuzken, ruhun doğasının bu olduğu doğruysa, hareketi kendi içinden alan şeyin ruhu vardır. ^[246a] Durum gerçekten

de öyleyse, yani kendi kendini hareket ettiren şey ruhtan başkası değilse, o zaman ruhun yaratılmamış ve ölümsüz olması da zorunludur.

Ruhun ölümsüzlüğü hakkında yeterince konuştuk, şimdi de onun biçimi [*idea*] üzerine konuşmalıyız. Ne olduğunu söylemek için tanrısal ve uzun bir anlatım gerekir. Ama neye benzediğini söylemek için insanlara özgü ve daha kısa bir anlatım yeterlidir. Biz de bu şekilde konuşalım. Ruhun bir çift kanatlı at ile [bu atların çektiği arabanın] sürücüsünün birleşik gücüne benzediğini varsayalım. ^[246b] Tanrıların atlarıyla sürücüleri iyidir ve iyi soydan gelirler, ama diğerlerinin atlarıyla sürücüleri karışıktır. Öncelikle bizim sürücümüz atların dizginlerini elinde tutar, ikinci olarak atlardan biri iyi olup iyi soydan geldiği hâlde, diğeri karşıt huyludur ve karşıt soydan gelir. Bu yüzden zorunlu olarak bizim arabayı sürmemiz zor ve yorucudur. Şimdi de canlı bir varlığa neye dayanarak ölümlü ya da ölümsüz dediğimizi açıklamaya çalışalım. Her ruh her ruhsuz [varlığa] hâkim olur ve farklı zamanlarda farklı şekillere bürünerek gökyüzünde dolaşır. ^[246c] Mükemmel ve kanatlı olduğu zaman yükseklerde süzülerek bütün evreni [*kosmos*] yönetir. Kanatlarını yitirdiği zaman ise tutunacak bir katı cisim bulana kadar düşer. Onun içine yerleşip dünyevi bedene sahip olur ve beden ruhun gücü sayesinde hareket eder görünür. Ruh ve beden birleşiminden oluşan bu bütüne canlı denir ve ölümlü olarak tanımlanır. Ama ölümsüz olan mantıklı bir akıl yürütmeye anlaşılmaz. Tanrıyı görmeden ve yeterince anlayamadan ^[246d] onu birbirleriyle sonsuza kadar bağlı ruh ve bedene sahip olan ölümsüz bir canlı olarak hayal ederiz. Yine de biz bunları tanrıların istediği gibi kabul edelim ve onların istediği gibi söyleyelim, ama şimdi ruhun neden kanatlarını yitirdiğini araştıralım. Nedeni de şudur:

Kanatların yapısında ağır şeyleri tanrı soyunun oturduğu gökyüzüne yükseltme gücü vardır ve kanatların gücü bede-

nin tanrısala en yakın olan ögesidir. ^[246e] Tanrısal olan güzel-lik, bilgelik, iyilik ve buna benzer her şeydir. Ruhun kanatları bunlarla beslenerek gelişir. Çirkinlik, kötülük ve diğer karşıtlarsa onları yıpratıp tahrip eder. Gökyüzünün büyük egemeni Zeus kanatlı bir araba sürerek en önden gider, her şeyi düzenler ve koruyup kollar. Onun ardından on bir bölük hâlinde düzenlenmiş olarak tanrılar ve tanrısal varlıklar [daimon] ordusu gelir. ^[247a] Tanrıların evinde sadece Hestia⁶⁶ kalır, on iki tanrıdan geri kalanların her biri kendisine ayrılmış safı tutar. Gökyüzünde kutlu tanrıların gezinerek görevlerini yerine getirdikleri çok sayıda güzel yerlerle geçitler vardır. İsteyen ve gücü yeten herkes onların peşinden gider, çünkü tanrıların korosunda kıskançlığa yer yoktur. Tanrıların araçları bir ziyafete ya da bir şölene gitmek üzere ^[247b] gökyüzünün en yüksek katına doğru yokuş yukarı tırmanırken dengeli hareket eder ve kolay yönetilirler, ama diğer araçlar zorlanır. Kötülükten pay almış olan at iyi eğitilmemişse ağırlaşır, yeryüzüne doğru çekilir ve sürücüsüne zorluk çıkarır. Ruh bu durumda büyük zahmetler ve zorluklar çeker. Kendilerine ölümsüz denilen ruhlar en yüksek noktaya vardıklarında dışarıya doğru ilerleyerek ^[247c] gökyüzünün arkasına geçerler ve döngü onları çevirirken gökyüzünün ötesindeki şeyleri seyrederek.

Gökyüzünün üst tarafını buradaki şairlerden hiçbiri hakkını vererek anlatamadığı ve hiçbir zaman da anlatamayacağı hâlde orası aslında şimdi anlatacağım gibidir. Çünkü hakikatler hakkında konuştuğumuz için hakikatleri söylemeye cesaret etmeliyiz. Renksiz, şekilsiz ve dokunmayla hissedilemeyen ruhun gerçek özü sadece ruhun yöneticisi olan akılla [*nous*] görülebilir ve hakikatin bilgisiyle bilinebilen varlıklar bu özün çevresinde yer alır. ^[247d] Akıl ve saf bilgiyle beslenen tanrı düşüncesi gibi kendisine yakışanı kabullenmeye hazır her ruh uzun süre [ayrı kaldığı] var olanı gördüğünde sevgiyle dolar, döngüsünü tamamlayıp başlangıç

noktasına geri dönene kadar gerçeği gözlemleyerek onunla beslenir ve mutlu olur. Bu dönüş süresince adaletin kendisini, ölçülülüğü ve bilgiyi –ama bir doğuşla meydana gelen ya da bizim varlık diye adlandırdığımız^[247e] her farklı şey için farklı olan bilgiyi değil, varlıkların özüne ilişkin bilgiyi– gözlemler. Aynı şekilde diğer varlıkları da gözlemleyip kendini doyurduktan sonra yeniden gökyüzünün iç kısmına batarak evine geri döner. Geri döndüğünde arabanın sürücüsü atları ahırın yanına çekip onlara yemeleri için ambrosia, içmeleri için de nektar verir.

Tanrıların yaşamı işte budur. Diğer ruhlara gelince,^[248a] tanrıyı izleyip ona benzemeyi başaranlar araba sürücüsünün başını gökyüzü dışına çıkartıp döngüye katılırlar, ama atlarından sıkıntı çektikleri için varlıkları zorlukla gözlemlerler. Başka ruhlar bazen başlarını kaldırıp bazen indirirler ve atlar tarafından sürüklendikleri için bazı varlıkları görür, bazılarını da görmezler. Bazı ruhlar da yukarıya çıkmayı arzulayarak [tanrıyı] izledikleri hâlde bunu başaramazlar, öne geçmek için birbirlerini itip kakarak hep birlikte gökyüzünden aşağıya düşüp yuvarlanırlar.^[248b] Büyük bir kargaşa ve üstünlük yarışı başlar, bayağı ter dökülür ve araba sürücülerinin yetersizliği yüzünden çoğu sakatlanır ve çoğunun kanatları parçalanır. Tümü de büyük acılar çektiği için var olanı gözlemleyemeden geri döner ve geri döndükten sonra [var olana ilişkin] inanışlarla beslenmek zorunda kalır. Ruhların gerçeğin ovasını görmek için bunca çaba göstermesi^[248c] ruhun en iyi parçasını besleyen otlağın orada olmasındandır ve ruhu hafifletip uçuran kanatların doğası onunla beslenir. Adrasteia'nın⁶⁷ yasasına göre eğer bir ruh tanrıyla birlikte hareket ederek hakikatleri gözlemleyebilirse, bir sonraki döngüye kadar zarar görmez ve bunu her zaman yapabilirse, her zaman zarardan muaf olur. Fakat tanrıyı izleyecek gücü bulamayıp [gerçeği] gözlemleyemediği, kötü bir şans sonucunda unutkanlık ve kötülükle dolup ağırlaştığı ve ağır-

lığı yüzünden kanatlarını yitirip yere düştüğü zaman ^[248d] yasa bu ruhu ilk doğuşunda hiçbir hayvanın doğasıyla dünyaya getirmez. Ama çok şey görmüş olan ruh bir filozofun, güzellik, müzik ya da aşk tutkunu bir insanın bedenine girer. İkinci doğuşunda yasalara saygılı bir kralın ya da savaşta ve insanları yönetmede yetenekli birinin bedenine, üçüncü doğuşunda bir siyasetçi, aile reisi ya da tüccarın bedenine girer. Dördüncüsünde sıkı çalışan bir sporcunun ya da insanların sağlığıyla ilgilenen [bir hekimin], beşincisinde bir kâhinin ya da mistik törenlerle ilgilenen bir din adamının, ^[248e] altıncısında bir şair ya da sanatçının, yedincisinde bir zanaatçı ya da çiftçinin, sekizincisinde bir sofist ya da demagogun, dokuzuncusunda da bir tiranın bedenine girer.

Bütün bunlardan adil bir hayat yaşayanlar daha iyi, adil bir hayat yaşamayanlar daha kötü bir şansa sahip olurlar. Her ruh on bin yıl geçmeden ayrıldığı yere geri dönmez, çünkü hilesiz felsefe yapanların ^[249a] ve felsefe uğruna gençlere tutkun olanların [ruhları] dışında bu süreden önce kanatlarını geri kazanamaz. Bu ruhlar biner yıllık üç döngüden sonra, üç kez adil yaşam sürmeleri hâlinde, üç bininci yılda kanatlara sahip olup giderler. Diğer ruhlar ilk yaşamları sona erince yargılanırlar ve yargılandıktan sonra [suçlu bulunan] bazıları yerin altındaki ceza infaz yerlerinde cezalarını çekerler, [suçsuz bulunan] bazıları da adalet sayesinde hafifleyerek gökyüzünün ^[249b] bir yerine yükselirler ve insan bedeniyle yaşadıkları hayata layık bir hayat yaşarlar. Bin yıl sonra her iki ruh türü kura çekmek ve ikinci yaşamlarını seçmek için gelirler ve her biri arzuladığı hayatı seçer. Bir insanın ruhu bir hayvana geçebileceği gibi, insandan hayvana geçmiş olan bir ruh da tekrar bir insana geçebilir. Ama gerçeği hiç görmeyen bir ruh insan bedenine geçemez. ^[249c] İnsan kavram [*eidos*] olarak ifade edileni anlamalıdır, yani [duyguları yoluyla] elde ettiği çok sayıda algıyı akıl yürütme yoluyla bire indirgemelidir. Bu da tanrıyla birlikte yürüyen

ruhumuzun şimdi varlık dediğimiz şeylere yukarıdan bakıp gerçek anlamda var olana yükselerek gördüklerini tekrar hatırlamasıdır. Bu yüzden sadece filozofun düşüncesi [*dia-noia*] kanatla donatılmayı hak eder, çünkü her zaman elinden geldiğince anımsama yoluyla tanrıyı tanrı yapan şeylerin yakınındadır. ^[249d] Ama insana özgü işlerden uzaklaşıp tanrısal işlere yakınlaştıkça aklını yitirdiğini sananlar tanrı etkisinin altında olduğunu gözden kaçırarak ona öğütlerde bulunurlar.

Şimdi de sıra söylevin asıl konusunu oluşturan dördüncü tür çılgınlığa geldi. Bu çılgınlığa kapılan, yeryüzündeki güzelliği görünce hakiki güzelliği anımsar, kanatlara sahip olur ve kanatlarını açarak uçmak ister. Ama kuşlar gibi yukarıya bakarak aşağıyı unuttuğundan ^[249e] bunu başaramaz ve çılgın addedilmesine fırsat tanır. İşte bütün esinlenmelerin en iyisi bu çılgınlıktır, ona en iyiler kapılırken o da en iyilere yönelir. Bu çılgınlıktan pay alarak güzelliği arzulayan kişiye âşık denir. Çünkü daha önce de söylendiği gibi, her insan ruhu doğası gereği gerçek varlıkları [*ousia*] görmüştür, ^[250a] yoksa insan bedenine girmesi mümkün olamazdı. Ama buradakilerden hareketle [gerçek varlıkları] anımsaması her ruh için kolay değildir. Bu hem [gerçek varlıkları] kısa süre için gözlemleyen, hem de şanssız bir şekilde yeryüzüne düşerek adaletsizliğe ortak olup orada gözlemledikleri kutsal şeyleri unutanlar için geçerlidir. Bu nedenle iyi hatırlamayı başarabilen ruh sayısı azdır. Bunlar da orada gördüklerine benzer şeyler gördüklerinde şaşırırlar, kendilerine hâkim olamazlar ve yeterince algılayamadıklarından tutkularının ne olduğunu anlayamazlar. ^[250b] Çünkü gerçek varlıkların yeryüzündeki benzerlerinde adalet, ölçülülük ve ruhlar için değerli olan diğer özelliklerin ışıltısı yoktur. Ruhların çok azı yetersiz organlarının yardımıyla gördükleri görüntünün ne ile benzeştiğini anlayabilirler. Ama mutlular topluluğu ile birlikte biz [filozoflar] Zeus'un, başkaları da başka tanrıla-

rın arkasından yürürken güzelliği bütün görkemiyle görebilir ve adına ^[250c] haklı olarak en kutlu sır denilen sırra ulaşabiliriz. Arınmış olduğumuz ve beden adını verdiğimiz bir şeye istiridye kabuğuymuş gibi bağlanmadığımız için bunu bütün varlığımızla, bizi bekleyen kötülüklerden henüz etkilanmeden kutlarız ve şafak vaktinin saf ışığı altında suretleri bütünlük içinde, yalın, kalıcı ve mutlu görürüz.

Eski zamanlara duyduğumuz özlemle anımsama hakkında yeterince konuştuk. ^[250d] Güzelliğe gelince –daha önce söylediğimiz gibi– [gökyüzündeysen] ötekiler arasında parıldıyordu, buraya geldiğimizde de onu duyularımızın en açık olanıyla parıltılar içinde bulduk. Görme bedensel duyularımızın en keskin olmakla birlikte sağduyuyu algılayamaz, çünkü onun görünür bir imgesini görebilseydik bundan kötü aşklar doğardı. Görme duyusu sevdiğimiz diğer varlıkları da algılayamadığı hâlde, bu ayrıcalığa sadece içlerinden en belirgini ve en sevileni olan ^[250e] güzellik sahiptir. Bu durumda [gerçek varlıkların görüntüsüne] yakın bir zamanda tanıklık etmeyen ya da yozlaşan bir insan, yeryüzünde aynı adı taşıyan [güzelliği] gördüğünde hemen buradan yukarıya yükselemez ve ona baktığında saygı duymaz. Bunun yerine dört ayaklı hayvanlar gibi hazza teslim olur, cinsel ilişkiye girmeye ve üremeye çalışır. ^[251a] Ahlaksızlığa gömülerek doğasına uygun olmayan hazlar peşinden koştuktan ne korkuya kapılır, ne de utanç duyar. Oysa [gerçek varlıkların görüntüsüne] yakın bir zamanda tanıklık eden, daha önce çok şey gören biri tanrısal bir yüz ya da göksel güzelliğin güzel bir tasviri olan bir beden gördüğünde önce ürperir ve eskiden duyduğu korkulara benzer bir korkuya kapılır. Daha sonra güzele baktıkça ona bir tanrıymış gibi saygı duyar ve davranışının çılgınlık olarak nitelenmesinden çekinmese, genç sevgilisine bir ilah, bir tanrıymışçasına kurban sunmaya hazırdır. Ona bakarken ^[251b] duyduğu heyecanın etkisiyle bedenini ter ve alışık olmadığı bir sıcaklık

kaplar, çünkü gözleriyle algıladığı güzellik bedenine akarken ısınır ve [ruhunun] kanatlarının kökleri ıslanır. Bu sıcaklıkla eskiden sertleşen ve sertlikleriyle kanadın gelişmesini engelleyen parçalar erir ve besleyici besin yukarıya doğru ilerledikçe kanat ruhun içinde kökünden tüylerine doğru hızla büyür, çünkü eskiden ruhun tümü kanatlıydı.

Ruh bunun üzerine kaynayıp köpürmeye başlar ve kanatları çıkarken ^[251c] dişleri yeni çıkanların damaklarında hissettikleri kaşıntı ve ağrıya benzer ağrılar hisseder. Ruh delikanlının güzelliğine bakar ve ondan kendisine doğru akan parçaları algılarken –zaten akan bu parçalar yüzünden aşk tutkusu⁶⁸ adını alır– bedeni tutkuyla terler, sıcaklığı artarken ^[251d] duyduğu acı yumuşar ve mutlulukla dolar. Fakat sevgilisinden uzak kaldığı zaman mutsuzluğa kapılır ve kanadının büyümesini sağlayan kanallar kuruyup kapanarak kanadın gelişimi engellenir. Aşk tutkusuna kapılmış ruh içeride mahsur kalarak nabız gibi atar ve kendine bir çıkış yolu arar. Bütün ruh acı içinde kıvrılır, ama içinde taşıdığı güzelliğin hatırası onu sevindirir. Bu iki duygunun etkisinde kalan ruh ^[251e] bu tuhaf tutkudan rahatsız olur, ne yapacağını bilemez, kudurur, ne gece uyuyabilir, ne de gündüz yerinde durabilir ve büyük bir coşkuyla güzelliğe sahip olanı bulacağını düşündüğü her yöne koşar. Onu bulup içi tutkuyla dolduğu zaman içindeki tıkalı kanallar açılır, rahat bir nefes alarak iç-nelenmelerle acılardan kurtulur ^[252a] ve hazların en tatlısının tadını çıkarır. O günden sonra hiçbir zaman kendi isteğiyle delikanlıdan ayrılmaz, başka hiçbir şeyi ondan üstün görmez, annesinden, kardeşlerinden ve dostlarından vazgeçer, servetiyle ilgilenmez ve onu yitirmekten hiç korkmaz. Daha önce değer verdiği kural ve gelenekleri umursamaz, köleliğe ve sevgilisine mümkün olabilecek en yakın yerde yatıp kalkmaya hazır olur. Çünkü güzelliğe sahip olanı tapınırcasına sevdiğinden başka, ^[252b] onu en büyük acıların biricik hekimisi olarak görür. Söyleyimde seslendiğim güzel delikanlı,

insanlar işte bu tutkuya Eros adını verirler. Tanrılar ise ona öyle tuhaf bir ad verirler ki genç olduğun için duyduğunda güleceksin. Homeros oğullarından⁶⁹ bazılarının Eros hakkında söylediği gizli kalmış⁷⁰ iki şiirden birinin çok saygısız ve vezninin de ölçüsüz olduğunu düşünüyorum.

Dizeler şöyle der:

^[252c] *Ölümlüler ona uçan Eros adını vermişler, tanrılar ise doğasında kanat çıkarmak olduğu için Kanatlı derler ona.*

Bunlara inanır ya da inanmazsın, ama âşıkların tutkularının doğası ve nedeni tam olarak böyledir.

Bu tutkuya kapılan, Zeus'un peşinden gidenlerden biriyse, adını kanatlarından alan tanrının yükünü daha kolay kaldırabilir. Ares'in refakatçisi olup onun peşinden gidenler Eros'a teslim olduklarında sevgililerinin kendilerine haksızlık ettiğini düşündükleri zaman öldürücü hislere kapılırlar ve hem kendilerini hem de sevdikleri delikanlıyı kurban etmeye hazır olurlar. ^[252d] Diğer tanrılar için de öyledir, insanlar sadakatle bağlı oldukları tanrıyı ellerinden geldiğince onurlandırmaya ve ona benzemeye çalışırlar. İlk yaşamlarında yozlaşmadıkları sürece sevdikleriyle ve diğer insanlarla bu şekilde ilişkiye girerler ve onlara bu şekilde davranırlar. Böylece her biri güzel delikanlılar arasından kendi karakterine uyan sevgiliyi seçer, onu tanrı yerine koyarak onurlandırıp kutsamak için kalbinde heykelini dikercesine onu baştan başa süsler. ^[252e] Zeus'un peşinden gidenler sevdiklerinin ruhunun bir şekilde Zeus'a benzemesini isterler. Onun filozof ve hükmedici olmasına bakarlar ve öyle birini bulduklarında öyle kalması için ellerinden geleni esirgemezler. Daha önceden bu konuda deneyimleri yoksa kendi olanaklarını kullanarak başkalarından öğrenebilecekleri her şeyi öğrenmeye çalışırlar. Kendi tanrılarının doğasını bulmak üzere ^[253a] kendi içlerinde arayışa girdiklerinde dikkatlerini yoğun bir şekilde tanrıya odakladıkları için bunda başarılı olurlar. Anıları sayesinde ona ulaştıkları zaman da

ondan esinlenerek karakter ve alışkanlıklarını alırlar ve bir insan için mümkün olduğunca tanrının bir parçası olurlar. Bütün bunlara vesile olduğuna inandıkları sevgililerini daha çok severler ve Bakkhalarda olduğu gibi esinlendikleri tanrı Zeus ise esin kaynaklarını sevgililerinin ruhuna aktararak onu mümkün olduğunca ^[253b] tanrılarına benzetmeye çalışırlar. Hera'nın peşinden gidenler hükmetmeye meyilli bir karakter ararlar ve bulduklarında hep ona uygun olacak şekilde davranırlar. Apollon ya da herhangi başka bir tanrının peşinden gidenler de ona göre davranır ve sevecekleri kişinin ona uygun karaktere sahip olmasını isterler. Buldukları zaman tanrılarına benzemeye çalıştıkları gibi ellerinden geldiğince sevdiklerini de böyle yapmaya ikna ederek onları tanrılarının alışkanlıklarına ve doğalarına benzemeleri için eğitmeye çalışırlar. Bunu yaparken sevdiklerine art niyet ve kıskançlıkla yaklaşmazlar, ^[253c] tam aksine sevdiklerinin kendilerine ve onurlandırdıkları tanrıya benzemesi için ellerinden gelen en büyük gayreti gösterirler. Gerçekten sevenler anlattığım şekilde aşklarına ulaşmak için böyle bir tutku duyarlar. Aşktan aklını yitiren biri tarafından sevilme de sevilenlere böyle güzellikler ve mutluluklar yaşatır. Sevilen kişinin aşka teslim oluşu şöyle gerçekleşir:

Bu mitin başında her ruhu üç kısma ayırmıştık. Bunlardan ikisi at görünümündeyken ^[253d] üçüncüsü arabacı görünümündeydi. Bu ayrımı muhafaza edelim. Ancak atlardan birinin iyi olduğunu, diğerininse iyi olmadığını söylediğimiz hâlde iyinin erdemine ve kötünün kusuruna değinmemiştik. Şimdi bu konuda konuşmamız gerekiyor. Atlardan daha iyi durumda olanı dik duruşlu ve biçimlidir, boynu uzun, burnu kemerli, donu ak ve gözleri karadır. Ölçülü ve alçakgönüllü bir şekilde onurlandırılmayı ve gerçek şöhreti sever, ^[253e] kamçılanmasına gerek olmadan sadece komutlarla ve arabacının sözleriyle sürülebilir. Öteki at ise beli bükük, ağır, orantısız bedenli, kalın ve kısa boyunludur. Yüzü düz, donu

kara, gözleri açık renkli ve kanlıdır. Kibirli ve küstahtır, kulakları sağır ve kılıdır, sadece üvendire ve kamçıyla sürülebilir. Arabacı âşık olunacak kişiyi gördüğü, bütün ruhu bu görüntüyle ısındığı, tutkunun karıncalanma ^[254a] ve iğnelenmelerini hissettiği zaman, arabacının komutlarına itaat eden at her zamanki gibi utanç duygusuyla kendini dizginler ve sevgilinin üstüne atılmaz. Diğer at, arabacının üvendire ve kırbaçla dürtmesine aldırmadan şiddetle öne atılır, eşini ve arabacıyı büyük sıkıntıya sokarak sevgilinin üstüne atılmaya zorlar ve onlara cinsel ilişkinin hazzını hatırlatır. Uysal atla arabacı ilk başta kötü ^[254b] ve uygun olmayan davranışlarla zorlandıklarını düşünürler ve öfkelenerek karşı koyarlar. Ama bir süre sonra kötülüğün sona ermemesi üzerine geri adım atarlar ve buyruklarına boyun eğerek kötü atın kendilerini sürüklemesine, istediğini yaptırmasına rıza gösterirler. Sevgilinin yanına giderek onun yüzünün parıldadığını görürler. Arabacı gencin yüzüne baktığında belleği güzelliğin gerçek doğasını anımsar ve onu bir masumiyet kaidesi üzerinde ölçülülükle duruyor görür. Bu görüntü üzerine korku ve saygıyla geriye doğru kaykılır, ama bunu yaparken ^[254c] dizginleri öyle bir güçle çeker ki atlar –uysal olanı karşı koymadığı için kendiliğinden, küstah olanı da tamamen isteksizce– sağırları üzerinde oturmak zorunda kalırlar. Biraz geriye çekildiklerinde atlardan biri utanç ve şaşkınlıkla bütün ruhu ter içinde bırakır, diğeryse dizginlerin ve yere düşüşünün acısı geçince, zorlukla nefes alır almaz, korkaklıkları ve namertlikleri yüzünden görevlerini yapmadıkları ^[254d] ve sözlerinde durmadıkları suçlamasıyla diğer ata ve arabacıya öfkeyle hakaret etmeye başlar. İstememelerine rağmen onları tekrar sevgilinin üzerine atılmaya zorlar ve uzun yakarışlarından sonra bunu ertelemeye zorlukla razı olur. Üzerinde anlaştıkları zaman geldiğinde ikisi bunu unutmuş gibi davranırsa da diğeri anlaşılmayı hatırlatır. Zor kullanarak, kişneyerek ve çekiştirerek onları aynı amaçlarla sevgiliye yaklaş-

maya mecbur eder ve yanına vardıklarında başını öne eğerek, kuyruğunu diker, dizginlerini dişler ve hiç utanmadan onları sevgiliye doğru çeker. ^[254e] Ancak arabacı bu kez daha önce duyduğu hisleri daha yoğun yaşadığından, yarışa başlayan koşucuların geriye kaydıldığı gibi kendini geriye atar, vahşi atın dişlerinden gemi daha da sert çekerek küstah diliyle çenesini kanatır ve onu yere oturmaya zorlayarak sağrısıyla ayaklarına büyük acı verir. Kötü at bu durumu birkaç kez yaşadıkdan sonra küstahlığından vazgeçer, kibri törpülenir, arabacının sağduyulu buyruklarına boyun eğerek ve güzel birini gördüğü zaman korkudan titrer. Âşığın ruhu ancak bundan sonra sevgilisini utangaçlık ve ürkeklikle izler.

^[255a] Sevgili yapmacık bir şekilde değil de içtenlikle bir tanrı gibi her türden sevgiye layık görülürken doğası gereği kendisini sevene dostluk duyar. Daha önce bir âşıkla birlikte olmanın utanç verici olduğunu söyleyen okul arkadaşlarının ve başkalarının iftiralarının etkisinde kalarak âşığından uzak durmuş da olsa, zamanla gençliği ve kader ^[255b] onu bu ilişkiyi kabul etme noktasına getirir. Çünkü kader ne bir kötünün bir kötüyle hep dost olacağını, ne de bir iyinin bir iyiyle hiç dost olmayacağını belirlemez. Sevilen kişi âşığının muhabbet ve birlikteliğini kabul ettikten sonra kendisine gösterilen yakın ilgiye hayret eder, çünkü bütün diğer arkadaş ve akrabalarının hep birlikte gösterdiği dostluğun tanrıdan esinlenen âşığının dostluğuyla karşılaştırılamayacağını farkına varır. Bu ilişki uzun süre devam ederse, jimnastik antrenmanlarında ve diğer bir araya gelişlerinde ^[255c] birbirlerine yaklaşıp dokundukları zaman Zeus'un Ganymedes'e âşıkken duyduğu ve aşk tutkusu⁷¹ adı verilen pınar fışkırır ve sevilene yönelir. Akıntının bir kısmı içine akar ve onu tamamen doldurduktan sonra artanı dışarıya taşar. Ve bir rüzgâr esintisi ya da ses pürüzsüz ve sert bir yüzeye çarpıp nasıl geri dönerse, güzelliğin akışı da doğaları gereği ruha açılan gözler vasıtasıyla sevilene geri döner. Akıntı kanat tüyleri-

nin köklerini sulayarak besler, yeni tüyler büyütür ^[255d] ve sevilenin ruhunu aşkla doldurur. Sevilen bundan sonra sever, ama kimi sevdiğini bilmez, başına neler geldiğini anlamaz ve kelimelerle anlatamaz. Birine bakarken bu bakışıyla ondan bir göz hastalığı kapmışçasına kendisine olanların nedenini açıklayamaz. Aynaya bakarcasına âşığında kendisini nasıl görebildiğini anlayamaz. Âşığıyla birlikteyken aynen onun gibi acılarından kurtulur ve ayrıyken onun sevgisinin kendi ruhundaki yankısının doğurduğu karşı sevgiyle ^[255e] aynen onun gibi arzulanarak arzular. Bu duygularının aşk değil dostluk olduğunu sanır ve öyle adlandırır. Âşığını görmeyi, okşamayı, öpmeyi ve onunla yatmayı, biraz daha az tutkuyula da olsa onun kadar arzular. Doğal olarak fazla zaman yitirmeden de bütün bunları yapar. İkisi yattığı zaman âşığın itaatsiz atının arabacıya bir şeyler söyleme hakkı doğar ve çektiği acılar karşılığında ^[256a] küçük bir hazzın keyfine varmak ister. Ama sevgilinin itaatsiz atının söyleyeceği bir şey yoktur. Nedenini bilemediği bir tutkuyla en sevdiği dostuna sarılırcasına âşığına sarılarak onu öper. Birlikte yattıkları zaman da âşığı öyle yapmasını isterse kendini ona sunmaya bir itirazı yoktur. Ancak sevgilinin itaatkâr atı ile arabacı utanma hissi ve sağduyuyla bu isteklere karşı koyarlar.

Düşüncenin en iyi kısımları galip gelir, iki âşığı ölçülü bir hayata ve felsefeye götürürse ^[256b] uyumlu ve mutlu bir hayat yaşarlar. Çünkü kendilerine hâkim ve düzen içinde olmaları sayesinde, ruhlarının içinde bulunan kötülüğün doğduğu yeri zapt etmeyi ve erdemin kaynağını özgür bırakmayı başarırlar. Hayatları sona erdiğinde, gerçek olimpik yarışma diyebileceğimiz güreş karşılaşmalarında üç zaferden birini ^[256c] kazandıkları için hafifleyip kanatlanırlar. Ne insanlara özgü sağduyu ne de tanrısal çılgınlık insana ^[256c] bundan büyük bir iyilikte bulunabilir. Ama onurlu ^[256d] olmakla birlikte daha bayağı ve felsefeden uzak bir hayat yaşarlarsa, sarhoşluklarında ya da başka dikkatsiz anlarında her ikisinin itaatsiz at-

ları ruhlarını korunmasız yakalayıp ele geçirebilir. O zaman bir araya gelerek çoğunluğun tercih edip hoşlandığı seçeneğe sürüklenirler. Bunu bir kez yaptıktan sonra tekrar yapacaklardır, ama seyrek olarak, çünkü zihinleri bunu tamamen kabul etmemiştir. Bu arada ikisi dost kalmaya devam ederler, ama âşık oldukları süre içinde de, daha sonra da ^[256d] birbirlerini farklı şekilde sevenler kadar dost olamazlar. Birbirlerine karşılıklı olarak en büyük dostluk yeminlerini vermiş olduklarına inandıkları için hiçbir zaman bu yeminleri yok sayarak düşman olamayacaklarını düşünürler. Hayatlarının sonunda bedenlerinin dışına kanatsız, ama kanat çıkarmaya istekli olarak çıkarlar. Böylece aşk çılgınlıkları onları hiç de küçük olmayan bir ödülle ödüllendirmiş olur. Çünkü yasa gökyüzüne doğru yükselmeye başlayanların yerin altındaki karanlığa inmelerini değil, parıltılı bir ömür sürerek mutlu bir şekilde ^[256e] yan yana yol almalarını ve zamanı gelince aşkları hatırına birlikte kanatlara sahip olmalarını buyurur.

İşte âşığının dostluğunun sana kazandıracağı büyük ve tanrısal armağanlar bunlardır delikanlı. Âşık olmayanın dostluğu ise ölümlülerin ölçülülüğüyle karışık olduğu için sana ölümlü ve değersiz armağanlar kazandıracak, [sevilen kişinin] ruhunda çoğu insanın erdem olarak nitelendirdiği ^[257a] özgürlük yoksunluğu doğuracak ve ruhunun dokuz bin yıl boyunca aklını yitirmiş hâlde yerin altında başıboş dolaşmasına neden olacak.

Sevgili Eros, sana borcum olan ve Phaidros'un hatırına bazı şiirsel kelime ve ifadelerle süslediğim, elimden gelebilecek en güzel ve en iyi palinodeyi sunuyorum. Daha önce söylediklerim için beni affet ve onların yerine memnuniyetle bu konuşmamı kabul et. Bana karşı şefkatli ve bağışlayıcı ol, öfkeye kapılıp armağan ettiğin aşk sanatını esirgeme ya da zayıflatma. Tam aksine beni güzel delikanlıların gözünde daha itibarlı konuma getir. ^[257b] Phaidros'la ben daha önceki söylevimizde sana karşı yakışıksız sözler

söylediysek, bundan söylevin babası Lysias'ı sorumlu tut ve böyle saygısızca söylevler vermesini engelle. Onu kardeşi Polemarkhos gibi felsefeye yönlendir de âşığı [Phaidros'un] akli karışıp kararsız kalmasın, bütün hayatını aşka ve felsefi söylevlere adasın.

PHAİDROS – Bizim için daha iyi olacaksa ^[257c] bu söylediklerinin gerçekleşmesi için seninle birlikte dua ederim Sokrates. Ama söylevinin güzelliğine hayran kaldım, çünkü bir öncekinden çok daha güzel konuştun ve şimdi Lysias buna karşılık yeni bir söylev hazırlarsa bana çok zayıf görüneceğinden korkuyorum. Mükemmel dostum, bu yakınlarda bir siyasetçi tam da bu nedenle onu suçlayarak utandırdı, herkesin önünde ona “söylev yazarı”⁷⁵ olduğunu söyledi. Bu yüzden belki de gururuna yediremeyip bize yanıt vermez.

SOKRATES – ^[257d] Delikanlı, söylediklerin gülünç! Kendisi hakkında söylenenlerden çekineceğini düşünerek arkadaşın hakkında yanlış düşünüyorsun. Hatta onu suçlayanın söylediklerinde samimi olduğunu bile sanıyorsun.

PHAİDROS – Ama öyle görünüyordu Sokrates. Sen de bilirsin ki kentlerde güç sahibi saygın insanlar [ölümlerinden sonra] kendilerine sophist⁷⁶ denilmesinden utanarak söylev yazmaya ve arkalarında yazılı eserler bırakmaya çekinirler.

SOKRATES – “Tatlı dönemec”⁷⁷ terimini ^[257e] [ve bunun Nil Nehri'nin yatağının büyük dönemecinden türetildiğini] unutmuşsun Phaidros. Dönemecin yanı sıra, kendilerini en çok beğenen siyasetçilerin söylev vermekten ve arkalarında yazılı eser bırakmaktan çok hoşlandıklarını da unutmuşsun. Öyle ki bir söylev hazırladıklarında söylevin ilk paragrafında kendilerini methedenlerin adlarını yazarlar.

PHAİDROS – ^[258a] Ne demek istiyorsun, seni anlayamıyorum!

SOKRATES – Siyasetçilerin yazılarının en başında öncelikle onları methedenlerin adlarının yazıldığını anlamıyor musun?

PHAİDROS – Bunu nasıl yapıyorlar?

SOKRATES – “Meclis ya da halk ya da her ikisi birden doğru buldu ve şunları söyledi” derler. Yazar [boş bıraktığım yere] adını ekler ve büyük bir ciddiyetle kendini methetmeye başlar. Ardından kendini methedenlere bilgeliğini sergiler ve bazen çok uzun bir yazı yazar. ^[258b] Yoksa sen böyle bir metnin yazıya geçirilmiş bir söylevden farklı bir şey mi olduğunu sanıyorsun?

PHAİDROS – Hayır, hiç öyle sanmıyorum.

SOKRATES – Söylevi beğenilirse yazar sahneden gayet mutlu ayrılır. Ama söylev beğenilmeyip [listeden] silinir,⁷⁸ yazarı söylev yazma hakkını ve iyi bir yazar olmanın kazandırdığı saygınlığı yitirirse hem kendisi hem de arkadaşları yasa boğulur.

PHAİDROS – Kuşkusuz!

SOKRATES – Bunun da söylev sanatını küçümsedikleri için değil, ona hayran oldukları için olduğu açıktır.

PHAİDROS – Kesinlikle.

SOKRATES – ^[258c] Bu durumda bir hatip ya da kral Lykourgos’un, Solon’un ya da Dareios’un gücünü kazanıp şehrin söylev yazıcısı olarak ölümsüzleşirse, yaşadığı sürece kendini tanrılara eş görmez mi? Ondan sonra gelenler de yazılarını gördüklerinde onun hakkında aynı şeyleri düşünmez mi?

PHAİDROS – Tabii ki öyle!

SOKRATES – Buradaki siyasetçilerden herhangi biri Lysias’a ne kadar karşı olursa olsun, yazı yazdığı için onu ayıplar mı sanıyorsun?

PHAİDROS – Senin söylediklerine bakılırsa öyle olmaması gerekir! Öyle yapsaydı dolaylı olarak kendini de ayıplamış olurdu.

SOKRATES – ^[258d] Demek ki söylev yazmanın başlı başına utanç verici bir iş olmadığı herkes için açıkça belli!

PHAİDROS – Nasıl olabilir ki?

SOKRATES – Ama bence asıl ayıplanacak şey güzel konuşup yazmak değil, utanç verici şekilde ve kötü konuşup yazmaktır.

PHAİDROS – Açıkça öyle!

SOKRATES – Peki, iyi ya da kötü yazmak nasıldır? Yoksa bunu Lysias’a ve onun gibi siyasetle ilgili ya da özel konulu, şairler gibi ölçülü ya da yazarlar gibi nesir yazılar yazan ya da yazacak olan birilerine mi sormalıyız Phaidros?

PHAİDROS – ^[258e] Buna gerek olup olmadığını mı soruyorsun? Bu tür hazlar olmasa yaşamamanın ne anlamı olurdu desem yeridir! Doğal olarak tadını almak için daha önce acı çekmemiz gereken hazları kastetmiyorum. Bedensel hazların tümü böyledir ve bu yüzden kölelere özgü oldukları söylenir.

SOKRATES – Görüldüğü kadarıyla bol zamanımız var. Hele bu boğucu sıcak havada başımızın üstünde ötüşüp birbirleriyle sohbet eden ağustos böcekleri bize bakarken! ^[259a] Çoğu insanın yaptığını yaptığımızı, yani öğle saatinde sohbet etmeyip, düşünce tembelliğiyle ninni niyetine dinlediğimiz şarkılarına dalıp uyukladığımızı görseler haklı olarak bize gülerler. Uyumak üzere buraya sığınan iki köle olduğumuzu ve öğle saatlerinde bir çeşmenin yanında toplanan koyunlar gibi uykuya daldığımızı sanırlar. Ama sohbet ettiğimizi ve şarkılarının cazibesine hiç kapılmadan güzel sesli Seireneleri⁷⁹ umursamayan denizciler gibi yanlarından geçtiğimizi görseler ^[259b] belki de bize hayranlık duyarlar ve insanlara vermek üzere tanrılardan aldıkları armağanı bize de sunarlar.

PHAİDROS – Bu armağan da neymiş? Görüldüğü kadarıyla onu hiç dinlememiş olmalıyım!

SOKRATES – Böyle şeyler duymamış olmak bir müzik-severe hiç yakışmaz! Rivayete göre Mousaların doğumundan önce ağustos böcekleri insanmış. Mousalar doğup şarkı

ortaya çıkınca bu insanlardan bazıları şarkı söylemenin hazına kapılarak ^[259c] yemeyi içmeyi ihmal etmişler ve farkına varmadan ölmüşler. Daha sonra bu ölenlerden ağustos böcekleri soyu ortaya çıkmış ve Mousalar onlara bir ödül vermiş. Dünyaya geldikleri andan itibaren beslenmeye hiç ihtiyaç duymadan, yemeden ve içmeden, ölene kadar aralıksız şarkı söylerler. Ondan sonra Mousaların yanına giderler ve yeryüzünde hangi insanın içlerinden hangisini onurlandırdığını haber verirler. Kimlerin Terpsikhore'yi danslarıyla, ^[259d] kimlerin Erato'yu aşk şiirleriyle onurlandırdığını söyleyip tanrıçaların onları sevmesini sağlarlar. Aynı şekilde diğer Mousaları da usulüne göre kimlerin onurlandırdığını haber verirler. En yaşlıları Kalliope⁸⁰ ile onun bir küçüğü Ourania'ya ise ömürlerini felsefeyle geçirip bu Mousaların sanatını onurlandıranları haber verirler. Çünkü kız kardeşler içinde gökyüzüyle, tanrıların ve insanların konuşmalarıyla en çok ilgilenen ve sesleri en güzel olanlar bu ikisidir. Demek ki birçok nedenden ötürü bu öğle vakti konuşmamız ve uyumamamız gerekiyor.

PHAİDROS – Evet, konuşmalıyız!

SOKRATES – ^[259e] Öyleyse az önce ele aldığımız konuyu, bir söylevin nasıl iyi ya da kötü konuşulup yazılacağını tartışalım.

PHAİDROS – Çok güzel!

SOKRATES – Bir hatibin iyi ve güzel konuşabilmesi için konuşacağı şeyler hakkında gerçekleri bilmesi gerekmez mi?

PHAİDROS – ^[260a] Sevgili Sokrates, benim duyduğuma göre bir konu hakkında konuşacak hatip gerçek doğruları değil, yargıyı verecek olan çoğunluğun kabul edeceği doğruları, gerçekten güzel ve iyi olanları değil, öyle görünenleri dile getirmelidir. Çünkü [insanlar] gerçeklerle değil, bunlarla ikna olurlar.

SOKRATES – Yabana atılacak laflar değil Phaidros,⁸¹ eğer bilgeler tarafından söylendilerse. Onların doğru olup

olmadıklarına bakmalıyız. Özellikle az önce söylediğini iyice incelemeden geçmeyelim.

PHAİDROS – Doğru söylüyorsun.

SOKRATES – Onu şu şekilde inceleyelim!

PHAİDROS – Nasıl?

SOKRATES – ^[260b] Seni düşmanlarına karşı savaşmak üzere bir at satın almaya ikna edersem ve ikimiz de atlarla ilgili hiçbir şey bilmezsek, ama ben senin hakkında “Phaidros evcil hayvanlar içinde en uzun kulaklı olanının at olduğuna inanıyor” bilgisine sahipsem...

PHAİDROS – Çok gülünç olurdu Sokrates!

SOKRATES – Henüz bitirmedim! Seni cidden ikna etmek üzere at adını verdiğim eşeğin methiyesini düzen bir söylev okusam, onun çok değerli bir hayvan olduğunu, ev işlerinde, sefere çıkıldığında, onun üstünde savaşıldığında çok yararlı olduğunu, ^[260c] mal taşımada ve başka birçok işte kullanılabileceğini söylesem...

PHAİDROS – Bu daha da gülünç olurdu!

SOKRATES – Ama gülünç bir dost olmak, zeki bir düşman olmaktan iyi değil mi?

PHAİDROS – Öyle görünüyor.

SOKRATES – İyiye ve kötüyü bilmeyen bir hatip kendisi kadar bilgisiz bir kent bulduğu zaman eşeğin gölgesini at gölgesi diye överek değil de kötüyü iyi diye överse ve halkın çoğunluğunun düşüncelerini iyice inceledikten sonra onları iyiye değil kötüyü yapmaya ikna ederse, hitabet yeteneği ektiği bu tohumlardan nasıl bir ekin biçer sence?

PHAİDROS – ^[260d] İyi bir ekin biçmez herhâlde!

SOKRATES – Bu durumda sevgili dostum, retorik sanatını gereğinden daha sert ayıplamış olmadık mı? Belki de bu sanat gelip şöyle diyebilirdi: “Tuhaf adamlar, nedir bu gevezeliğiniz? Ben hakikati bilmeyen hiç kimseyi konuşma sanatını öğrenmeye zorlamıyorum. Tavsiyemin bir değeri

varsa [insanlar] bunu ancak hakikati öğrenince anlayabilirler. Şimdi şu önemli şeyi söylemek istiyorum: Benim yardımım olmadan, hakikatin bilgisine sahip olanlar bile insanları ikna etmede başarılı olamaz.”

PHAİDROS – Peki, bunu söylerken haklı mı olacak?

SOKRATES – ^[260e] Hakkında söylenecek sözler onun bir sanat olduğuna tanıklık ederse haklıdır derim. Çünkü retorik yalanlar söylediğini ve bir sanat değil, sanat yoksunu mekanik bir zanaat olduğunu söyleyerek itiraz eden sesler duyar gibiyim. Lakonlar,⁸² “Hakikate dayanmayan gerçek bir konuşma sanatı olamaz ve gelecekte de hiçbir zaman olmayacaktır,” der.

PHAİDROS – ^[261a] Böyle sözlere ihtiyacımız var Sokrates. Hepsini bir araya getirerek neyi nasıl söylediklerini incelemelisin.

SOKRATES – Buraya gelin soylu varlıklar ve felsefeyle yeterince uğraşmadığı takdirde, güzel çocuklar doğuran⁸³ Phaidros’u hiçbir zaman hiçbir konu hakkında konuşmaya muktedir olamayacağına inandırın. Phaidros da soruları yanıtlasın!

PHAİDROS – Sor bakalım!

SOKRATES – Retorik acaba genel anlamda sadece mahkemelerde ya da halk toplantılarında değil, ^[261b] aynı zamanda özel hayatta da ruhun tümüyle sözlerle güdülme sanatı değil midir? Küçük ya da büyük sorunlara aynı ilgiyi gösterir ve ciddi konuları nispeten daha az değerli konulardan fazla önemsemez. Yoksa sen bu konular hakkında farklı şeyler mi duydun?

PHAİDROS – Zeus adına hayır, duyduklarım tam olarak öyle değildi. Konuşma ve yazma sanatının daha çok hukuk davalarında ve halk meclislerinde kullanıldığını duydum. Bundan fazlasını duymuş değilim.

SOKRATES – Galiba senin sadece Troia kuşatması esnasında Nestor ile Odysseus’un ^[261c] boş zamanlarında din-

lenirlerken hazırlamış oldukları söylevlerden haberin var. Palamedes'in sanatı hakkında hiçbir şey duymadın mı?

PHAİDROS – Zeus adına, aslında ben Nestor'u da duymadım, tabii ki sen Nestor derken Gorgias'ı,⁸⁴ Odysseus derken de Thrasymakhos⁸⁵ ve Theodoros'u⁸⁶ kastetmiyor-san eğer.

SOKRATES – Belki, ama onları bir yana bırakalım. Sen bana davacı ve davalı tarafların mahkemelerde neler yaptığını söyle. Birbirlerine karşı konuşmalar yapmazlar mı? Ya da başka ne yaptıklarını söyleyebiliriz?

PHAİDROS – Tam da bunu yaparlar.

SOKRATES – Adalet ve adaletsizlik hakkında mı tartışırlar?

PHAİDROS – Evet.

SOKRATES – Konuşma işini ustalıkla yürüten biri ^[261d] aynı şeyi aynı insanlara istediği zaman adil, istediği zaman da adaletsiz göstermez mi?

PHAİDROS – Bundan başka ne yapar ki?

SOKRATES – Halkın karşısında siyasi söylev verdiğinde de aynı şeyleri bazen iyi bazen de kötü göstermez mi?

PHAİDROS – Öyle!

SOKRATES – Eleatik Palamedes'in⁸⁷ konuşma sanatı sayesinde dinleyicilerine aynı şeylerin hem benzer hem benzer, hem az hem çok, hem durgun hem hareketli görünmesini sağladığını bilmez miyiz?

PHAİDROS – Elbette.

SOKRATES – O hâlde çelişkili konuşma⁸⁸ sanatı sadece mahkemelerle ^[261e] halk meclislerinde sergilenmez. Görüldüğü kadarıyla öyle bir sanat varsa bütün konuşma türleri için aynıdır. Bu sanat sayesinde bir insan buna ikna olabilecek herkese birbirlerine benzetilebilecek her şeyin her şeyle aynı olduğunu gösterebilir ve bazı şeylerin aynı olduğunu söyleyerek gerçeklerin üstünü örtmeye çalışanları da ortaya çıkarabilir.

PHAİDROS – Bununla ne demek istiyorsun?

SOKRATES – Sorunumuz bu şekilde açıklığa kavuşur sanırım: Yanıltma birbirlerinden az mı yoksa çok mu farklı şeyler arasında fazladır?

PHAİDROS – ^[262a] Aradaki farkın az olduğu şeylerde!

SOKRATES – Ayrıca bir yere doğru küçük adımlarla ilerlersen, büyük adımlarla ilerlediğinden daha az fark edilirsin.

PHAİDROS – Buna nasıl hayır diyebilirim ki!

SOKRATES – Demek ki kendisi aldatılmamaya çalışarak başkasını aldatmayı düşünen biri şeyler arasındaki benzerlik ve benzemezlikleri iyi bilmelidir.

PHAİDROS – Mutlaka öyle!

SOKRATES – O hâlde şeylerin her birinin hakikatini bilmeyen biri bilmediği iki şeyin benzerliğinin az mı ya da çok mu olduğunu ayırt edebilir mi?

PHAİDROS – ^[262b] Mümkün değil!

SOKRATES – Öyleyse insanların şeyler hakkında yanlış kararlara varıp aldanmasının bazı benzerliklerden kaynaklandığı açıkça belli.

PHAİDROS – Gerçekten de öyle!

SOKRATES – Bu durumda şeylerin her birinin ne olduğunu bilmeyen birinin benzerliklerden yararlanarak dinleyicilerini her seferinde küçük adımlarla gerçek olandan karıştına yöneltme sanatını ya da bundan nasıl kaçınılacağını öğrenmesi mümkün müdür?

PHAİDROS – Hayır, hiçbir zaman mümkün değil!

SOKRATES – ^[262c] O hâlde dostum, hakikatleri bilmeden sanılar⁸⁹ avlamaya çalışan biri gülünç ve sanattan yoksun bir retorik sergiler.

PHAİDROS – Mümkündür!

SOKRATES – Yanında getirdiğin Lysias'ın söylevine ve bizim söylediklerimize bakarak neyin sanata uygun olup neyin olmadığını incelememizi ister misin?

PHAİDROS – Her şeyden çok isterim, çünkü şimdiye kadar yeterince örneğe dayandırmadan soyut konuştuk.

SOKRATES – Görüldüğü kadarıyla şansımız yaver gitti ^[262d] ve okuduğumuz iki söylevde de hakikati bilen birinin birtakım söz oyunları ile dinleyicilerini yanıltabileceğine ilişkin örnekler var. Bana kalırsa ben bundan yerel tanrıları sorumlu tutarım. Belki de bize bu armağanı başımızın üzerinde şarkılar söyleyen Mousaların sözcüleri⁹⁰ bağışlamıştır. Çünkü en azından benim hiçbir konuşma sanatıyla herhangi bir ilgim yok.

PHAİDROS – Dediğin gibi olsun, yeter ki biraz daha açık konuş.

SOKRATES – Öyleyse bana Lysias'ın söylevinin başını oku!

PHAİDROS – ^[262e] “Benim durumumu biliyorsun ve bu işin yürümesinin yararımıza olacağına inandığımı duymuş olmalısın. Sana âşık olmadığım için teklifimi geri çevirmeni bekliyorum, çünkü âşık olanlar tutkuları söndüğü zaman yaptıkları iyiliklerden pişman olurlar, oysa ...”

SOKRATES – Burada dur! Lysias'ın nerede hata yaptığını ve söylevin neresinin sanattan yoksun olduğunu söyleyelim. Öyle değil mi?

PHAİDROS – ^[263a] Evet.

SOKRATES – İkimizin de söylenenlerden bazılarına katıldığımız, bazılarına da katılmadığımız açıkça belli değil mi?

PHAİDROS – Söylediklerini anladığımı sanıyorum, ama biraz daha açık ifade et.

SOKRATES – Biri “demir” ya da “gümüş” kelimelerini kullandığında hepimiz aynı şeyi anlamaz mıyız?

PHAİDROS – Kesinlikle.

SOKRATES – Peki, biri “adalet” ya da “iyilik” kelimelerini kullandığında ne olur? Bu konular hakkında herkes farklı düşündüğü için aramızda, hatta kendi içimizde bile anlaşmazlıklar doğmaz mı?

PHAİDROS – Çok doğru!

SOKRATES – Demek ki bazı konularda anlaşılabilirken bazılarında anlaşılamıyoruz.

PHAİDROS – Evet öyle!

SOKRATES – ^[263b] Bunların hangilerinde daha kolay aldatılabiliriz ve hangilerinde retoriğin etkisi daha fazla olur?

PHAİDROS – Tabii ki belirsiz olanlarında!

SOKRATES – Öyleyse retorik sanatını öğrenmek isteyen biri öncelikle bu iki türün ayırımını yapmayı öğrenmeli, her ikisinin farklı özelliklerini açıkça kavramalı ve çoğu insanın hangilerinde aldatılmaya yatkın olup hangilerinde yatkın olmadığını bilmelidir.

PHAİDROS – ^[263c] Bu ayrımı yapabilen çok iyi bir iş başarmış olur Sokrates.

SOKRATES – Bunu yaptıktan sonra konuşacağı her konunun bu iki türden hangisine ait olduğunu büyük bir kesinlikle anlayacak ve dikkatinden hiç kaçmayacak sanırım.

PHAİDROS – Başka ne olabilir ki!

SOKRATES – Pekâlâ! Eros'un bu iki türden hangisine ait olduğunu söyleyebiliriz, tartışmalı konulardan mı yoksa diğerlerinden mi?

PHAİDROS – Açıkça belli ki tartışmalı konulara ait olmalı. Yoksa az önce onun hakkında söylediklerini, yani sevene ve sevilene zarar verdiği hâlde nimetlerin ^[263d] en büyüğü olduğunu nasıl açıklayabilirdin?

SOKRATES – Çok güzel söylüyorsun –ama heyecana kapıldığım için pek hatırlamıyorum– bana şunu da söyle: Konuşmamın başında aşkın tanımını verdim mi?

PHAİDROS – Zeus adına, pek de güzel tanımladın!

SOKRATES – Senin de söylediğin gibi ne yazık ki söz sanatlarında Akheloos'un kızları Nymfeler ile Hermes'in oğlu Pan, Kephalos'un oğlu Lysias'tan daha ustaymışlar. Yanlışım yoksa Lysias aşk hakkındaki söylevinin başında ^[263e]

bizi söylevi Eros'un istediğini ve tanıma uygun olarak onun yazıp tamamladığını düşünmeye zorladı. Söylevin başını bir kez daha okuyalım mı?

PHAİDROS – Sence gerekiyorsa öyle yapalım. Ancak aradığın şey bu bölümde değil.

SOKRATES – Oku da onun ağzından duyalım.

PHAİDROS – “Benim durumumu biliyorsun ve bu işin yürümesinin yararımıza olacağına inandığımı duymuş olmalısın. ^[264a] Sana âşık olmadığım için teklifimi geri çevirmemeni bekliyorum, çünkü âşık olanlar tutkuları söndüğü zaman yaptıkları iyiliklerden pişman olurlar...”

SOKRATES – Gerçekten de bu adam geriye doğru sırt üstü yüzercesine, söylevine başından değil de sonundan başlayarak ve âşığın sevdiğine en son söylenmesi gereken şeyleri en başta söyleyerek istediğimiz şeyi yapmaktan çok uzaklaşıyor sanırım. Haksız mıyım yoksa sevgili dostum⁹¹ Phaidros?

PHAİDROS – ^[264b] Gerçekten de öyle, söyledikleri söylevin sonuna yakışır!

SOKRATES – Ya diğerleri! Söylevin bütün kısımları gelişigüzel dağıtılmış gibi görünmüyor mu? Yoksa ikinci sırada değindiği şey belirli bir zorunluluk yüzünden mi diğerleri arasından tercih edilerek oraya konmuş? Çünkü bana göre bunlar hakkında hiçbir şey bilmeyen yazar büyük bir cesaretle aklına gelenleri yazmış. Yoksa sence yazar söylediklerini söylev yazma sanatının dayattığı herhangi bir zorunluluk yüzünden mi bu şekilde sıralamış?

PHAİDROS – ^[264c] [Lysias'ın] eserlerine bu kadar doğrulukla teşhis koyabileceğimi düşündüğün için çok iyisin!

SOKRATES – Ama her söylevin canlı bir varlığın bedeni gibi olması gerektiğine katılırsın sanırım. Başsız ve ayaksız olmamalı, ortada ve uçta uzuvları bulunmalı ve bunlar kendi aralarında olduğu kadar bütünle de uyumlu olmalı.

PHAİDROS – Başka türlü nasıl olabilir?

SOKRATES – Öyleyse düşün bakalım, dostunun söylevi bu kurallara ya da ^[264d] başka kurallara göre mi yazılmış? [Düşündükten sonra] onun Phrygialı Midas'ın mezarında kazınmış olduğu söylenen bir yazıttan hiç farklı olmadığını göreceksin.

PHAİDROS – Nasıl bir yazıtmış bu ve özelliği ne?

SOKRATES – Yazıt şöyle:

*Midas'ın mezarında yatan bronz bir bakireyim.
Sular akıp uzun boylu ağaçlar çiçek açtıkça
bunca gözyaşıyla sulanan mezarın üstünde kalarak
gelen geçene Midas'ın burada defnedildiğini
haber vereceğim.*

^[264e] Bir yazıtın herhangi bir kısmının en başta ya da en sonda okunmasının hiçbir fark yaratmayacağını anladığını sanıyorum.

PHAİDROS – Söylevimizle dalga mı geçiyorsun Sokrates?

SOKRATES – Seni üzmemek için konuyu kapatalım. Ama bu söylevin göz önünde tutup taklit etmekten sakınmamız gereken birçok örnek içerdiğini sanıyorum. Şimdi diğer söylevlere bakalım, çünkü söylevler üzerinde çalışmak isteyenler için ^[265a] dikkat edilmesi gereken şeyler içerdiklerine inanıyorum.

PHAİDROS – Neyi kastediyorsun?

SOKRATES – İki söylev birbirlerine karşıt! Biri âşığı, diğeri de âşık olmayanı hoşnut etmeyi öğütlüyor.

PHAİDROS – Her ikisi de [düşüncelerini] gayet erkekçe savunuyor.

SOKRATES – Gerçeği, yani söylevlerin düşüncelerini “çılginca” savunduğunu söyleyeceğini sanıyordum. Ben de tam olarak bunu arıyorum, çünkü aşkın bir tür çılginlık olduğunu söylemiştik. Öyle değil mi?

PHAİDROS – Öyle!

SOKRATES – İki tür çılgınlık vardır. Biri insana özgü hastalıklardan, diğeri de tanrıların katkısıyla geleneksel alışkanlıklarımızı terk etmemizden kaynaklanır.

PHAİDROS – ^[265b] Kesinlikle!

SOKRATES – Tanrısal çılgınlığı ona esin kaynağı olan dört tanrıya karşılık gelecek şekilde dörde ayırmıştık: Apollon kehanet, Dionysos mistik, Mousalar şiirsel ve Aphrodite ile Eros diğerlerinden üstün olduğunu söylediğimiz aşk çılgınlığını esinlendirirler. Ardından nasıl olduysa, aşk tutkusunu anlatırken belki bir hakikate dokunup belki de başka yönle sürüklenerek tamamen inandırıcılıktan yoksun olmayan bir söylev hazırladık. ^[265c] [Bu söylev aynı zamanda] ikimizin de efendisi olan güzel delikanlıların koruyucusu Eros’a ölçülülük ve hürmetle okunan destansı bir ilahiydi Phaidros.

PHAİDROS – Bunu dinlemek bana hiç sıkıcı gelmedi.

SOKRATES – Şimdi de söylevin yergiden övgüye nasıl geçtiğini inceleyelim.

PHAİDROS – Ne demek istiyorsun?

SOKRATES – Bu söylevde diğer şeyler bir oyunmuşçasına ^[265d] [eğlence olsun diye] söylendi sanıyorum. Ama şans eseri iki söylev iki farklı yöntemle hazırlandığı için sanatın gücünden yararlanarak bu yöntemleri öğrenmemiz hiç de fena olmaz.

PHAİDROS – Hangi yöntemler?

SOKRATES – [Sağa sola] saçılmış ve tek tek öğretilecek olan çok sayıda unsuru tanımlayıp açık hâle getirerek tek bir ideada toplama yöntemi. Aynen az önce Eros için konuşurken yaptığımız tanımlamada onun için iyi ya da kötü olduğunu söyledikten sonra söylev açıklık ve kendi içinde tutarlılık kazandı.

PHAİDROS – Sözüünü ettiğin diğer yöntem nedir Sokrates?

SOKRATES – ^[265e] Diğer yöntem kötü kasapların yaptığı gibi bir taraflarını kırmadan şeyleri doğal bağlantı yerlerinden türlere ayırma yöntemidir. Az önceki iki söylevde çılgınlık ortak bir idea gibi düşünüldü ve doğa bir bedene ^[266a] sağ ve sol diye nitelenen aynı adlı iki eş uzuv verdiği gibi iki söylev de çılgınlığı doğal olarak içimizde bulunan tek bir unsur gibi ele aldı. Söylevlerden biri solda kalan kısmı kesip aldı, parçaları arasında aşkı bulana kadar kesmeye devam etti ve haklı olarak onu aşağıladı. Diğer söylev de bizi çılgınlığın sağ tarafına yöneltti, diğer taraftakiyle aynı adı taşıdığı hâlde tanrısal olan aşkı buldu ^[266b] ve bunu en büyük nimetlerimizin nedeni olarak övdü.

PHAİDROS – Çok doğru söylüyorsun.

SOKRATES – Ben de Phaidros, konuşabilmemi ve düşünmemi sağladıkları için bu parçalara ayırma ve bir araya getirme yöntemlerine âşığım. Bir insan bir şeyi [aynı anda] hem tek hem de parçalar bütünü olarak görebiliyorsa, onu bir tanrıymışçasına arkasında bıraktığı izlerden takip edirim.⁹² Bunu yapabilenlere de –artık doğru mu yanlış mı tanrı bilir– ^[266c] şimdiye kadar diyalektikçi⁹³ adını verdim. Ama bu şeyleri senden ve Lysias’tan öğrenenlere ne dememiz gerektiğini sen söyle. Yoksa kullandıktan sonra Thrasyamakhos ve diğerlerini güzel konuşmada bilge kılan ve başkalarında onlara krallarmışçasına armağanlar verme arzusunu uyandıran söz sanatı bu mudur?

PHAİDROS – Onlar gerçekten de krallığa layık olmalarına karşın senin sordukların hakkında hiçbir şey bilmezler. Bence onlara diyalektikçi demekle haklısın, ama hâlâ retorikğin ne olduğunu yakalayamadığımızı sanıyorum.

SOKRATES – ^[266d] Bunu nasıl söylersin? Diyalektik hakkında konuştuklarımıza dâhil olmayıp sanatla kazanılabilecek güzel bir şey var mı diyorsun? Senle ben bunu hor görmemeliyiz, ama retorikle ilgili [konuşmadığımız] neler kaldıysa onları konuşmalıyız.

PHAİDROS – Söylev sanatı üzerine yazılmış kitaplarda gerçekten de çok şey var Sokrates.

SOKRATES – Bana hatırlatmakla iyi ettin. Söylevin başında her şeyden önce bir önsözün bulunması gerektiğine inanıyorum. Sanatın incelikleri derken bunu kastetmiyor musun?

PHAİDROS – ^[266e] Evet.

SOKRATES – İkinci olarak bir anlatı ve bununla ilgili tanıklıklar, üçüncü olarak kanıtlamalar ve dördüncü olarak da olasılıklar bulunmalı. Söz cambazlarının⁹⁴ en iyisi olan Bizanslı bunlara onaylamayı ve ek onaylamayı da ekler.

PHAİDROS – Saygıdeğer Theodoros'u mu kastediyorsun?

SOKRATES – ^[267a] Tabii ki onu! O aynı zamanda hem suçlama hem de savunmada çürütme ve ek çürütme yapılması gerektiğini de söyler. Bu arada imayı ve örtük övgüyü ilk kullanan, [hatiplerin] en iyisi Paroslu Evenos'u da ihmal etmemeliyiz. Bazıları bilge biri olduğundan kolay hatırlanabilmeleri için örtük suçlamaları da vezinli şiirlerle ifade ettiğini söylerler. Olasılıkların gerçeklere tercih edilmesi gerektiğini söyleyen Tisias⁹⁵ ile Gorgias'ı da anarak onları uykuda bırakmamalıyız. Onlar güzel konuşmanın gücüyle küçük şeylerin büyük, ^[267b] büyük şeylerin küçük, eskilerin yeni, yenilerin de eski görünmesini sağlıyorlardı ve her konu hakkında hem kısa hem de ayrıntılı konuşmanın yöntemini bulmuşlardı. Bunları benden duyan Prodikos,⁹⁶ bir gün gülerek sanatın gerektirdiği gibi, yani kısa ya da uzun değil ölçülü konuşmayı sadece kendisinin bildiğini söylemişti.

PHAİDROS – Prodikos nasıl da bilgece konuşmuşsun!

SOKRATES – Hippias'ı da anmayacak mıyız? Çünkü kanımca Eleialı bu yabancı⁹⁷ Prodikos'la aynı düşüncelere sahip olmalıydı.

PHAİDROS – Neden olmasın?

SOKRATES – ^[267c] Söylevin sanatsal yönüne değinen Polos⁹⁸ için de ne söyleyebiliriz? O aynı şeyi iki kez tekrarlama-yı, söylevde özdeyişler ve benzetmeler kullanmayı öneriyor-du. Akıcı konuşabilmesi için Likymnios'un⁹⁹ ona armağan ettiği kelimeleri de anmalıyız.

PHAİDROS – Protagoras'ın da buna benzer buluşları yok mu Sokrates?

SOKRATES – Evet delikanlı! Kelimelerle ifadelerin doğru kullanılmasına ve buna benzer birçok güzel konuya değin-mişti. Ancak yaşlılık ve yoksulluk üzerine acıklı konuşmada Khalkedonlunun¹⁰⁰ yetkinliğine kimse ulaşamaz kanımca. ^[267d] Dedğine göre konuşmasının güzelliğiyle büyük kala-balıkları öfkelenlendirmeyi, öfkeli kalabalıkları da sakinleştirt-meyi başarmada çok yetenekliymiş. Aynı zamanda herhangi birine iftira atma ve [atılmış] iftirayı temizleme konusunda da [hatiplerin] en iyisiymiş. Ancak bazıları buna “yeniden özetleme”,¹⁰¹ başkaları da başka isimler verdiği hâlde söy-levin nasıl sonlanması gerektiği konusunda sanırım herkes aynı şeyi düşünüyor.

PHAİDROS – ^[267e] Söylevin sonunda söylenenleri dinle-yicilere hatırlatmak için özetlemeyi mi kastediyorsun?

SOKRATES – Evet, bunu kastediyorum. Senin de söz sa-natı üzerine söyleyeceklerin varsa söyleyebilirsin!

PHAİDROS – Birkaç önemsiz ve söylenmeye değmez düşüncem var.

SOKRATES – ^[268a] Önemsizleri bir kenara bırakalım da asıl şunu açıklığa kavuşturalım! Bu öğelerin retorik sanatın-daki gücü nedir ve bu güce hangi şartlarda sahip olurlar?

PHAİDROS – Retorik sanatındaki güçleri çok büyüktür Sokrates ve bu özellikle kalabalık toplantılarda gözlemlenir.

SOKRATES – Öyledir! Ama ilahi dostum, bir göz at ba-kalım, bu retoriğin kumaşı bana da görüldüğü kadar seyrek dokunmuş mudur?

PHAİDROS – Bana sadece bir örnek ver!

SOKRATES – Söyle bakalım! Biri dostun Eryksimakhos’a ya da onun babası Akoumenos’a giderek, ^[268b] “Ben bedenleri istediğim şekilde ısıtıp soğutmak ve istersem kusturup diyareye maruz bırakmak ya da onlara buna benzer birçok şeyi yaptırmak için ne vermem gerektiğini biliyorum. Bunları bildiğim için hekim olduğumu ve bunları öğrettiğim kişilerin de hekim olacağını düşünüyorum,” derse karşılık olarak nasıl bir yanıt alır sence?

PHAİDROS – Ona ayrıca bunları kimlere, ne zaman ve ne süreyle uygulamak gerektiğini bilip bilmediğinden başka ne sorulabilir?

SOKRATES – O da bu soruya, “Bunu hiç bilmiyorum, ama benden bu bilgileri alan kişinin sorduğunuz şeyleri kendi başına yapabileceğine inanıyorum,” yanıtını verirse ne olur?

PHAİDROS – ^[268c] Onun deli olduğunu düşünürler sanırım. Tıp sanatını hiç bilmediği hâlde bir kitaptan üstünkörü birkaç şey okuyup eline tesadüfen birkaç ilaç düştü diye hekim olduğunu sandığını söylerler.

SOKRATES – Peki ya başka biri Sophhokles’e ya da Euripides’e giderek önemsiz konular hakkında uzun, önemli konular hakkında kısa konuşabildiğini, istediği zaman konuşmalarıyla acındırma, korku, yıldırma ya da buna benzer başka hisler uyandırabildiğini ^[268d] ve bunları yaparak tragedya yazma sanatını öğrettiğini söylerse ne olur?

PHAİDROS – Tragedyanın bütün bu öğeleri birbirleriyle ve bütünle uyumlu şekilde bir araya getirmekten başka bir şey olduğunu düşündüğü için ona gülerler sanırım Sokrates.

SOKRATES – Ama yine de onunla kabaca dalga geçeceklerini sanmıyorum. Bir müzisyen sadece çalgı aletlerinin tellerinden nasıl tiz ya da kalın sesler çıkaracağını bildiği için ^[268e] müzik sanatına vâkıf olduğunu sanan birine nasıl

davranırsa öyle davranacaklar. Ona kabaca, “Zavallı adam sen delisin,” demeyecek, bir müzisyen nezaketiyle, “Sevgili dostum, müzik sanatını öğrenmek isteyen herkes bunları öğrenmek zorundadır. Ama sahip olduğun bu pratik bilgi armoni konusunda bir şeyler öğrenmeni engellememeli. Sen bu durumda müzik için gerekli temel bilgilere sahip olmakla birlikte müzik sanatından habersizsin,” diyeceklerdir.

PHAİDROS – Çok doğru.

SOKRATES – ^[269a] Sophokles bu kişiye tragedyanın kendisini değil sadece ön bilgilerini bildiğini söyleyeceği gibi, Akoumenos da benzer bir durumda muhatabına hekimliğin kendisini değil sadece ön bilgilerini bildiğini söyleyecek.

PHAİDROS – Kesinlikle öyle!

SOKRATES – Bal sesli Adrastos ya da Perikles¹⁰² az önce tek tek incelediğimiz retorik sanatındaki kısa konuşma, benzetmeler kullanma ve buna benzer diğer güzel beceriler hakkında söylediklerimizi duysalar, böyle şeyleri yazanlara ve bunları retorik sanatı diye öğretenlere ^[269b] biz ikimizin yaptığı gibi sinirlenerek kaba ithamlar yönetirler miydi sence? Yoksa bizden daha bilge oldukları için bizi bu sözlerle paylamakla mı yetinirlerdi? “Phaidros ve Sokrates, diyalektik konusunda bilgisiz kişilerin retorüğün tanımını verememelerine kızmamalı, onlara anlayışla yaklaşmalıyız. Bu kusurları yüzünden sadece retorüğün temel bilgilerine sahip oldukları hâlde retorüğü keşfettiklerini sanırlar ^[269c] ve bu temel bilgileri başkalarına aktardıkları zaman onlara retorüğü öğrettiklerine inanırlar. Retorik sanatının öğelerini yetkinlikle kullanarak bir söylev üretmeyi kolay sandıklarından öğrencilerinden bunu kendi olanaklarıyla başarmalarını beklerler.”

PHAİDROS – Evet Sokrates, bu insanların retorik niyetine öğrettiği ve yazdığı sanat öyledir. Söylediklerinin doğru olduğuna inanıyorum. ^[269d] Ama gerçek retorik ve insanları ikna etme sanatı kimden ve nasıl öğrenilir?

SOKRATES – Retorik sanatını öğrenerek mükemmel bir tartışma ustası olmak başka konularda mükemmel olmaktan farklı değildir, hatta belki bu benzerlik zorunludur da. Eğer hatip olma yeteneği doğanda varsa, doğal yeteneğini çalışma ve eğitimle geliştirip saygın bir hatip olursun. Ama bu öğelerden biri eksik olursa hatipliğin de eksik kalır. Bu iş bir sanat olduğuna göre buna ulaşmanın en uygun yöntemi Lysias ve Thrasymakhos’un yöntemi değildir diye düşünüyorum.

PHAİDROS – ^[269e] Peki doğru yöntem hangisidir?

SOKRATES – Sevgili dostum, görüldüğü kadarıyla en başarılı hatibin Perikles olduğunu söylemek üzereyiz.

PHAİDROS – Bunu neye dayandırarak söylüyorsun?

SOKRATES – Büyük sanatların tümü doğa hakkında ayrıntılı konuşmalara ve yüksek teorilere¹⁰³ gerek duyar, çünkü akıl yüceliği ve başarılı uygulamalar ^[270a] bütün alanlarda bunlarla sağlanır. Perikles’in doğanın bahsettiği zekâsına ekledikleri de işte bunlardır. Böyle biri olan ve böyle konularda uzun konuşmalar yapan Anaksagoras’ın peşine takıldı ve içini yüksek teorilerle doldurarak aklın ve akıl dışının doğasını öğrendi. Bütün bu [öğrendiklerinden] kendisine yararlı olanlarını da söz sanatına taşıdı.

PHAİDROS – Bununla ne demek istiyorsun?

SOKRATES – ^[270b] Hekimlik sanatının yöntemleri retorik sanatının yöntemleriyle aynıdır.

PHAİDROS – Nasıl yani?

SOKRATES – Pratik değil de bilimsel çalışılacaksa eğer, hekimlikte beden ve retorikte ruh olmak üzere iki sanatta da bir şeyin doğasını parçalara ayırmak gerekir. Birinde ilaçlar ve beslenme yoluyla bedene güç ve sağlık verirsin, diğesinde de söylevlerle ve çalışmayla istediğin düşünceyi kabul ettirir, erdem kazandırır.

PHAİDROS – Böyle düşününce doğru görünüyor Sokrates.

SOKRATES – ^[270c] Bütünün doğasını anlamadan ruhun doğasını ciddi bir şekilde anlamak sence mümkün mü?

PHAİDROS – Asklepiadlardan¹⁰⁴ biri olan Hippokrates’e inanacak olursak, bedenle ilgili hiçbir şey bu yöntemle anlaşılamaz.

SOKRATES – Gerçekten de doğru söylüyor dostum. Ama Hippokrates’in söyledikleriyle yetinmeyelim, bunların doğru akılla [mantıkla] uyumlu olup olmadıklarına da bakalım.

PHAİDROS – Sana katılıyorum.

SOKRATES – Hippokrates’in ve doğru aklın doğa için ^[270d] neler dediğine dikkat et. Herhangi bir şeyin doğası için aynı şekilde düşünmemiz gerekmez mi? Öncelikle öğrenmek istediğimiz ve başkalarına öğretmek istediğimiz şeyin basit mi yoksa çok biçimli mi olduğuna bakmalıyız. Ardından eğer basitse, doğası gereği nelerin üzerinde etkili olup nelerden etkilendiğini araştırmalıyız. Çok biçimliyse, bütün biçimlerini sıraladıktan sonra her biri için tek olanda yaptığımız gibi nelerin üzerinde etkili olup nelerden etkilendiğine bakmalıyız.

PHAİDROS – Haklı olabilirsin Sokrates.

SOKRATES – Bunları dikkate almayan bir yöntem körlerin yürümesine benzer. ^[270e] Ama herhangi bir konuyu sanata uygun yapan biri ne körlerle ne de sağırılarla kıyaslanabilir. Açıktır ki söylevi sanata uygun şekilde öğreten kişi de söylevini yönelttiği [varlığın] doğasını tam olarak ortaya çıkaracaktır. Bu da ruhtur.

PHAİDROS – Kesinlikle öyle!

SOKRATES – ^[271a] Demek ki bütün çabası bu yöndedir, ruhta ikna duygusu uyandırmak ister. Öyle değil mi?

PHAİDROS – Evet.

SOKRATES – O hâlde Thrasyamakhos ve retorik sanatını ciddiyetle öğreten başka herhangi biri öncelikle bütün

kesinliğıyle ruhu tanımlamalıdır. Bu sayede onun bir ve aynı mı yoksa beden gibi çok yüzlü mü olduğu açıklığa kavuşacaktır. Çünkü biz bir şeyin doğasının ne olduğunu gösteren budur diyoruz.

PHAİDROS – Kesinlikle.

SOKRATES – İkinci olarak ruhun nelerin üzerinde etkili olup nelerden ve nasıl etkilendiğini söylemeli.

PHAİDROS – Kuşkusuz.

SOKRATES – ^[271b] Üçüncü olarak söylevleri, ruhları ve onların maruz kaldığı şeylerle nedenlerini türlerine göre sınıflandırmalı. Hepsini birbirleriyle eşleştirerek hangi ruh türünün hangi söylevlerle ve neden ikna olduğunu ya da olmadığını öğretmeli.

PHAİDROS – En iyi yöntem bu olurdu sanırım.

SOKRATES – Sevgili dostum, bu ya da herhangi başka bir konu sanat yoluyla bundan farklı hiçbir açıklama ya da konuşmayla söylenemez ve yazılamaz. ^[271c] Ama günümüzde senin de duymuş olduğun bu konu hakkında yazarlar kurnazdır ve ruha ilişkin bildiklerini herkesten gizlerler. Bu yöntemle yazıp konuşmadıkları sürece onların sanata uygun olarak yazdıklarına inanmamalıyız.

PHAİDROS – Bu yöntem nedir?

SOKRATES – Bunu kesin ifadelerle anlatmak kolay değil. Ama sanat kurallarına göre yazmak isteyen birinin bunu nasıl yapması gerektiğini elimden geldiğince sana anlatacağım.

PHAİDROS – Anlat öyleyse!

SOKRATES – Söylevin amacı ruhu yönlendirmek olduğuna göre ^[271d] hatip olmak isteyen kişi kaç tür ruh olduğunu bilmek zorundadır. Çok sayıda ve farklı türlerde ruhlar var olduğuna göre insanların bazıları bir türden bazıları da başka bir türden olur. Ruhlar bunca türe ayrıldığı için her birine karşılık gelen farklı türden söylevler vardır. Bu yüz-

den bazı insanlar bazı nedenlerden dolayı bazı söylevlere kolaylıkla inanırken, başkaları da farklı doğaları gereği aynı söylevlere inanmazlar. Dolayısıyla [retorik öğrenen kişi] bu türleri yeterince anladıktan sonra ^[271e] [gündelik hayatta] var oluşlarını ve uygulamışlarını gözlemlemeli ve keskin algısıyla izlemelidir. Aksi takdirde retorik dersleri aldığı dönemde dinlediklerinden fazla hiçbir şey öğrenemez. Hangi insanın ne tür bir söylevle ikna olacağını anlayabilecek yetkinliğe kavuştuğunda, ^[272a] biriyle karşılaştığı zaman onun nasıl bir insan olduğunu algılar ve onu bir şeylere inandırmak ya da bir şeyler yapmaya ikna etmek için, “Bu adamın doğasına bu söylev uygundur,” der. Ne zaman konuşması, ne zaman susması gerektiğini, ne zaman az ve öz konuşması, kendini acındırması, abartılı ifadeler kullanması ya da öğrenmiş olduğu diğer konuşma yöntemlerini uygulaması gerektiğini öğrendiği zaman ^[272b] sanatında başarılı ve mükemmel olur. Ama konuşurken, öğretirken ve yazarken bunlardan herhangi birini yetersiz kullandığı hâlde sanata uygun konuştuğunu iddia edenlere inanmayanlar bu düşüncelerinde haklı çıkarlar. Yazar¹⁰⁵ belki de şunu sorabilir: “Phaidros ve Sokrates, siz öyle mi düşünüyorsunuz? Yoksa söylev yazma sanatını başka bir şekilde mi tanımlamalıyız?”

PHAİDROS – Başka şekilde tanımlanması imkânsız Sokrates, ama yine de hiç kolay bir iş değil!

SOKRATES – Doğru söylüyorsun! Ama kısa ve rahat olanı varken ^[272c] boşuna uzun ve zahmetlisinden gitmeyelim düşüncesiyle, bu sanata daha kolay ve daha kısa bir yoldan ulaşabilir miyiz diye bütün söylevleri başından sonuna kadar büyük bir dikkatle incelemeliyiz. Lysias’tan ya da başka birinden işimize yarayacak bir şeyler duyduysan hatırlamaya çalış ve anlat.

PHAİDROS – Aklıma bir şeylerin gelmesi keşke hatırlamaya çalışmama bağlı olsaydı, ama şu anda söyleyecek bir şeyim yok.

SOKRATES – Böylesi konularla ilgilenen birilerinden duyduğum bir söylevi aktarmamı ister misin?

PHAİDROS – Neden olmasın!

SOKRATES – Phaidros, derler ki adalet kurdun hakkını da savunmayı gerektirir.¹⁰⁶

PHAİDROS – ^[272d] O hâlde sen de öyle yap!

SOKRATES – Bu konular üzerinde bunca ciddiyetle durmaya ve bu kadar büyütmeye gerek yoktur derler. Çünkü ilk söylevde de belirttiğimiz gibi hatip olmak isteyen kişinin adalet ve iyilik gibi konular hakkındaki hakikatleri ve insanların bu türden özellikleri doğuştan mı yoksa sonradan mı edindiğini bilmesi hiç de zorunlu değildir. Çünkü mahkemelerde ^[272e] hiçbir zaman kimse hakikatlerle ilgilenmez, herkes ikna edici olanlarla ilgilenir. Bu durumda sanata uygun konuşmak isteyenler ikna edici olmayı dikkate almak zorundadırlar. Gerçekte olanlar bazen yeterince inandırıcı olmadığı için savunma yaparken, suçlarken ya da mahkemede herhangi başka bir konuşma yaparken onlardan değil de akla yatkın olanlardan söz edilmeli, ^[273a] hakikatler bir kenara atılmalıdır. Bütün söylev boyunca böyle yapıldığı zaman sanata uygun konuşmuş oluruz.

PHAİDROS – Konuşma sanatında usta olduklarını iddia edenlerin sözlerini dile getirdin Sokrates. Retorikle uğraşanlar için çok önemli olan bu konuya az önce kısaca değindiğimizi hatırladım.¹⁰⁷

SOKRATES – Ama sen Tisias'ı büyük bir özenle incelemiştin. ^[273b] Öyleyse Tisias bize şunu söylesin: Akla yatkın olanın çoğunluğun düşündüğünden başka bir şey mi olduğunu düşünüyor?

PHAİDROS – Başka ne olabilir?

SOKRATES – Görüldüğü kadarıyla şu bilgece ve sanata uygun ifadeyi o düşünüp yazmış olmalı: Çelimsiz ve cesur biri güçlü ve korkak birine saldırıp onun elbiselerini ya da başka bir şeyini çaldığı için mahkemeye çıkarılırsa, her iki

taraf da hakikatleri anlatmamalıdır. Korkak, cesur adamın kendisine tek başına saldırmadığını söylemeli, oysa diğeri ^[273c] korkağı yalanlayarak o mekânda sadece ikisinin olduğunda ısrar etmeli ve “Benim gibi çelimsiz biri böyle güçlü bir adama nasıl saldırabilir?” gerekçesini öne sürmelidir. Diğeri korkaklığını itiraf etmeyerek karşı tarafı başka bir yalanla kıstırmak isteyince belki de ona kendisini savunma olanağını tanıyacaktır. Retorik sanatı hep buna benzer yöntemler kullanır. Öyle değil mi Phaidros?

PHAİDROS – Kesinlikle öyle.

SOKRATES – Tisias ya da başka bir yerden gelip başka bir adla tanınan herhangi başka biri ^[273d] galiba çok iyi şekilde gizli kalan bir sanat bulmuş olmalı. Ama dostum ne dersin, biz bu söylediklerine bir yanıt verelim mi yoksa veremeyelim mi?

PHAİDROS – Ona ne diyelim?

SOKRATES – Hey Tisias, biz eskiden, sen gelmeden önce akla uygun şeylerin hakikatlere benzedikleri için çoğunluk tarafından kabul edildiklerini söylüyorduk. Az önce de benzerlikleri bulmada en yetkin kişinin gerçeğin bilgisine sahip olan kişi olduğunu gösterdik. Bu yüzden söylev sanatı hakkında söyleyeceklerin varsa onları dinleyelim, ama yoksa az önce ortaya koyduklarımıza inanacağız. Bir insan kendisini dinleyenlerin doğalarını ayırt edemiyor, ^[273e] varlıkları türlerine göre ayırıp her birini tek bir “idea” altında kavrayamıyorsa, söylev sanatında hiçbir zaman insana özgü yeteneklerin elverdiği ölçüde ustalaşamaz. Ama bunları büyük bir gayretle çalışmadan gerçekleştirmesi de mümkün değildir. Akli başında¹⁰⁸ insanlar diğeri insanlara hitaben konuşmak ve eylemlerde bulunmak için değil, ellerinden geldiğince tanrıları hoşnut edecek şekilde konuşmak ve eylemlerde bulunmak için çaba göstermelidirler. ^[274a] Bu yüzden Tisias, bizden daha bilge olanlar, akli başında insanların kendilerine benzeyen köleleri değil –en azından ilk emelleri bu olmamalı-

dır– soylu kökenden gelen soylu efendilerini hoşnut etmeye çalışmaları gerektiğini söylerler. İzleyeceğin yolun uzun olmasına şaşırma, düşündüklerine ulaşmak istediğin için değil, büyük şeylere ulaşmak istediğin için uzundur. Mantığımızın öngördüğü gibi bir kişi bu emellerin peşinden koşarsa en iyi sonuçları elde eder.

PHAİDROS – Bunların söylenmesi bana çok güzel göründü, yeter ki yapılabilsinler!

SOKRATES – Ama sonunda başına neler gelirse gelsin, ^[274b] güzel şeyler yapmak için uğraşmak güzeldir.

PHAİDROS – Elbette!

SOKRATES – Söylevlerin sanata uygun olup olmaması hakkında yeterince konuştuk.

PHAİDROS – Gerçekten de öyle!

SOKRATES – Şimdi de yazının uygunluğunu ve uygun-suzluğunu, yani yazı yazmanın hangi koşullarda uygun olup hangi koşullarda uygun olmadığını incelemeliyiz. Öyle değil mi?

PHAİDROS – Evet.

SOKRATES – Söylevler yoluyla, yazarak ya da konuşarak tanrıları nasıl hoşnut edebileceğini biliyor musun?

PHAİDROS – Hiç bilmiyorum! Ya sen biliyor musun?

SOKRATES – ^[274c] Sana eskilerden duyduğum bir şeyi aktaracağım, çünkü gerçeği onlar bilirler. Ama gerçeği tek başımıza bulabilseydik, başkalarının düşüncelerini hiç umursar mıydık?

PHAİDROS – Sorduğun soru çok komik! Sen şimdi duyduğunu söylediğin şeyi anlat.

SOKRATES – Duyduğuma göre Mısır'ın Naukratis kentinin yakınlarında Theuth adlı, kutsal kuşunun adı İbis olan, oranın eski yerel tanrılarından biri varmış. Sayıları, matematiği, ^[274d] geometriyi, astronomiyi, pessos¹⁰⁹ ve zarlarla oynanan oyunları, son olarak da harfleri bulmuştu. O zamanlar

bütün Mısır'ın kralı Thamus'tu ve ülkenin yukarı kesiminde yerel tanrısı Ammon olan ve Hellenlerin Mısır Thebai'si adını verdiği büyük bir kentte yaşıyordu. Theuth onun yanına giderek icat ettiği sanatları sundu ve bunların diğer Mısırlılara da öğretilmesi gerektiğini söyledi. Kral her birinin neye yaradığını sordu ve Theuth yararlarını anlattıkça kimilerinin iyi kimilerinin de kötü olduğunu söyleyerek kimilerini övdü kimilerini yerdi. ^[274e] Thamus'un Theuth'a her sanat lehine ve aleyhine çok şey anlattığı söylenir, ama bunların hepsine değinmek çok zamanımızı alacak. Sıra harflere geldiğinde Theuth: "Kralım, bu bilgi Mısırlıları daha bilge ve belleklerini daha güçlü kılacaktır, çünkü bilgeliğin ve belleğin ilacı budur," dedi. Kral da ona şöyle yanıt verdi: "Bunca sanatın ustası Theuth! Kimileri yeni sanatlar bulma yetisine sahipken, kimileri de bu sanatları kullanmanın yarar mı yoksa zarar mı ^[275a] vereceğini belirleme yetisine sahiptir. Şimdi sen harflerin babası olarak kendi eserine iyi niyetle yaklaştığından bu sanatın yapabileceği şeylerin tam tersini söylüyorsun. Artık belleklerini geliştirme ihtiyacını duymayacaklarından yazıyı kullanan insanların ruhlarına unutkanlık çökecek. Yazıya güvenecekleri için hatırlamaları gereken şeyleri kendi iç olanaklarıyla değil, yararlanacakları birtakım yabancı işaretler sayesinde hatırlayacaklar. Dolayısıyla sen belleğin değil hatırlatmanın ilacını bulmuşsun. Bu yolla öğrencilerine gerçek bilgeliği değil onun görüntüsünü sunuyorsun. Öğrencilerin birçok şey okuyarak gerçek bir eğitim almadan çok şey bildiklerini sanacaklar. ^[275b] Oysa gerçek bilge olmadan kendilerini bilge sanacakları için çoğu konuda cahil ve katlanılması zor insanlara dönüşecekler."

PHAİDROS – Sokrates, sen Mısır ya da istediğin herhangi başka bir ülke hakkında kolaylıkla hikâyeler uydurabiliyorsun.

SOKRATES – Sevgili dostum, ilk kehanetlerin Zeus'un Dodone Tapınağı'ndaki kutsal meşe ağacından çıktığı söy-

lenir. Siz gençler gibi bilge olmadıkları için, saflıkları yüzünden, o dönemin insanlarına hakikatlerden söz etmeleri şartıyla kehanetleri bir kaya ya da bir meşe ağacından dinlemek yetiyordu. ^[275c] Ama sen konuşanın kim olduğunu ve nereden geldiğini önemsiyor olabilirsin. Çünkü sadece söylenenlerin gerçek olup olmadığını bilmek senin için yeterli değil.

PHAİDROS – Beni paylamakta haklısın! Harfler hakkında ben de Thebaili gibi düşünüyorum.

SOKRATES – Harfler sayesinde kendinden sonra gelenlere bir sanat bıraktığını zanneden, bu harflerden belirgin ve kesin bir şeyler elde edilebileceğine inanan bir insan bayağı saftır ve Ammon'un bu konudaki kehanetinden habersizdir. ^[275d] Çünkü yazılı söylevlerin konu hakkında bilgisi olanlara yazıya geçirilen şeyleri hatırlatmaktan fazlasını yaptığını sanıyordur.

PHAİDROS – Çok doğru.

SOKRATES – İşte Phaidros, yazının böyle kötü bir özelliği vardır ve bu yönden resme¹¹⁰ benzer. Resim sanatının eserleri karşımızda canlıymış gibi durdukları hâlde onlara bir şey sorunca ciddiyetle susarlar. Yazılı söylevler de öyledir. Bir şeyler düşünerek konuştuklarını sanırsın, ama onlara öğrenmeyi merak ettiğin bir şeyi sorduğunda her zaman tek ve aynı yanıtı verirler. ^[275e] Bir söylev yazıldıktan sonra her yere, konu hakkında bilgisi olanlara da, içeriğiyle hiçbir ilgisi olmayanlara da aynı şekilde yayılır. Ve kendiliğinden kime hitap edip kime hitap edemeyeceğini bilmez. Kendisine kötü davranıldığında ve haksız yere kötülendiğinde de babasının yardımına gerek duyar, çünkü ne kendisini koruyabilir ne de kendisine bir yararı dokunabilir.

PHAİDROS – Bu konuda da çok doğru söyledin.

SOKRATES – ^[276a] Nasıl yani! Yazılı söylevin gerçek kardeşi olan başka bir konuşma türü biliyor muyuz? Varsa nasıl meydana geldi ve doğası gereği diğerinden ne kadar iyi ve üstündür?

PHAİDROS – Bu hangisidir ve nasıl meydana geldiğini düşünüyorsun?

SOKRATES – Öğrenenin ruhunda bilgiyle yazılarak kendini koruma gücüne sahip olan ve kimlere konuşup kimlere susması gerektiğini bilen söylevden söz ediyorum.

PHAİDROS – Bilgi sahibi olan kişinin canlı ve soluk alan söylevinden,¹¹¹ yazılı metnin hakkıyla onun kopyası olduğunu söyleyebileceğimiz söylevden söz ediyorsun.

SOKRATES – ^[276b] Tamamen öyle! Şimdi de bana şunu söyle: Sağduyulu bir çiftçi özenle baktığı ve meyvelerini toplamak istediği tohumlarını gerçekten de yaz ortasında Adonis Bahçeleri'ne¹¹² ekerek sekiz günde güzel fidanlara dönüşmelerini keyifle mi izler ya da böyle yaptığını varsayarsak bunu bir bayram vesilesiyle eğlenmek için mi yapar? Yoksa özen gösterdiği tohumları çiftçilik zanaatından yararlanarak uygun toprağa ekip sekiz ay sonra olgunlaştıklarını görerek mi sevinir?

PHAİDROS – ^[276c] Öyledir Sokrates! Konuya ciddiyetle yaklaştığında öyle, aksi durumda da anlattığın gibi davranır.

SOKRATES – Peki adaletin, iyinin ve güzelin bilgisine sahip biri kendi tohumları söz konusu olduğunda çiftçiden daha mı az sağduyulu davranır?

PHAİDROS – Kesinlikle hayır!

SOKRATES – Demek ki sağduyulu biri düşüncelerinin tohumlarını suyun üzerine mürekkeple yazmaz ve kalemiyle kendilerini akıl yürüterek koruyamayan, gerçeği gerektiği şekilde öğretemeyen sözler ekmez.

PHAİDROS – Bu mümkün görünmüyor!

SOKRATES – ^[276d] Tabii ki değil! Görüldüğü kadarıyla harf bahçelerini eğlenmek amacıyla ekip yazacak. Yazı yazdığı zaman da yaşlanıp belleği zayıfladığında kendisi ve aynı durumdaki başkaları bazı hatırlatıcı işaretlerden yararlansın diye yazacak. Harf bahçelerinin yeşerip körpe fidanların ye-

tiştiğini gördükçe keyif alacak. Başkaları farklı eğlencelerin peşinde koşarak şölenlerde ya da bu türden başka ortamlarda keyif çatarken, [sağduyulu insan] bu keyiflere sırt çevirerek sözünü ettiğim şeylerden keyif alacak.

PHAİDROS – ^[276e] Sözünü ettiğin oyun, yani bir insanın söylevlerle oynaması, adalet ve diğer bahsettiğin konular hakkında mitler anlatması başka kötü oyunların yanında son derece güzel duruyor Sokrates.

SOKRATES – Gerçekten de öyle sevgili Phaidros! Ama bir insanın diyalektik sanatını kullanarak uygun bir ruha hem kendilerine hem de onları ekene yardımcıları dokunabilecek bilimsel söylevler ekmesi ^[277a] bu konuyla uğraşmanın çok daha iyi yöntemidir kanımca. Bunlar meyvesiz kalmayıp yeni tohumlar verirler ve başka insanların ruhlarına yeniden ekilerek süreci sonsuza dek yaşatırlar. Bu şekilde kendileriyle uğraşanlara bir insan için mümkün olabilecek en büyük mutluluğu verirler.

PHAİDROS – Bu söylediğin çok daha güzelmış!

SOKRATES – Öyleyse bu konularda anlaştığımıza göre diğer konular hakkında da hükme varabiliriz.

PHAİDROS – Hangi konular hakkında?

SOKRATES – Onları inceledikten sonra bizi buraya getiren ^[277b] Lysias’a yazdığı söylevler için yöneltilen suçlamayı ve sanata uygun ya da sanata uygun olmadan yazılan söylevleri incelemeye yönelten konuları kastediyorum. Söylevlerin sanata uygun olup olmayışı hakkında yeterince konuştuk sanırım.

PHAİDROS – Ben de öyle düşünüyorum, ama neler konuştuğumuzu bir hatırlatsana!

SOKRATES – Bir insan konuştuğu ya da yazdığı şeylerin her birinin hakkındaki gerçeği bilmeli, her şeyin genel tanımlamasını yapmayı ve türlerini tanımladıktan sonra onları artık bölünemez hâle getirene kadar bölmeyi başarmalıdır. ^[277c] Her bir ruh türüne hangi söylevin yakışacağını

bulacak kadar ruhun doğasını tanımalı, söylevini bu tespitlere göre düzenlemeli, karmaşık ruhlara onlar gibi karmaşık ve uyumlu, basit ruhlara da basit söylevler sunmanın gerektiğini bilmelidir. Bütün bunları başaramadan ne öğretmeyi ne de ikna etmeyi amaçlayan söylev cinslerini sanata uygun bir şekilde kullanabilir. Az önceki konuşma bize işte bütün bunları öğretmişti.

PHAİDROS – Evet, tam olarak bunları söylemiştik.

SOKRATES – Az önce konuştuklarımız sözlü ya da yazılı ^[277d] söylev hazırlamanın iyi mi yoksa utanç verici mi olduğunu ve bu yapılırken söylevin hangi koşullarda utanç verici olup hangi koşullarda olmayacağını açıklığa kavuşturdu mu?

PHAİDROS – Neyi?

SOKRATES – Şunu! Lysias ya da başka biri kişisel ya da yasa koyucu olarak kamusal alanda sözlü ya da yazılı siyasi bir söylev hazırlarsa ya da hazırlamak üzereyse ve bu eserin büyük bir kesinlik ve açıklık taşıdığına inanırsa, yüzüne karşı söylene de söylenmese de bu yazar için bir utanç kaynağıdır. Çünkü bir insanın uyanıkken ya da rüya görürken haklıyı ve haksızı, iyiyi ve kötüyü bilmemesi ^[277e] yığınlar bu bilgisizliğine övgüler de düzse gerçekten de kaçınılmaz bir utanç kaynağıdır.

PHAİDROS – Gerçekten de öyle!

SOKRATES – Ama öte yandan yazılı söylevin her türünün büyük oranda oyun içerdiğine ve ister vezinle ister düzyazıyla yazılmış olsun hiçbir zaman ciddiye alınacak hiçbir söylevin ne okunduğuna ne de yazıldığına inanmayan biri ^[278a] en iyi söylevlerin [konuyu] önceden bilenlere hatırlatmak amacıyla yazılanlar olduğunu bilir. Aynısı ezbere okunan heyecanlı söylevler¹¹³ için de geçerlidir, çünkü bunlar öğretmek için değil ikna etmek için yazılmıştır. [Bu adam] sadece eğitim amacıyla yazılıp öğretilen ve gerçekten de ruh içinde yazılarak adalet, güzellik ve iyilikten söz eden söy-

levleri açıkça anlaşılır, mükemmel ve ciddiyetle ele alınmaya değer bulur. Bu türden söylevleri ^[278b] öncelikle [yazarın] ruhunun içinde var oldukları için konuşanın öz oğlu gibi düşünür. İkinci olarak da bazı söylevler başkalarının ruhlarında ekilip filizlendikleri için onları ilk söylevin çocukları ya da kardeşleri olarak düşünür ve diğer söylevleri hiç önemsemez. İşte Phaidros, böyle bir insan her ikimizin de onun gibi olabilmek için dua ettiğimiz kişidir.

PHAİDROS – Kesinlikle söylediklerinin gerçekleşmesini diliyor ve bunun için dua ediyorum.

SOKRATES – Söylevler hakkında konuşarak yeterince eğlendik. Şimdi Lysias’a git de seninle birlikte Nymphelerin pınarına ve tapınağına inerek bazı söylevler dinlediğimizi anlat. ^[278c] Bu söylevlerin Lysias’a ya da söylevler yazan diğerlerine, Homeros’a ve müzikli ya da müziksiz şiirler yazanlara, üçüncü olarak da Solon’a ve yasa adını verdikleri siyasal söylevler yazan herkese şunu duyurmamızı istediklerini söyle. İçinizden herhangi biri bunları haklarındaki hakikatleri bilerek yazdıysa, yazdıklarını çürütmek isteyenlere karşı onları savunabilecek durumdaysa ve yazdıklarının konuşarak ifade ettiklerinin yanında değersiz kaldığını gösterebilirse, ^[278d] [böyle biri] unvanını yazdığı yazıların türünden değil büyük bir ciddiyetle uğraştığı şeylerden almalıdır.

PHAİDROS – Ona hangi unvanı vereceksin?

SOKRATES – Ona bilge demek biraz fazla gelir kanımca Phaidros ve zaten bu unvan ancak tanrıya yaraşır. Ona filozof ya da buna benzer bir unvan vermek daha uygun ve mütevazı olur.

PHAİDROS – Hiç de mantıksız değil!

SOKRATES – Ama uzun zaman harcayarak, kelimeleri aşağıya ve yukarıya çekerek, yazdıklarına bir şeyler ekleyip bir şeyler çıkararak birleştirdiği ve yazdığı yazılardan ^[278e] daha değerli hiçbir şeye sahip olamayana da şair, söylev yazarı ya da yasa koyucu demek yakışık almaz mı?

PHAİDROS – Elbette.

SOKRATES – İşte dostuna bunları anlat.

PHAİDROS – Peki ya sen ne yapacaksın? Senin dostunu da unutmamak gerekir.

SOKRATES – Kimi kastediyorsun?

PHAİDROS – Güzel İsokrates’i!¹¹⁴ Ona ne mesaj göndereceksin Sokrates? Onun ne olduğunu söyleyeceğiz?

SOKRATES – İsokrates daha genç Phaidros! Ama onun için ^[279a] neler öngördüklerimi söylemek isterim.

PHAİDROS – Neymiş bunlar?

SOKRATES – Doğal yeteneklerine göre retorikte Lysias’tan üstün olduğuna inanıyorum, karakteri de daha soylu. Yaşı ilerledikçe şu anda uğraşmakta olduğu söylev türünde bugüne kadar söylevlerle uğraşan başka herkesten daha üstün bir konuma yükselirse, hatta aralarındaki fark yetişkinlerle çocuklarıncı kadar bile olursa hiç şaşırmayacağım. Bu başarılarıyla yetinmezse tanrısal bir ilham onu daha da büyüklerine yöneltecek. ^[279b] Çünkü sevgili dostum, bu adamın düşüncelerinde doğuştan felsefi bir eğilim var. Buradaki tanrılar adına, sevgilime söylercesine İsokrates’e bunları söyleyeceğim, diğerlerini de sen dostun Lysias’a söylersin.

PHAİDROS – Öyle olacak! Ama gidelim artık, kavurucu sıcak oldukça yumuşadı.

SOKRATES – Gitmeden önce buranın tanrılarına dua etmemiz gerekmez mi?

PHAİDROS – Elbette.

SOKRATES – Sevgili Pan ve buranın diğer tanrıları, bana ruhumun güzel olmasını bahşedin ve dışımda sahip olduğum her şeyin içimdeki güzellikle uyum içinde olmasını sağlayın. Zenginliğin sadece bilgelerde olduğuna inanayım. ^[279c] Servetim öyle çok olsun ki sağduyulu insanlardan başkası ne taşıyabilsin ne de yanında götürebilsin. Başka bir şey

için dua etmemize gerek var mı Phaidros? Bana kalırsa yeterince dua ettik sanırım.

PHAİDROS – Aynı şeyleri benim için de dile, çünkü dostların her şeyi ortaktır.

SOKRATES – Gidelim!

NOTLAR

1 Phaidros Platon'un iki başka diyalogunda da yer alır. *Şölen*'in başkişisidir ve Eurymakhos'la birlikte gecenin konusu olan aşka ilişkin sohbeti başlatır. *Protagoras*'ta ise Hippias'ı dinleyenlerin arasında yer alır. Tarihî kişilik olarak Phaidros hakkında bilinenler çok azdır. Adının sözlük anlamı “mutluluğundan ışıltılar saçan, neşeli”dir.

2 *Devlet*'teki konuşmalar Kephalos'un Piraeus'taki evinde gerçekleşir. Oğullarından Polemarkhos ve otuz kadar söylevi günümüze ulaşan meşhur hatip Lysias da *Devlet*'te yer alırlar, ancak ikisinden sadece Polemarkhos fiilen diyaloga katılır.

3 Sokrates'in dostu tanınmış hekim. Kitapta daha sonra sözü edilecek olan hekim Eryksimakhos'un babası (268a).

4 Thrasyboulos'un çağdaşı, demokratik görüşlü hatip ve demagog.

5 Yemeğe ve lükse düşkünlüğüyle tanınan Atinalı zengin, bkz. Aristophanes, *Akharneis* [Akharneialılar] 887.

6 *Gorgias* diyalogunun başında da söylevlerin eğlendirici olduğu belirtilir.

7 Pindaros, (*I. İsthmionikos* 1.1). Şair İsthmia Oyunları'nda galip gelen bir gencin methiyesini düzmek için kutsal Delos Adası üstüne yazmakta olduğu bir şiiri yarıda bırakacağını belirtmişti.

8 Platon'un *Şölen'inde* [Symposion], Sokrates aşk konusunda uzman olarak gösterilir (177d).

9 Orijinaldeki καλός [kalos] kelimesinin sözlük anlamı iyi, güzel ve soyludur.

10 Megara Batı Attika'da Salamis Adası'nın karşısında bulunan bir kentti. Peloponessos Savaşı'nda Sparta'nın bağlaştığıydı.

11 MÖ V. yüzyılda yaşamış Silivri doğumlu Megaralı hekim. Masajı, spor yapmayı ve özellikle uzun yürüyüşlere çıkmayı tedavi yöntemi olarak kullanıyordu (bkz. *Protagoras* 316e).

12 Burada kitap terimiyle o tarihlerde kullanılan rulo şeklinde sarılmış uzun papirüs kastediliyor.

13 Tanrıların adını sıkça anmak günah sayıldığından içlerinde Sokrates'in de olduğu birçok kişi başka şeyler üzerine, örneğin Pythagoras "dört" sayısı üzerine yemin ediyorlardı. Sokrates *Gorgias*'ta (482b) yemininin antik bir Mısırlı tanrıya atıfta bulunduğunu söyler.

14 Diyalogun konusu olan erotik tutkuyu belirtmek için sıkça kullanılan νοσῶ (hasta olmak) deyimini burada bir şeyden hoşlanmak anlamında kullanılıyor.

15 Orijinaldeki συγκορυβαντιῶντα [synkorybantionta] Korybantesler gibi bir arada ibadette bulunmak anlamına gelir. Korybantesler Girit ve Frigya'da ana tanrıça Kybele ya da Rhea'nın rahipleriydi. Tapınma ritüelleri esnasında kendilerinden geçerek abartılı hareketlerle raks ederlerdi (*Şölen* 215e, *Kriton* 54d).

16 Sokrates burada Phaidros'tan üçüncü bir şahısmış gibi bahsediyor.

17 Hymettos Dağı'nın kuzeybatı eteklerinden doğup antik Atina'nın güneybatısından geçerek Phaleron Koyu'na dökülen dere. Sahillerinde Mousaların kal-

dıklarına inanılırdı ve onların adına bir sunak inşa edilmişti.

18 Sokrates genellikle ayakkabı giymezdi. Bkz. *Şölen* 174a ve 220b ve Aristophanes *Bulutlar*, 103-104.

19 Adı kuzey rüzgârı anlamına gelen Boreas Atina'nın efsanevi kralı Erekhtheus'un kızı Oreithyia'yı İlissos kıyısında oynarken kaçırmıştı. Aiskhylos günümüze kadar gelemeyen *Oreithyia* adında bir satyrikon drama yazmıştı.

20 Agra, İlissos'un sol kıyısında bulunan bir ova ve "demos"tu. Agraia Artemis'in [Avcı Artemis] burada avlandığına inanıldığından bu adı almıştı. Herodotos (7. 189) söz konusu tapınakla sunağın Atinalıların Oreithyia ve Boreas'a duaları sonucu Pers donanmasını batıran Boreas'ın anısına inşa edildiğini yazar.

21 Orijinaldeki ἄτοπος [atopos]'un sözlük anlamı yersiz, alakasız.

22 Ἄρειος Πάγος [Areios Pagos]. Akropolis'in kuzeybatısındaki 115 m. yüksekliğindeki kayalık tepe. Adını Poseidon'un oğlu Alirrothios'u öldürdükten sonra Olympos tanrıları tarafından burada yargılanan savaş tanrısı Ares'ten ya da intikam ve cezalandırma tanrıçaları "Ares Erinys"lerden almıştır. Klasik çağlarda önceden tasarlanmış cinayet, yangın çıkarma ve dinî inançlara saygısızlık suçlarını işleyenlerin yargılandığı mahkeme burada toplanırdı.

23 Doğal afetleri simgeleyen, bedenlerinin altı at, üstü insan olan mitolojik yaratıklar.

24 Keçi bedenli, aslan kafalı, yılan kuyruklu, ağzından alevler çıkaran mitolojik yaratık. Bir teoriye göre Lykia'nın volkanik toprağını simgeliyordu.

25 Mitolojiye göre içlerinden biri yılan saçlı Medusa olan, Gaia ile Okeanos'un çirkin ve vahşi üç kızı.

- 26 Mitolojiye göre Perseus Medusa'nın başını kestiğinde
denize damlayan kanından doğan kanatlı at.
- 27 Orijinaldeki ἀγροίκω [agroiko] kelimesinin sözlük
anlamı "taşralı, köye özgü, kaba".
- 28 Delphoi'deki Apollon Tapınağı'nın alınlığında yazılı
olan γνῶθι σεαυτόν [gnothi seauton = kendini tanı]
özdeyişi. Başta Spartalı Kheilon ve Miletoslu Thales
olmak üzere birçok farklı bilgeye atfedilir.
- 29 Yunan mitolojisinin belki de en korkunç canavarı.
Boyu dağlardan yüksekti, yüz kafası vardı ve gözlerin-
den alevler fışkırıyordu. Fırtınaları ya da Hesiodos'a
göre volkanları simgeliyordu.
- 30 Nympheler kırlarda, ormanlarda ve sularda yaşayan
perilerdi. Homeros destanlarında Zeus'un kızları ol-
duklarını söyler. İkinci sıradan tanrısal varlıklar ola-
rak görülüyorlardı.
- 31 Mitolojiye göre Okeanos ve Tethys'in oğlu, nehir tan-
rısı. Yunanistan'ın en büyük nehri de bu adı taşır.
- 32 Sokrates sadece İsthmia Oyunları'nı izlemek (*Kriton*
52b) ve Atina ordusu saflarında savaşmak üzere Po-
tidaia, Amphipolis ve Delion seferlerine katılmak için
(*Sokrates'in Savunması*, 28e) Atina dışına çıkmıştı.
- 33 Orijinalde τὸν νόμον τὸν καθεστηκότα [ton nomon
ton kathestekota].
- 34 Platon burada Phaidros'un "ışıltilar saçan" anlamına
gelen adıyla kelime oyunu yapıyor.
- 35 Platon, Phaidros'un söyleve duyduğu hayranlığı
Bakkhos törenlerine katılanların kendilerinden geç-
melerine benzeterek ona takılıyor.
- 36 Antik inanışa göre coşku ve tutkunun merkezi baştı.
- 37 Zeus başka birçok özelliğinin yanı sıra "Philios" adıyla
dostluğun da koruyucusuydu.
- 38 "Onuncu Mousa" olarak da bilinen Antikite'nin meş-
hur kadın şairi Sappho, Sokrates'ten yüz kırk yıl ka-

dar önce Lesbos'un Eressos kentinde doğmuştu. Lirik şair Teoslu Anakreon da Sokrates'ten yüz yıl kadar önce doğmuştu.

39 Atina'nın devlet hiyerarşisinde en yüksek rütbeli yöneticileri dokuz "arkhon"du (basileus, polemarchos, eponymos arkhon ve altı yüksek yargıç). Görevi devraldıkları zaman yasaların dışına çıktıkları takdirde Delphoi'deki Apollon Tapınağı'na kendi boyutlarında bir altın heykel armağan edeceklerine ilişkin yemin ederlerdi.

40 Antikitenin yedi bilgesinden biri olan Korinthos tiranı Periandros'un babası Kypselos'un soyundan gelenler iktidarı yitirip tekrar kazandıklarında Olympia'ya Zeus'un altın bir heykelini adanmışlardı.

41 Antik Yunanca. λαβή [labe] "güreşte hata yaparak rakibe oyun yapabilme fırsatını tanıma" anlamını taşır.

42 Phaidros Sokrates'in az önceki sözlerini tekrarlıyor (228a ve c).

43 Bakınız Pindaros (frag. 94 Bowra) ve Platon (*Menon* 76d).

44 Orijinal metinde ποιητής [poietes]. Çağdaş Yunanca da sadece şair anlamına gelen kelime antik Yunanca da aynı zamanda "yapan" ve "yazar" anlamlarına da geliyordu.

45 Phaidros'un konuşması *İlyada*'da (I 239) Akhilleus'un Agamemnon'a karşı kızgınlıkla söylediklerini anımsatıyor.

46 Antik Yunanca. λίγεια [ligeiai] "hoş, keyif verici". Platon kelimenin etimolojisini Mousaların şarkılarının keyif verici oluşuna ya da kuzeybatı İtalya'daki Λίγυα [Ligya = Liguria] bölgesine dayandırıyor. Antikitede Liguralılar müzik tutkularıyla tanınıyordu. Efsaneye göre savaştıkları zaman bile ordunun bir kısmı şarkı söyleyebilmek için savaşa katılmazdı.

- 47 Antik Yunanca. ἀρχή [arkhe]. Kelime aynı zamanda “başlangıç” anlamına da gelir.
- 48 Orijinaldeki ἰδέα [idea] kelimesini Yunanca çevirilerin bazıları “idea” olarak bıraktı, bazıları da “ilke” ve “düşünce” olarak çevirdi. İngilizce çeviriler de “idea” ya da “principle” kelimelerini tercih ettiler.
- 49 Antik Yunanca. σωφροσύνη [sophrosyne].
- 50 Antik Yunanca. ὑβρις “hayâsızlık, ölçüsüzlük” anlamına gelir. “Aşırılık” olarak da çevrilebilirdi, ama yazar daha sonra ayrıntılı açıklamalar getirdiği için orijinali tercih edildi.
- 51 Platon burada kelime oyunu yapıyor. “Beden gücü” anlamına gelen ῥώμη [rome] kelimesini “aşk” anlamına gelen ἔρως [eros] kelimesiyle ilişkilendiriyor.
- 52 Dionysos onuruna söylenen coşkulu şiir. Aulos eşliğinde erkek koroları tarafından okunurdu. Önceleri sadece Dionysos’un doğumunu konu edinirken, konusu zamanla çeşitlilik kazandı.
- 53 Orijinaldeki δαίμων [daimon] kelimesi kişileştirilmiş belli bir tanrıdan [theos] ayrı olarak insanüstü, tanrısal etkinlikleri olan, kavranılamaz bir güce verilen ad.
- 54 Platon *Şölen*’de [183b] aşk adına edilen yeminlere Aphrodite etkisinde kalınarak verilen yemin ἀφροdisios ὄρκος [aphrodisios orkos] adını verir.
- 55 Sophist Polydeukes’in (IX 111) tanımladığı ve günümüzdeki yazı tura oyununa benzer “ostrakinda” oyunu. Çocuklar iki sıraya dizilir ve bir yüzü beyaz, diğer yüzü katranla siyaha boyanmış bir seramik parçasını “Gündüz mü, gece mi?” [nyks e hemera] diyerek havaya atardı. Ardından yenen taraf yenileni kovalardı.
- 56 Platon epik şiirde kullanılan daktylikon heksametron ölçüsüyle yazılan cümle ile *İlyada*’ya (XXII 263 – 264) atıfta bulunur.

“... nasıl uyuşamazsa kurtla kuzunun gönlü,
durmada kin beslerler birbirlerine...”

57 Pythagorasçı filozof Philadelphos’un öğrencisi. Platon, Sokrates’in arkadaşları ve aynı zamanda öğrencileri olan Thebaili Simmias ve Kebes’i sık sık anar. Simmias ölmeden önceki son gününde Sokrates’le ruhun ölümsüzlüğünü tartışmıştı (Phaidon 85c – d).

58 Sokrates’in meşhur δαιμόνιον σημεῖον’u [daimonion semeion] hayatının önemli anlarında duyduğu ve bazı eylemlerden uzak kalmasını emreden gizli bir iç sesi. İlahi kaynaklı olduğuna inandığı için Sokrates onu “ilahi işaret” anlamına gelen bu adla tanımlıyordu. Daimonion büyük düşünürün akılcı düşünceyle uyum içinde olan mistik doğasını simgeler.

59 MÖ VI. yüzyılda İtalya’nın Rhegium kentinde yaşamış lirik şair. Hayatının bir kısmını Samos tiranı Polykrates’in sarayında geçirmişti.

60 Platon *Şölen*’de (203c) Eros’un Penia ile Poros’un oğlu ve tanrı değil, “daimon” olduğunu söyler.

61 Sicilya’nın Himera kentinde yaşamış (MÖ 640-555) lirik ozan. Efsaneye göre Helene hakkında kötü konuştuğu için kör olmuştu. Troia’ya Helene’nin değil hayalinin gittiğini söyleyen bir şiir yazdıktan sonra görme gücüne yeniden kavuştuğuna inanılıyordu.

62 “Geri şarkı” anlamına gelen παλινωδία [palinode] kelimesi çağdaş dillerde “inkâr, tekzip, daha önce söylediğinin aksini savunma” anlamlarına gelir.

63 Apollon’un kehanetlerini bildirmekle görevli rahibelerin genel adı. Bazı geleneklere göre ilk Sibylla Troialı Dardanos ile Neso’nun (Teukros’un kızı) kızıydı.

64 Μανική [manike] ve μαντική [mantike].

65 Platon οἰοβοϊστική kelimesinin etimolojisini üç kelimeden türetiyor: οἴησις [oiesis = kanı], νοῦς [nous =

akıl] ve ἱστορία [historia = tarih, anlatım]. Kelimenin daha sonra dönüşmüş olduğu οἰωνιστική'nin etimolojisini ise οἰωνός'a [oionos = işaret, belirti] dayandırıyor. Tanrıların esiniyle kehanette bulunmak yerine kuşların uçuşunu, kurbanların iç organlarını ve başka işaretleri yorumlayarak geleceği tahmin etmek anlamına gelir.

66 Ocak tanrıçası ve ocağın kişiselleştirilmiş şekli. Kronos ile Rhea'nın ilk kızı, Zeus ile Hera'nın kız kardeşiydi. Bütün evlerde ve tanrı tapınaklarında istisnai bir itibara sahipti.

67 Doğruluk ve adalet tanrıçası, cenazelerin hamisi Nemesis'in diğer bir adı. Moiralardan farklı olarak eylemlerine göre cezalandırıp ödüllendirerek insanlara mutluluk ve mutsuzluk dağıtıyordu.

68 Orijinalde ἡμερος [himeros]. Kelime “derin tutku, aşk tutkusu” anlamına gelir. Platon'un verdiği etimolojiye göre ἔμει [ieme = öne doğru hareket etmek], μέρη [mere = bölümler, parçalar] ve ῥοή [rhoe = akış] kelimelerinden türetilmiştir.

69 Ὀμηρίδαι [Homeridai] Sakız Adası'nda yaşayan, Homeros destanından bölümler okuyan gezgin âşıklar.

70 Ἀπόθετος [apothetos]. Sözlük anlamı “saklanmış, en alta konulmuş olan, özel durumlar için saklanan”.

71 Orijinalde ἡμερος [himeros].

72 Orijinalde ἀντέρω [ant(i)eros].

73 Olimpiyat oyunlarının sevilen sporu olan güreşte bir sporcunun şampiyon olabilmesi için üç karşılaşmadan galip çıkması gerekiyordu. Yazar bu galibiyetleri daha önce bahsettiği (248e – 249a) ruhun üç bin yıllık üç periyoduna benzetiyor.

74 Orijinalde φιλοτίμω [philotimo].

75 Orijinalde λογογράφος [logographos]. Antik Yunanistan'da mahkemeye çıkartılan yurttaşların kendi-

lerini savunmaları için onlara belirli bir ücret karşılığında söylevler yazanlara böyle deniyordu. Platon bu tür söylevleri “değersiz fikirleri önemliymiş gibi göstermekle” suçlar. Bkz. *Sokrates’in Savunması* (23d.5). [τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν].

76 MÖ V. ve IV. yüzyılda doğa felsefesinin iflasının ardından insanı konu alan felsefenin başlatıcısı olarak ortaya çıkan gezgin felsefe öğretmenleri. Sophist terimi zamanla bir ayıplama terimine dönüştü. Bunun nedenlerinden biri yaptıkları işin karşılığında para almaları, bir diğeri de güzel sözler söyleyerek gerçekleri çarpıttıkları inancıydı.

77 Nil Nehri’nin geçilmesi zor olan büyük dönemeci nükteli bir yaklaşımla böyle adlandırılıyordu. Zamanla bu ifade ulaşılamayan güzel şeylerin kötülenmesi anlamına gelen bir deyme dönüştü. Köşeli parantez içindeki cümlelerin sonradan eklendiğine inanılıyor ve Loeb edisyonunda metinden tamamen çıkarılmıştır.

78 Okunması önerilen söylevlerin listesi tahta tabletlere yazılırdı.

79 Yarı kadın, yarı kuş deniz daimonları. Akdeniz’de bir adada yaşıyor ve güzel şarkılarıyla yakınlarından geçen denizcileri kendilerine çekiyorlardı. Gemiler adanın kayalıklarında parçalanınca Seireneler denizcileri yakalayıp yiyorlardı.

80 Adının sözlük karşılığı “gökyüzü” olan Ourania’nın gökyüzüyle ilişkilendirilmesi doğaldır. Ancak Sokrates burada adının sözlük anlamı “güzel sesli” olan ve epik şiirin koruyucusu sayılan Kalliope’yi de felsefeyle ilişkilendiriyor.

81 Sokrates cümlelerin ilk kısmını Nestor’un sözlerinden alınıyor, bkz *İlyada* II 361.

82 En önemli kenti Sparta olan bölgenin adı Lakonia’ydı, buranın halkı Lakon adıyla biliniyordu.

- 83 Yazar bu niteleme ile Phaidros'un çok sayıda söylev yazdığına atıfta bulunuyor olabilir (242b).
- 84 Leontinili Gorgias dönemin meşhur retorik öğretmeni-
niydi. Platon retorik hakkında yazdığı uzun bir diya-
loguna onun adını vermişti.
- 85 Khalkedonlu Thrasyrnakhos, "Adalet güçlünün men-
faatidir" özdeyişle meşhur filozof ve hatip.
- 86 Byzantionlu Theodoros MÖ V. yüzyılın ikinci yarı-
sında yaşamış olan sofist ve hatip. MÖ 400 civarın-
da retorik hakkında bir kitap yazmıştı. Aristoteles'in
Retorik Sanatı'nda dört kez adı geçer. Aristoteles onu
Tisias ve Thrasyrnakhos'la birlikte anar.
- 87 Burada Elealı Zenon kastediliyor.
- 88 Orijinalde ἀντιλογική [antilogiki].
- 89 Orijinalde δόξα [doksa].
- 90 Orijinalde προφήται [prophetai]. Bugün peygamber
anlamında kullanılan kelimenin sözlükteki karşılığı
"tanrı adına konuşarak onun dileklerini insanlara ak-
taran kişi" dir. Burada "ağustos böcekleri" kastediliyor.
- 91 Orijinalde dostuna φίλη κεφαλή [phile kephale = sev-
gili başım] diye hitap ediyor. Aynı hitabı Homeros da
Teukros için kullanır, bkz. *İlyada* VIII 281.
- 92 Bu ifade "bir tanrının ayak izlerini takip etmek"ten
söz eden Homeros'u çağrıştırır. İfade *Odyseia*'da üç
kez Athena için, (ii 406, iii 30, vii 38) bir kez de Kaly-
pso için (v 193) kullanılmıştır.
- 93 Orijinalde διαλεκτικός [dialektikos].
- 94 Orijinalde λογοδαΐδαλος [logodaidalos].
- 95 Koraks'ın öğrencisi olan Syrakousalı Tisias retorik
hakkında kitap yazan ilk hatiptir. Retoriği "ikna sa-
natı" olarak ilk tanımlayan da odur.
- 96 Sokrates'in yaşıtı Kea adalı Prodikos adanın temsilci-
si olarak Atina'ya gönderildikten sonra burada ücret

karşılığında retorik dersleri vermeye başlamıştı. *Protagoras* diyalogunda konuşmacılardan biridir.

97 Eleialı Hippias Platon'a göre demagog sofistlerin en belirgin örneklerinden biridir. Onun hakkında *Büyük Hippias* ve *Küçük Hippias* adlı iki diyalog yazmıştır.

98 Gorgias'ın öğrencilerinden Agrigentili Polos ücret karşılığında retorik öğretiyordu. *Gorgias* diyalogunun başkişilerindendir.

99 Gorgias'ın öğrencisi ve Polos'un öğretmeni olarak tanınan Khios adalı Likymnios dithyrambos yazarı ve sofistti. Aristoteles *Rhetorik*'te onun hakkında olumsuz düşünceler belirtir.

100 Kitapta kendisinden birkaç kez söz edilen Thrasy-makhos kastediliyor.

101 Orijinalde ἐπάνοδος [epanodos].

102 Perikles'in hitabet yeteneği *Şölen* diyalogunda (215e, 221d) mitolojik kahramanlar Nestor ve Antinor ile eşdeğer gösterilir.

103 Sokrates'e yöneltilen suçlamalar arasında "göksel varlıklar üzerine" düşünmek de vardı. Platon burada sözlük anlamı "göksel varlıklar bilimi" olan μετεωρολογία [meteorologia] kelimesiyle bu suçlamalar üzerindeki düşüncelerini açıklıyor.

104 Hekimlerin *İlyada*'da sıkça adından söz edilen mitolojik hekim Asklepios'un soyundan geldiğine inanılıyordu. Sokrates'in çağdaşı olan Kos adalı Hippokrates antikitenin en meşhur hekimiydi.

105 Retorik sanatını ciddiyetle öğreten öğretmen, 271a.

106 Bir Aisopos masalına atıfta bulunuyor.

107 Bkz. 260a

108 Orijinalde σόφρων [sophron].

109 Oval taş, bir tür piyon ve Antik Yunanistan'da bunlarla oynanan tavla ve satranç benzeri bir oyun.

- 110 Orijinaldeki ζωγραφία [zographia] kelimesi ζῷον [zoon = canlı, hayvan] ve γράφω [grapho = yazıyorum, çiziyorum] kelimelerinden türetilmiştir.
- 111 Söylevler önceleri sözlü olarak okunurdu. Daha sonra İsokrates'in telkiniyle yazıya geçirildiler.
- 112 Kışın yer altında saklanan, baharla birlikte yeryüzüne dönen ve aşk cümbüşü içinde fışkırıp gelişen bitkisel varlığı simgeleyen Adonis'e özellikle kadınlar tapınırdı. Yılda bir bahar bayramı yaparlar, saksılara tohumlar dikerler ve onları sıcak suyla sularlardı. Böylece hızlı büyüyen bitkiler kısa zamanda solup ölürdü. Ardından kadınlar Adonis Bahçeleri denilen bu çiçeklerin karşısında yas tutar, dövünürdü.
- 113 Orijinaldeki ῥαψωδοῦμενοι [rapsodoumenoi] fiili ozanların ezbere şiir okuması anlamına gelir.
- 114 İsokrates MÖ 436'da Atina'da doğdu. Gorgias'ın öğrencisiydi. Dürüst karakteri yüzünden Lysias ile rekabet edemediği için MÖ 390'da profesyonel söylev yazarlığını bırakarak öğretmenliğe yoğunlaştı. Öğretisine genel kültür anlamında kullandığı "philosophia" adını vermişti.